



**SUYA DAYALI REKREATİF DENEYİMLERİN DUYGUSAL ETKİLERİ VE  
ANLAMLARI**

**Figen SEVİNÇ BAŞOL**

**Doktora Tezi**

**Eskişehir 2022**

**SUYA DAYALI REKREATİF DENEYİMLERİN DUYGUSAL ETKİLERİ VE  
ANLAMLARI**

**Figen SEVİNÇ BAŞOL**

**DOKTORA TEZİ**

**Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı**

**Danışman: Prof. Dr. Medet YOLAL**

**Eskişehir  
Anadolu Üniversitesi  
Sosyal Bilimler Enstitüsü  
Haziran 2022**

## JÜRI VE ENSTİTÜ ONAYI



**ÖZET**  
**SUYA DAYALI REKREATİF DENEYİMLERİN DUYGUSAL ETKİLERİ VE**  
**ANLAMLARI**

Figen SEVİNÇ BAŞOL

Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran 2022

Danışman: Prof. Dr. Medet YOLAL

Evrensel bir niteliğe sahip olan su alanları, estetik ve deneyimi içerdiğinden turizm endüstrisi için önemli bir pazarlama alanıdır. Fiziksel, zihinsel, ruhsal sağlığı ve iyi oluşu olumlu etkileyen su alanları, terapötik manzaraların odak noktası haline gelmiştir. Bu bağlamda, turistlerin, duygusal değeri yüksek manzaraları tercih etmeleri, suya dayalı rekreatif deneyimleri ön plana çıkarmaktadır. Anlam ve değer taşıyan bu deneyimler, turistlerin tutum ve davranışlarını, hayata bakışlarını etkilemektedir. Bu sebeple, araştırmanın temel amacı, suya dayalı rekreatif deneyimlerin duygusal etkilerini ve anlamlarını araştırmaktır. Bu doğrultuda, suya dayalı rekreatif deneyimlerin duygusal etkileri ve anlamlarını belirlemeye yönelik terapötik manzara, duygusal deneyim, iyi oluş ve çevreci davranış değişkenlerini kapsayan bir model oluşturulmuştur. Araştırma verileri, anket tekniği aracılığıyla Google Form üzerinden suya dayalı rekreatif deneyimlere sahip 491 katılımcıdan toplanmıştır. Elde edilen veriler, açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri, geçerlik ve güvenilirlik analizleri, korelasyon analizleri ile incelenmiştir. Bununla birlikte, Hayes 2019 v3.4 Process Makro eklentisi ile Bootstrap tekniği kullanılarak düzenleyicilik ve aracılık analizleri gerçekleştirilmiştir. Analizler sonucunda, suya dayalı rekreatif deneyim ile duygusal deneyim arasındaki ilişkide terapötik manzaraların düzenleyici rolü, suya dayalı rekreatif deneyimlerin iyi oluş arasındaki ilişkide duygusal deneyimin aracı rolü tespit edilmiştir. Değişkenlerin birbirleriyle anlamlı ve olumlu yönlü ilişkileri bulunsa da model analizinde duygusal deneyimin çevreci davranışa etkisinin olmadığı, suya dayalı rekreatif deneyimler ile çevreci davranış arasındaki ilişkide aracı değişken rolü olmadığı görülmüştür.

Ancak araştırma, suya dayalı rekreatif deneyimlere aktif katılmanın iyi oluşun ve çevreci davranışın yordayıcısı olabileceğini göstermektedir. Bu bağlamda, araştırma bulguları tartışılmış ve öneriler sunulmuştur.

**Anahtar Sözcükler:** Suya dayalı rekreatif deneyim, Terapötik manzara, Duygusal deneyim, İyi oluş, Çevreci davranış



**ABSTRACT**  
**EMOTIONAL EFFECTS AND MEANINGS OF WATER-BASED RECREATIVE**  
**EXPERIENCES**

Figen SEVİNÇ BAŞOL

Department of Tourism Management

Anadolu University, Institute of Social Sciences, June 2022

Supervisor: Prof. Dr. Medet YOLAL

Water areas, which are of a universal nature, are a key marketing area for the tourism industry as they present aesthetics and experiences. Water areas, which positively affect physical, mental, spiritual health and well-being, have become the main attractions of therapeutic landscapes. In this regard, tourists opt for landscapes with high emotional value, which brings water-based recreative experiences under the spotlight. These meaningful and valuable experiences shape the attitudes and behaviors of tourists and their perspectives on life. That said, the main purpose of this research is to investigate the emotional effects and meanings of water-based recreative experiences. To that end, this study created a model with the therapeutic landscape, emotional experience, well-being, and environmental behavior variables to determine the emotional effects and meanings of water-based recreative experiences. Research data were collected from 491 participants that have prior water-based recreative experiences, via Google Form using the survey method. The obtained data were analyzed through explanatory and confirmatory factor analyses, validity, and reliability analyses, as well as correlation analyzes. Moreover, regulatory and mediation analyzes were carried out using the Bootstrap technique with the Hayes 2019 v3.4 Process Macro plugin. The analyses yielded that therapeutic landscapes played a moderator role in the relationship between water-based recreative experiences and emotional experiences, and that emotional experiences had a mediation role in the relationship between water-based recreative experiences and well-being. Although the variables had positive correlations with each other,

the model analysis showed that emotional experiences did not affect environmental behavior and did not act as a mediation variable in the relationship between water-based recreative experiences and environmental behavior. However, this research reveals that active participation in water-based recreative experiences can be potentially a predictor of well-being and environmental behavior. It is within this context that this research discussed the findings and offered various suggestions.

**Keywords:** Water-based recreative experience, Therapeutic landscape, Emotional experience, Well-being, Environmental behavior

## ÖNSÖZ

Turizm endüstrisinde su, yaygın bir kullanım alanıdır ve su alanlarının estetik izlenimleri destinasyonların turizm gelişimi için büyük önem taşımaktadır. Bununla birlikte, su alanlarıyla etkileşimin iyi oluşu olumlu yönde etkilemesi, bireyleri, suyun iyileştirici ve sakinleştirici gücünden faydalanmaya yöneltmekte, suya dayalı rekreatif deneyimlere katılımı artırmakta, tutum ve davranışları şekillendirmektedir. Bu kapsamda, suya dayalı rekreatif deneyimler araştırma alanını, suya dayalı rekreatif deneyimlerin duygusal etkileri ve anlamları ise araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Tanıştığımız ilk andan itibaren araştırma konumu destekleyen, doktora öğrenimimin her aşamasında engin bir hoşgörüyü gerek akademik gerekse manevi anlamda desteğini ve ilgisini esirgemeyen, varlığıyla umut ve neşe veren Değerli Danışman Hocam Sayın Prof. Dr. Medet YOLAL'a şükranlarımı sunmaktayım. Her zaman yol gösterici yaklaşımlarıyla tezimin gelişmesinde katkılarını ve kıymetli düşüncelerini benimle paylaşan, değer katan Saygıdeğer Hocalarım Sayın Prof. Dr. Cihan SEÇİLMİŞ, Doç. Dr. Çağır Hale ÖZEL ve Dr. Öğr. Üyesi Duygu YETGİN AKGÜN'e, tecrübelerini, engin bilgilerini paylaşarak uzmanlık alanımı geliştirmeme katkı sağlayan, tez çalışmamızda verilerin elde edilmesinde ve analizlerinde destek olan Değerli Hocam Sayın Doç. Dr. Murat YORULMAZ'a teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Bartın Üniversitesi'nde göreve birlikte başladığım, her an her konuda desteğini esirgemeyen, fikir ve önerilerini paylaşan Değerli Bölüm Başkanım, Dr. Öğr. Üyesi Serhat YOZCU'ya çok teşekkür ederim.

Araştırmama katkı sağlayan tüm katılımcılara, Anadolu Üniversitesi Turizm Fakültesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü mensuplarına anlayışları ve destekleri için teşekkür eder, her an varlığını hissettiğim, Canım Dostlarım Dr. Öğr. Üyesi Ebru BAĞCI, Öğr. Gör. Dr. Aysel KAYA ve Arş. Gör. Seda SÖKMEN'e sevgilerimi ve teşekkürlerimi sunarım. Son olarak hayatım boyunca benden maddi, manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, her zaman yanımda olduklarını hissettiren sevgili aileme teşekkür ederim.

## **ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ**

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Figen SEVİNÇ BAŞOL

## İÇİNDEKİLER

|                                                                 |      |
|-----------------------------------------------------------------|------|
| JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....                                      | ii   |
| ÖZET .....                                                      | iii  |
| ABSTRACT.....                                                   | v    |
| ÖNSÖZ .....                                                     | vii  |
| ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....                | viii |
| İÇİNDEKİLER .....                                               | ix   |
| TABLolar DİZİNİ.....                                            | xii  |
| ŞEKİLLER DİZİNİ.....                                            | xiii |
| 1. GİRİŞ.....                                                   | 1    |
| 1.1. Araştırma Problemi.....                                    | 3    |
| 1.2. Araştırmanın Amacı.....                                    | 4    |
| 1.3. Araştırmanın Önemi.....                                    | 5    |
| 1.4. Araştırmada Öne Çıkanlar .....                             | 6    |
| 2. ALANYAZIN DEĞERLENDİRMESİ ve İLGİLİ TEORİLER.....            | 7    |
| 2.1. Suyun ve Su Alanlarının Önemi.....                         | 7    |
| 2.1.1. Suyun önemi.....                                         | 8    |
| 2.1.2. Su alanlarının önemi .....                               | 11   |
| 2.2. Su ve İnsan Etkileşimine Tarihsel Bakış.....               | 13   |
| 2.3. Su ve İnsan Etkileşiminin Duygusal Boyutu .....            | 15   |
| 2.4. Terapötik Manzara ve Su Alanlarının Restoratif Etkisi..... | 19   |
| 2.5. Suyu Dayalı Rekreatif Deneyimler .....                     | 25   |

|        |                                                                     |    |
|--------|---------------------------------------------------------------------|----|
| 2.5.1. | Yat ve tekne gezileri .....                                         | 26 |
| 2.5.2. | Yelken .....                                                        | 27 |
| 2.5.3. | Rüzgâr sörfü.....                                                   | 27 |
| 2.5.4. | Sörf.....                                                           | 27 |
| 2.5.5. | Dalış .....                                                         | 28 |
| 2.5.6. | Kano.....                                                           | 28 |
| 2.5.7. | Rafting .....                                                       | 29 |
| 2.5.8. | Balıkçılık.....                                                     | 29 |
| 2.6.   | Duygusal Deneyim .....                                              | 34 |
| 2.7.   | İyi Oluş ve Su Alanlarıyla Arasındaki İlişki .....                  | 38 |
| 2.7.1. | Öznel iyi oluş ve hedonik yaklaşım .....                            | 39 |
| 2.7.2. | Psikolojik iyi oluş ve eudaimonik yaklaşım.....                     | 40 |
| 2.7.3. | Su alanları ile iyi oluş arasındaki ilişki.....                     | 42 |
| 2.8.   | Çevreci Davranış.....                                               | 45 |
| 3.     | ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ .....                                          | 49 |
| 3.1.   | Araştırmanın Tasarımı.....                                          | 49 |
| 3.2.   | Araştırma Modeli ve Araştırma Hipotezleri .....                     | 49 |
| 3.3.   | Veri Derleme Aracının Oluşturulması.....                            | 54 |
| 3.4.   | Evren ve Örneklem .....                                             | 56 |
| 3.5.   | Veri Toplama.....                                                   | 57 |
| 3.6.   | Verilerin Analizi.....                                              | 57 |
| 3.7.   | Geçerlik ve Güvenirlik Analizi .....                                | 58 |
| 4.     | ANALİZ VE BULGULAR .....                                            | 60 |
| 4.1.   | Katılımcılara Yönelik Demografik Bilgilerin Değerlendirilmesi ..... | 60 |

|                       |                                                          |            |
|-----------------------|----------------------------------------------------------|------------|
| <b>4.2.</b>           | <b>Araştırma Değişkenlerine Yönelik Bulgular .....</b>   | <b>63</b>  |
| 4.2.1.                | Suya dayalı rekreatif deneyimlere yönelik bulgular ..... | 63         |
| 4.2.2.                | Terapötik manzaraya yönelik bulgular .....               | 66         |
| 4.2.3.                | Duygusal deneyime yönelik bulgular .....                 | 69         |
| 4.2.4.                | İyi oluşa yönelik bulgular .....                         | 71         |
| 4.2.5.                | Çevreci davranışa yönelik bulgular .....                 | 73         |
| <b>4.3.</b>           | <b>Hipotezlere Yönelik Bulgular .....</b>                | <b>76</b>  |
| <b>4.4.</b>           | <b>Tartışma ve Değerlendirme .....</b>                   | <b>82</b>  |
| <b>5.</b>             | <b>SONUÇ VE ÖNERİLER .....</b>                           | <b>86</b>  |
| <b>KAYNAKÇA .....</b> |                                                          | <b>91</b>  |
| <b>EKLER .....</b>    |                                                          | <b>117</b> |

## TABLÖLAR DİZİNİ

|                                                                                               |    |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>Tablo 3.1.</b> Açıklayıcı Faktör Analizi.....                                              | 59 |
| <b>Tablo 3.2.</b> Değişkenlerin Ortalama, Standart Sapma, Cronbach's Alpha Değerleri.....     | 60 |
| <b>Tablo 4.1.</b> Katılımcıların Demografik Özelliklerine Yönelik Bulgular .....              | 60 |
| <b>Tablo 4.2.</b> Katılımcıların Suya Dayalı Aktivitelere Katılım Durumları .....             | 62 |
| <b>Tablo 4.3.</b> Suya Dayalı Rekreatif Deneyimlerin Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları..... | 63 |
| <b>Tablo 4.4.</b> Suya Dayalı Rekreatif Deneyimlere Yönelik Uyum İndeksi Sonuçları .....      | 66 |
| <b>Tablo 4.5.</b> Terapötik Manzaraya Yönelik Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları .....       | 67 |
| <b>Tablo 4.6.</b> Terapötik Manzaraya Yönelik Uyum İndeksi Sonuçları .....                    | 68 |
| <b>Tablo 4.7.</b> Duygusal Deneyime Yönelik Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları.....          | 69 |
| <b>Tablo 4.8.</b> Duygusal Deneyime Yönelik Uyum İndeksi Sonuçları.....                       | 71 |
| <b>Tablo 4.9.</b> İyi Oluşa Yönelik Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları.....                  | 71 |
| <b>Tablo 4.10.</b> İyi Oluşa Yönelik Uyum İndeksi Sonuçları.....                              | 73 |
| <b>Tablo 4.11.</b> Çevreci Davranışa Yönelik Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları.....         | 74 |
| <b>Tablo 4.12.</b> Çevreci Davranışa Yönelik Uyum İndeksi Sonuçları.....                      | 75 |
| <b>Tablo 4.13.</b> Değişkenler Arası Korelasyon Katsayıları .....                             | 76 |
| <b>Tablo 4.14.</b> Duygusal Deneyimin Aracı Model Analizi .....                               | 78 |
| <b>Tablo 4.15.</b> Düzenleyici Model Analizi .....                                            | 80 |
| <b>Tablo 4.16.</b> Araştırma Hipotezlerinin Sonuçları .....                                   | 81 |

## ŞEKİLLER DİZİNİ

|                                                                                 |    |
|---------------------------------------------------------------------------------|----|
| Şekil 3.1. Araştırma Modeli .....                                               | 51 |
| Şekil 4.1. Suyu Dayalı Rekreatif Deneyim Doğrulamalı Faktör Analiz Modeli ..... | 65 |
| Şekil 4.2. Terapötik Manzara Doğrulamalı Faktör Analiz Modeli .....             | 68 |
| Şekil 4.3. Duygusal Deneyim Doğrulamalı Faktör Analiz Modeli .....              | 70 |
| Şekil 4.4. İyi Oluş Doğrulamalı Faktör Analiz Modeli .....                      | 72 |
| Şekil 4.5. Çevreci Davranış Doğrulamalı Faktör Analiz Modeli .....              | 75 |
| Şekil 4.6. Terapötik Manzaranın Düzenleyici Etki Grafiğı .....                  | 81 |

## 1. GİRİŞ

Bir destinasyonun turistik amaçlarla ziyaret edilmesinin ardında coğrafi, tarihi ve kültürel özelliklerle harmanlanmış estetik bir izlenim yer almaktadır. Günümüzde turistler, gittikleri destinasyonlara estetik değerler çerçevesinde bakmakta ve deneyim arayışına yönelmektedir. Diğer bir deyişle, turist bakışı, göstergeler aracılığıyla oluşmakta (Urry, 2009), turizm endüstrisinde estetik ile deneyim ön plana çıkmaktadır. Pine ve Gilmore'a (1999) göre estetik deneyim, memnuniyet ve memnuniyetsizlikle ilgilidir ve duygusal bir deneyimi ifade etmektedir. Dolayısıyla, turistlere, stresli ve rutin hayattan, fiziksel ve psikolojik olarak uzaklaşma imkânı sağlayan turizm alanındaki her şey, deneyime dönüşebilmektedir. Bu bağlamda, turistik destinasyonlarda, rekreatif aktivitelerden elde edilen deneyimlerin duygusal değeri göz ardı edilemeyecek konumdadır. Çünkü, turizmde sunulan ürün ve hizmetler, duygusal boyutu kapsayan deneyimlere dönüşmektedir (Gülertekin Genç, 2018). Turist deneyimlerine yönelik araştırmalarda, turistlerin tutum ve davranışlarına, memnuniyet düzeylerine odaklanıldığı görülmektedir (Wu, 2007; Neal ve Gursoy, 2008; Alegre ve Garau, 2010; Hosany ve Witham, 2010). Son yıllarda ise araştırmalarda, deneyim arayışı, seyahat planları ile bireylerin yaşam kalitesindeki iyileşme konuları yer almaktadır (Croes, Rivera ve Semrad, 2018; Lyu, Mao ve Hu, 2018; Vanderpool-Wallace, 2018; Campón-Cerro vd., 2020). Ancak, turizmin yaşam kalitesine nasıl katkıda bulunduğu ve bireysel mutluluğu önemli düzeyde arttıran bazı rekreatif aktivitelerin diğerlerinden daha uygun olup olmadığı hakkında çok az şey bilinmektedir (McCabe ve Johnson, 2013). Benzer şekilde, turist deneyimlerinin psikolojik yönlerine ilişkin çalışmaların da yeterli olmadığı ifade edilmektedir (Larsen, 2007; Nawijn, 2011; White vd., 2020). Duygusal deneyimler dikkate alınarak turistlerin mevcut ruh halleri ve duygusal unsurların genel memnuniyet ile ilişkisi değerlendirilebilmektedir (Zins, 2002; Gountas ve Gountas, 2004). Deneyim ekonomisi ve hedonik fiyatlandırma ışığında, turizmin gelişim potansiyeli ve tatillerin mutluluk üzerindeki etkisi de arttırılabilmektedir (Nawijn, 2011). Ancak, turistlerin tatil sürelerinde gerçekten ne hissettiklerinin ve bu duygulara neyin sebep olduğunun araştırılması, alanyazına farklı bir bakış açısı getirecek ve etkileri konusunda katkı sağlayacaktır. Bununla birlikte, tüketim kültürünün baskın olduğu turistik faaliyetlerin çevre psikolojisiyle ilişkisi de değerlendirilebilecektir.

Hoş bir tatil deneyiminin fiziksel ve zihinsel sağlık, kişisel ilgi ve gelişim, motivasyon gibi faydaları iyi oluştaki iyileşmeler sağlamaktadır (Gilbert ve Abdullah, 2004; Nawijn, 2011). İyi oluş, duygu ve ruh hali gibi mutluluğun öznel doğasını vurgulamakta, insan hayatının duygusal ve bilişsel değerlendirmelerini tanımlamaktadır (Diener vd., 1985; Diener, Lucas ve Oishi, 2002). Bu bağlamda, doğaya yakın olma ve doğayla etkileşim halinde olmanın insan sağlığına ve iyi oluşa etkileri yıllardır araştırılmaktadır (Ulrich, 1984; Croes, vd., 2018; White vd., 2020). Turistlerin duygusal deneyimlerini, iyi oluşunu ve çevre bilincini olumlu yönde etkileme potansiyeli gösteren rekreatif deneyimleri bu kapsamda incelemenin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Buradan hareketle, insanların sıklıkla yaşam alanı ya da rekreasyonel ortam olarak su alanlarını tercih etmeleri ve su-insan etkileşimindeki bağ akla gelmektedir. Nitekim, canlıların ve dünyanın yapısı büyük ölçüde sudan oluşmaktadır (Steinberg, 2014). Sosyal ve doğal bir gereklilik olan su, insanlarla karşılıklı ve dinamik bir etkileşim içindedir (Linton, 2010). Bu dinamik ilişki insanların suya yakın olma isteği, suyun bol olduğu yerlerde yaşama, çalışma ve su kaynaklarına yakın destinasyonlara seyahat etme arzuları gibi, her alanda kendini göstermektedir (Bachelard, 1983; Strang, 2005; Alberti, 2014). Bu gerçekten hareketle, su alanları, insanlarda duygusal, ruhsal ve estetik deneyimlerin oluşmasına katkı sağlamaktadır.

Mavi olarak ifade edilen su alanlarının, sağlığa ve iyi oluşa ilişkin potansiyel etkilerine dair araştırmaların yakın zamanda arttığı görölmektedir. Bireylerle su alanları arasındaki etkileşimi anlamaya yönelik ilgide de son yıllarda artış söz konusudur (White vd., 2010; Völker ve Kistemann, 2011; Nichols, 2014). Araştırmalarda, destinasyonların ve refah düzeyinin gelişmesine yardımcı olmak için, bireylerin, kıyı ve denizle olan sosyo-kültürel bağını ve bunun bireylerin iyi oluşunu nasıl etkilediğini anlamının önemi vurgulanmaktadır (McKinley ve Acott, 2018). Son yıllarda, iyileştirici, tedavi edici özelliğe sahip terapötik manzaralara yönelik çalışmaların, iyi oluşla ilişkilendirilerek destinasyon analizlerine yöneldiği görölmektedir. Ancak, su ve turizm faaliyetleri bağlamında alanyazın incelendiğinde, suyun turizm gelişimindeki önemi hakkında çok az araştırmanın yapılmış olduğu, turizm araştırmalarında, suya dayalı deneyimlere fazlaca odaklanılmadığı anlaşılmaktadır (Essex, Kent ve Newnham, 2004; Jennings, 2007). Oysaki su, turizm endüstrisinin en önemli çekiciliklerinden biridir ve alanyazında suya dayalı rekreatif aktivitelere ilişkin boşluklar bulunmaktadır.

Turistler, duygusal değeri yüksek deneyimler edindiği manzaralara bakmayı ve rekreatif aktivitelerde bulunmayı tercih etmektedir. Bu sebeple, tezin temel amacı, suya dayalı rekreatif deneyimlerin duygusal etkilerini ve anlamlarını araştırmaktır. Araştırmada, suya dayalı rekreatif deneyimlerin duygusal etkileri ve anlamlarını belirlemeye yönelik terapötik manzara, duygusal deneyim, iyi oluş ve çevreci davranış değişkenlerini kapsayan model oluşturulmuş ve test edilmiştir. Böylelikle terapötik manzara ve su alanlarının ilişkilendirildiği çalışmalara katkı sağlamak, terapötik manzara ve rekreasyonun ilişkisel bağını geliştirmek, kıyı bölgelerinin ve suya dayalı rekreatif deneyimlerin terapötik rolünü analiz ederek alanyazına katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Bu kapsamda çalışmada, öncelikle araştırmanın problemi, amacı ve önemi değerlendirilmektedir. İkinci bölümde, suyun ve su alanlarının önemine, su-insan etkileşiminin tarihsel gelişimine ve duygusal boyutuna, turizm destinasyonlarında su alanlarına yönelik terapötik manzaraya ve su alanlarının restoratif etkilerine yer verilmektedir. Bununla birlikte, suya dayalı rekreatif deneyimlere, duygusal deneyime, su-insan etkileşimi bağlamında turistlerin iyi oluşlarına, çevreci davranışa yönelik açıklamalar ve alanyazında yer alan araştırmalar bulunmaktadır. Üçüncü bölümde, araştırma tasarımına, araştırma modelinin geliştirilmesine, veri derleme aracının oluşturulmasına, verilerin analizine ilişkin açıklamalar yer almaktadır. Dördüncü bölümünde ise araştırmada kullanılan analiz sonuçlarına, hipotezlere yönelik bulgulara, tartışma ve değerlendirme kısmında ise bulguların alanyazına bağlı olarak değerlendirilmesine, alanyazındaki boşluklara ilişkin katkılarına, teorik ve pratik çıktılarına yer verilmiştir. Sonuç ve öneriler ile tez sonlandırılmıştır.

### **1.1. Araştırma Problemi**

Ülkelerin gelişmişliği insanların iyi oluşlarıyla bağlantılıdır ve günümüz şartlarında doğal alanların ve iyi oluşun duygusal ve bilişsel boyutla ilişkisi göz ardı edilemeyecek safhadadır. Bu noktada, Türkiye'nin su (mavi) alanları zenginliği, dünya çapında bilinmekte ancak su alanlarının ve suya dayalı rekreatif deneyimlerin iyi oluşa etkisi, duygusal boyutunun önemi ve çevre bilinci nadiren değerlendirilmektedir. Halbuki, turizm endüstrisinde, farklı formlardaki su alanları, pek çok rekreatif aktivitenin (snowboard, paten, kayak, dalış, yelken, sal, seyir, rafting, kano vb.) asıl kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Ancak geniş perspektifte turizm alanyazınında su, çeşitli aktivitelerin gerçekleştirildiği bir

zemin olarak kabul edilmekte ve metalaştırılmaktadır (Anderson ve Peters, 2014). Bu sebeple araştırmada, farklı bir bakış açısına dikkat çekmek hedeflenmekte, su ile turizm deneyimi ele alınarak, suyun önemi vurgulanmakta, su alanlarına ve suya dayalı rekreatif deneyimlerin duygusal boyutuna odaklanılmaktadır. Buradan hareketle, öncelikle, turistlerin seyahatleri öncesi ve sonrası, haz ve mutluluk (hedonik ve eudaimonik) duygularını, iyi oluşlarını sürdürecektir, unutulmaz bir deneyim sağlayacak destinasyonlara ve rekreasyonel aktivitelere yönelindikleri göz önünde bulundurulmalıdır (Lue, Crompton ve Fesenmaier, 1993; Croes, vd., 2018). Huta ve Ryan'a (2010) göre, eudaimonia, iyi oluş ve yaşam doyumu ile konumlandırılmakta, deneyim memnuniyeti/duygular ve kendini gerçekleştirme ile ilişkilendirilmektedir. Alanyazında iyi oluş ise yaşam kalitesi, mutluluk ve yaşam doyumunu nitelendirecek şekilde kullanılmaktadır (Croes, vd., 2018).

Destinasyonları ziyaret eden ve rekreatif aktivitelere katılan turistler, artık deneyim biriktirmeyi önemsemektedir. Destinasyonların pek çok özellikleri arasında suya dayalı estetik nitelikler, turizmin en önemli bileşenini temsil etmektedir. Turizm alanyazını incelendiğinde, suya dayalı deneyimlerin, destinasyon sadakatine olumlu yönde etkileri olduğu tespit edilmiştir (Essex, vd., 2004; Strang, 2005; Jennings, 2007; Campón-Cerro vd. 2020; Rhoden ve Kaaristo, 2020). Araştırmalarda suyun önemine ve suya dayalı aktivitelere yönelik artan ilgiye değinilse de turizmde suyun ve suya dayalı rekreatif deneyimlerin, duygusal ve bilişsel boyutunun göz ardı edilmesi söz konusudur. Bu bağlamda, turistlerin su alanlarında neler hissettikleri ve bu duygulara neyin neden olduğunun belirlenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu açıklamalar ışığında tezin temel sorusu şu şekilde belirlenmiştir:

Suya dayalı rekreatif deneyimlerin duygusal etkileri ve anlamlarının iyi oluşa ve çevreci davranışa bir etkisi var mıdır?

Buradan hareketle araştırmanın amaçları belirlenmiş ve bu amaçlara ulaşabilmek adına alanyazın taraması yapılmış ve araştırma tasarımı geliştirilmiştir.

## **1.2. Araştırmanın Amacı**

Bu çalışmanın temel amacı, suya dayalı rekreatif deneyimlerin duygusal etkilerini ve anlamlarını araştırmaktır. Bu amaçla, terapötik manzaranın düzenleyici rolü, duygusal deneyimin ise aracı rolü ele alınarak, deneyim, iyi oluş ve çevreci davranış değişkenlerinden yararlanılmaktadır. Bu kapsamda, öncelikle turistlerin, suya dayalı rekreatif deneyimlerine

ilişkin boyutlar belirlenmektedir. Aynı zamanda, turistlerin su alanlarında neler hissettikleri ve bu duygulara neyin sebep olduğu belirlenerek katılımcıların suya dayalı rekreatif deneyimler hakkındaki izlenimlerinin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Benzer şekilde, suya dayalı rekreatif aktivitelere katılmalarıyla ortaya çıkan duygusal etkiler ile iyi oluş ve çevreci davranış arasındaki olası ilişkilerin ortaya çıkarılması hedeflenmektedir. Çalışmada ayrıca, su alanlarının turizm endüstrisindeki önemli estetik deneyim alanları olduğuna dikkat çekilmesi hedeflenmektedir. Alanyazında su ve insan etkileşimi pek çok disiplinde ele alınmış, kültürel, tarihsel, iktisadi ve biyolojik açıdan suyun sağladığı çok sayıda duygusal, ruhsal ve estetik deneyim vurgulanmıştır. Bu sebeple, çalışmanın alt amaçları da bulunmaktadır. Bunlar;

- Turizm endüstrisinde su alanlarının değerini belirleyen unsurları tespit etmek,
- Turistleri su alanlarına çeken deneyimlerin boyutlarını belirlemek,
- Suya dayalı rekreatif deneyimler ile duygusal deneyim arasında bir ilişkinin olup olmadığını belirlemek,
- Suya dayalı rekreatif deneyimlerle terapötik manzaranın düzenleyici rolü bağlamında çevreci davranış arasında bir ilişkinin olup olmadığını belirlemektir.

### **1.3. Araştırmanın Önemi**

Turizm endüstrisinde su, her zaman yaygın bir kullanım alanı olmuştur. Su alanlarının estetik izlenimleri destinasyonların turizm gelişimi için büyük önem taşımaktadır. Suya dayalı deneyimlere yönelik çalışmalara bakıldığında, deneyim ekonomisi, destinasyon pazarlaması kapsamında ele alındığı görülmektedir (Lyu vd., 2018; Campón-Cerro vd., 2020; Rhoden ve Kaaristo, 2020). Ancak, bu çalışmalarda her ne kadar suya dayalı deneyimlere destinasyon pazarlaması açısından bakılsa da bunun çok sınırlı kaldığı söylenebilir. Ayrıca, suyun farklı disiplinlerce (Ward ve Michelsen, 2002; Farolfi, 2011; Booker vd., 2012; Rhoden ve Kaaristo, 2020) ele alınmış olması, su-insan etkileşiminde suyun önemini vurgulamaktadır. Fakat bu araştırmalarda, su alanları ve suya dayalı rekreatif aktivitelerin estetik deneyimleri duygusal açıdan ele alınmamaktadır. Suya dayalı estetik destinasyonlar oluşturularak, turistlere suya dayalı rekreatif deneyimleri yaşama imkânının oluşturulması gerek destinasyonların sürdürülebilirliklerinin sağlanmasına gerekse bireylerin iyi oluşuna çok yönlü bir bakış sunulabilir.

Bu tezden çıkarılacak araştırma sonuçları, kıyı destinasyonlarının estetik ile ilgili politikalarını anlamlandırmada ve formüle etmede referans olabilir. Ayrıca turist bakış açısıyla turizm endüstrisinde su alanlarının değeri hakkında nasıl bir izlenime vardıklarının bilinmesi, deneyimsel ve duygusal boyutta kıyaslama yapılması açısından önemlidir. Araştırma, destinasyon pazarlaması çalışmalarına katkı sağlaması bakımından da önem taşımaktadır. Turizmde su alanlarına ve suya dayalı rekreatif deneyimlere yönelik farkındalık oluşturularak kamu-özel kurum ve kuruluşlara bir yol haritası niteliği de kazandırabilir.

Bir destinasyonda turizmin gelişimi, mevcut kaynakların koruma-kullanma dengesine ve değerinin fark edilmesine bağlı olmaktadır. Suya dayalı rekreatif deneyimlere yönelik ilginin hızla artması, kıyı destinasyonlarında rekabetin gittikçe şiddetlenmesine sebep olabilmektedir. Bu durum aynı zamanda çevreci bütüncül bir bakış açısını gerekli kılmaktadır. Geçmişte olduğu gibi turizmin geleceğinde de en önemli sürdürülebilir rekabet unsuru olan su alanlarını, deneyimlerini, duygusal boyutta ele almaya ve çevreci yaklaşımın benimsenmesine dikkat edilmelidir. Bu kapsamda, çalışmanın alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

#### **1.4. Araştırmada Öne Çıkanlar**

Bu araştırmanın gerekçesi, suya dayalı rekreatif deneyimlere sahip turistlerin, duygusal etkileri ve anlamlarına ilişkin algılarının hem çevrenin nesnel özelliklerine hem de katılımcıların öznel yorumlarına dayanmaktadır. Bu nedenle, bireylerin duygularını anlamak, daha anlamlı turizm deneyimleri sunarak, fiziksel, zihinsel ve bilişsel boyutları bütünleştirmeye katkı sağlayacaktır.

- Su alanlarının ve suya dayalı rekreatif deneyimlerin duygusal etkileri ve anlamları incelenmektedir.
- Türkiye su alanlarının terapötik manzara araştırmaları ve soru formları oluşturulmuştur.
- Su alanlarının sahip olduğu özellikler, insanların iyi oluşlarını etkilemektedir.
- Suya dayalı rekreatif deneyimlerin iyi oluş ve çevreci davranış ilişkisinde terapötik manzaranın düzenleyici rolü ele alınmaktadır.
- Turizm paydaşlarının çokça fayda sağlayan su alanları için sürdürülebilir yaklaşımlar geliştirmelerine farkındalık oluşturulması sağlanabilir.

## **2. ALANYAZIN DEĞERLENDİRMESİ ve İLGİLİ TEORİLER**

Rekreatif aktiviteler ve çevreci yaklaşımlar turizm rekabetçiliği ve turist memnuniyeti üzerindeki rolünü ortaya koymaktadır. Ancak, tüketim odaklı turizmin olumsuz etkilerini azaltabilmek amacıyla turizm paydaşlarının iş birliğine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda, iklim değişikliğinin etkisiyle ekolojik sistemin sürdürülmesine ve çevre bilincinin artırılmasına yönelik araştırmaların yapıldığı, teşviklerin ve programların düzenlendiği görülmektedir. Fakat, önem taşıyan bir husus dikkat çekmektedir ki suya dayalı rekreatif aktiviteler gerçekleştirilirken turizmin sürdürülebilirliğini sağlamak için suyun önemi ve çevresel farkındalığın artırılması gerekmektedir. Bu noktada, suya dayalı rekreatif deneyimlere aktif ve/veya pasif katılım sağlayan bireylerin çevreci davranma niyetlerini etkileyen faktörler merak uyandırmaktadır. Su alanları, turistleri destinasyonlara çekmede önemli bir rol oynamaktadır. Bu bölümde, su ve su alanlarının önemi, su-insan etkileşiminin tarihsel gelişimi ve duygusal boyutu turizm alanyazındaki araştırmalar dahil edilerek irdelenmektedir. Araştırmanın ana konusu olan suya dayalı rekreatif deneyimler, terapötik manzara ve su alanlarının restoratif etkileri ele alınmakta, iyi oluş ve çevreci davranış araştırma örnekleriyle detaylı olarak açıklanmaktadır. Ayrıca, suya dayalı deneyimlerin duygusal yansımaları ve iyi oluşla ilişkisi incelenmektedir. Böylelikle alanyazın değerlendirilerek, turistlerin çevreci davranma niyetlerini etkileyen faktörlerin anlaşılmasına katkıda bulunulması beklenmektedir. Bununla birlikte, destinasyonlarda su alanları başta olmak üzere çevre koruma-kullanma planlarının ve programlarının gerekliliği vurgulanarak su alanlarının farkındalığının artırılmasına yardımcı olmak amaçlanmaktadır.

### **2.1. Suyun ve Su Alanlarının Önemi**

Yeryüzünün dörtte üçünü kaplayan su, dünyada canlı yaşamının başlaması ve devamlılığının sağlanmasında en önemli kaynaktır (Strang, 2005; Wirtgen, 2006). İnsanlar var olduklarından bu yana besin kaynaklarını topraktan karşılamakta ve toprağın işlenebilmesi, mahsul verebilmesi suya bağlanmaktadır (Strang, 2005). Böylelikle, ilk kültür merkezleri, medeniyetler önemli su kaynaklarının bulunduğu noktalarda yer almıştır (Gezgin, 2018; Baysal, 2020). Tarım kültürünün, kentleşmenin, önemli ticari merkezlerin Mezopotamya bölgesinde yer alması, su alanlarının önemini destekler niteliktedir. Özellikle suyun temizleyici, arındırıcı ve sağlıklı olmayla ilişkilendirilmesi, su alanlarının kutsal mekânlar olarak benimsenmesini sağlamaktadır (İnan, 2000; Eliade, 2003; Gezgin, 2018).

Su alanları, sulama, enerji üretimi ve tüketim çeşitleri gibi farklı amaçlarla kullanılmaktadır. Bu durum, ülkelerin ekonomik kalkınmasında önemli bir rol oynamaktadır. Günümüzde “gelişmiş ülke” seviyelerine ulaşmak, su potansiyellerinden üst düzeyde fayda sağlamakla ilişkilendirilmektedir (Akkaya, Efeoğlu ve Yeşil, 2006). Gelişmiş ülkelerin önemseydiği bir diğer konu ise doğal alanları bir şifa kaynağı olarak görmek, insan sağlığı ve iyi oluşa olumlu etkilerini belirlemektir. Özellikle, şehir planlamalarında, yeşil, mavi alanların ve yeşil altyapıların faydaları tartışılmakta, insan sağlığı ve iyi oluşa olumlu etkilerine yönelik gözle görülür düzeydeki artışın yaygınlaşması hedeflenmektedir. Yeşil alan denildiğinde, kent dokusu içinde ağırlıklı olarak rekreasyonel kullanım için tasarlanan bitki örtüsünün ön planda olduğu alanlar ifade edilmektedir. Bunlar, yeşil çatılardan veya cep bahçelerinden, büyük şehir parklarına kadar farklı ölçeklerdeki doğal alanlar olabilmektedir. Mavi alanlar ise odak noktası su olan, deniz suyu veya tatlı su alanlarıdır. Kentleşmeyle ihtiyaç duyulan yeşil ve mavi alanlar farklı boyutlarda karşımıza çıkmakta ve bireylerin rekreasyonel aktivitelerini gerçekleştirebileceği, biyo-çeşitliliğin desteklendiği, çevre dostu planlı yapılar tasarlanmaktadır. Bu yapılardan biri de ekosistem hizmetlerini sunmak için tasarlanan, stratejik yönetilen doğal ve yarı doğal alanlar ağı olan yeşil altyapılardır. Yeşil altyapılar, parkları, bahçeleri, çimenli kenarlıkları, yeşil duvarları, yeşil çatıları ve çeşitli su alanlarını birbiriyle bağlantılı olarak içerebilir (European Environment Agency [EEA], 2020). Dolayısıyla doğaya dayalı çözümlerle daha iyi bir yaşam planlanmakta, yeşil ve mavi alanlar kentsel alanlarla bütünleştirilmektedir. Kentsel yaşam alanlarında bireylerin fiziksel aktivitelere katılabildiği, sosyalleşme imkânı bulabildikleri bu alanlarda su, ön plana çıkmakta, mavi-yeşil ve sosyal altyapıları tasarlanmaktadır. Dolayısıyla su, her planda dünyanın stratejik kaynaklarından biri olmaya devam etmektedir.

#### **2.1.1. Suyun önemi**

Suyun önemi ve su alanlarının sağladığı imkânların anlaşılmasıyla su yönetimi, ekonomik ve politik rekabetin, anlaşmazlıkların asıl nedenlerinden biri haline gelmiştir. Küresel ekonominin tartışma konularından biri olan su, bir nevi “beyaz petrol” olarak anılmaktadır (Tutar, Kılıç ve Aytekin, 2012). Bu bağlamda, su, tüketimde düşük rekabet özelliği taşıyan bir kamusal mal olarak nitelendirilirken, tarım ve enerji sektöründe tüketim bağlamında yüksek rekabet özelliğine sahip olarak nitelendirilmektedir (Booker vd., 2012). Ayrıca, tüm su alanları ekolojik mal olarak değerlendirilmektedir. Farolfi (2011)

alışmasında suyu, fayda (tüketimin faydayı arttırması) ve kıtlık olmak üzere iki ölçütte iktisadi açıdan ele almaktadır. Su, çok yönlü niteliğe sahip olduğundan iki ölçüte de uymaktadır. Dolayısıyla su, belli bir disipline bağılı kalarak kolayca sınıflandırılmamaktadır. Su yerelden küresele bir şıfa kaynağıdır. Bu sebeple, suyun hacmi ve kalitesi değışikliğe uğradığında ilk olarak yerel daha sonra ise küresel çevrede bir etki oluşmaktadır. Su ülkeleri dolaşmakta, kıtaları, birbirine bağlamakta ve dünyanın ortak bir varlığı olarak iş birliği gerektirmektedir. Birleşmiş Milletler'in Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nden konvansiyonlara, Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşmesi'nden (Ramsar Sözleşmesi), Akdeniz'in Deniz Ortamı ve Kıyı Bölgesinin Korunması Sözleşmesi'ne (Barselona Sözleşmesi), OSPAR Kuzeydoğu Atlantik Deniz Çevresi Koruma Antlaşması'ndan, Uluslararası Tuna Nehri Koruma Komisyonu'na, Su Çerçeve Direktifi, AB Deniz Stratejisi Çerçeve Direktifi ve Kentsel Atık Su Arıtımı Direktifi'nden, Su yönetimi ve İklim Değişikliği kararlarına kadar her bir eylem planında su alanlarını korumaya ve su kaynaklarının kalitesini artırmaya yönelik girişimler yer almaktadır (Council of Europe, 2003; EEA, 2020; World Wide Fund of Nature [WWF], 2021). Türkiye'de ise genel olarak 1988 yılı itibariyle, Akdeniz ve Ege kıyıları boyunca deniz koruma alanları ilan edilmekte, farklı statülerde (milli park, özel çevre koruma bölgesi, tabiat parkı vb.) koruma altında bulunan 34 deniz ve kıyı alanı bulunmaktadır. Tabiat Varlıkları Koruma Genel Müdürlüğü'nce yaklaşık 17.575,79 km<sup>2</sup> deniz ve kıyı alanları yönetilmektedir. Bu sadece Türkiye karasularının yaklaşık %4'ünün yasal koruma alanı statüsüne sahip olduğunu göstermektedir (WWF, 2021). Gerek ulusal koruma ağıları gerekse uluslararası sözleşmelerle belirlenen hedefler Türkiye'nin ekolojik çeşitliliği için yeterli olamamaktadır ve biyo-çeşitliliği korumak ve ekosistemin faydalarını etkin ve verimli bir şekilde koruma-kullanma dengesinin tasarlanması gerekmektedir. Örneğin, Karadeniz Bölgesi'nde henüz deniz ve kıyı koruma alanları mevcut değildir, Marmara Bölgesi'nde ise 2021 yılında 7,76 km<sup>2</sup>'lik Neandros (Tavşan) Adası koruma alanı olarak ilan edilmiştir. Korunan alan denildiğinde, insan yaşamının sağlıklı ve iyi oluş çerçevesinde devamı ile ekolojik sistemin istikrarlı gelişimi için farklı hizmetleri bir arada değerlendirilmesi söz konusudur. Bu hizmetler, biyo-çeşitliliğin korunması, tüm ekosistem hizmetlerinin gerçekleştirilmesi ve düzenli şekilde işlenmesi, insanlar tarafından kullanılan kaynakların

üretilmesi, rekreasyon, eğitim, araştırma, estetik değerler, ruh sağlığı, iyi oluş, kültürel vb. manevi değerleri kapsamaktadır (WWF, 2021).

Dublin’de düzenlenen 1992 Uluslararası Su ve Çevre Konferansı’nda suyun önemi vurgulanarak, suyun iktisadi bir mal olarak kabul edilmesinin gerektiği ve tüm kullanım alanlarında ekonomik bir değere sahip olduğu belirtilmektedir (International Conference on Water and the Environment, 1992). Öyle ki, Ward ve Michelsen (2002), çalışmalarında suyun ekonomik değerini arz ve talep arasındaki orantıyla açıklamakta, Howard (2003) ise suya olan talebin fazla olmasını vurgulayarak bu görüşü desteklemektedir. Fakat, suyun ekonomik bir değer olarak ele alınmasının dar bir kavram olduğuna değinen Hanemann (2005) bu durumun, neyin değerli olduğuna dair sezgisel anlayışa uymadığını belirtmektedir. Suyun sağlığa ve iyi oluşa faydalarının farkına varılması için dünya çapında politikacıların, planlayıcıların ve uygulayıcıların yüksek kaliteli su ortamlarına güvenli erişimi geliştirmek ve su alanlarına verilen zararları azaltabilmek adına eylemler ve girişimlerde bulundukları görülmektedir. Bu eylemler, ulusal veya uluslararası toplumsal düzeyde müdahaleler, yerel/bölgesel altyapı müdahaleleri ve belirli insan gruplarıyla kişisel düzeyde müdahaleler olmak üzere üç sınıfta gruplandırılabilir (White vd., 2020). Suyun ekonomik açıdan metalaştırılmasından ziyade, insani hak olarak görülmesini savunan görüşler de göz önüne alındığında, suyu değerli kılan şey, yaşama kattığı anlamdır. Çünkü su, yaşamsal ve ekonomik bir ihtiyaç haline gelerek, su ve su üstü yaşam teorilerinin gelişmesinin ana sebebini oluşturmaktadır. Su üstü yaşam teorileri ise turizm endüstrisiyle örtüşmektedir. Bugün sanayi, tarım ve hizmet üretiminin her safhasında su kullanılmaktadır.

Su, sağlık-iyi oluş ve ekosistem arasındaki kritik bağlantıları gösteren iki önemli gerçek, dünya yüzeyinin çoğunun sularla kaplı olması ve insan vücudunun çoğunun sudan oluşmasıdır (World Health Organisation [WHO], 2015). Dolayısıyla, “*yaşam suyla başlar ve yine suyla devam eder*” anlayışı tüm bilim dallarında kendini göstermektedir (Ward ve Michelsen, 2002; Akkaya vd., 2006; Farolfi, 2011; Booker vd., 2012; Rhoden ve Kaaristo, 2020). Smith’in (1997) “*su ve elmas paradoksu*”nda iktisadi açıdan suyun yaşamdaki etkisinin önemine değinilmektedir. Bu teori, deneyim ekonomisi ışığında, turizm endüstrisi açısından değerlendirildiğinde “*turizm endüstrisinde su alanlarının değerini belirleyen nedir?*” sorusuna gerçek anlamda cevap aramak, su alanlarının değerinin ve sağladığı faydanın diğerlerine kıyasla yüksek olduğunu gösterebilir. Bu sebeple, su ve su alanları

yaşamın her alanında özellikle turizmin gelişiminde oldukça önemlidir. Ancak, su alanlarının nasıl kullanıldığı da göz ardı edilmemesi gereken önemli bir husustur. Su alanları, yeşil alanların sahip olabileceği türden doğrudan hava kirliliğini azaltma gücüne sahip olması pek olası değildir. Ancak, yeşil alanların yeşilliğini korumak ve hava kirliliğini azaltabilmek için de suya ihtiyacı vardır (Salmond vd., 2016; White vd., 2020). Kısacası su alanları, insan sağlığına fayda sağlayabildiği gibi suyun sahip olduğu kalite, iyon, toksin vb. içerikler, bünyesinde bulundurduğu kirlilik, yaydığı ses, ısı, güneş ışınları yansıması vb. insan sağlığına zarar da verebilmektedir. Bu tamamıyla suyun kalitesine, su alanlarındaki bireysel davranışlara, geçirilen vaktin niteliğine ve niceliğine bağlıdır.

### **2.1.2. Su alanlarının önemi**

Havada, karada, yeraltında ve okyanuslarda olmak üzere farklı şekillerde ve yerlerde bulunabilen su, bir döngüye sahiptir. Bu döngü, suyun yoğunlaşmayla havadan yağışla dünyaya inmesi ve buharlaşarak tekrar atmosfere yükselmesi sürecini oluşturmaktadır (Wirtgen, 2006). Günümüzde pek çok iklimsel olayın kaynağı su döngüsünün etkisine bağlanmaktadır. Bu bağlamda, su döngüsü sürecinde oluşan su alanlarının önemine değinmek, suyun çevre ve turist ile nasıl bir etkileşim içinde olduğunu anlamaya katkı sağlayacaktır.

Alanyazında, su alanları mavi alanlar olarak adlandırılmakta, sağlığa ve iyi oluşa yönelik araştırmaların çoğu, deniz/kıyı ortamlarına odaklanmaktadır (Gascon vd., 2017; Croes vd., 2018; Denton ve Aranda, 2019; White vd., 2020). Ayrıca alanyazında nehirlerle (Völker ve Kistemann, 2011; Vert vd., 2020), kanallara (Vaeztavakoli, 2018) ve göllere odaklanan çalışmalar da mevcuttur (Shaw vd., 2011; Pearson vd., 2019). Hem kıyıların hem de göllerin ele alındığı çalışmalarda ise kıyaslamalar yapılarak su alanlarının su-insan etkileşim düzeyleri farklı açılardan değerlendirilmektedir (Elliott vd., 2020). Alanyazında yer alan, su alanlarına yönelik araştırmalarda dikkat çeken bulgulardan biri deniz/kıyı alanlarının nehirlerle kıyasla bireylerde daha yüksek mutluluk ve rahatlatıcı etki oluşturmalarıdır (MacKerron ve Mourato, 2013). Bu durumun su kütlesinin hacmi ve kalitesi, sunduğu manzara, bu manzarada hissedilen duygular, taşıdığı anlam, oluşturduğu algı ve bağ ile ilgili olabilmesi söz konusudur. Özellikle su alanlarının çevreyle olan bütünlüğü, su manzarasının temizliği, suyun kalitesi, biyolojik çeşitlilik bireylerin algısında ve hislerinde önemli bir yer edinmektedir. Çevresel eylemler karşısında su alanlarının hassas olduğu

düşünüldüğünde, su alanlarında insan kaynaklı çevre kirliliğinin yaşanması olumsuz karşılanmaktadır (Wilson vd., 1995; Wyles vd., 2016). Su alanlarının mutluluk, iyi oluş ve rahatlatıcı etki oluşturmaları beklerken, insanlarda, çevre kirliliğinin görüntüsü dahi olumsuz duyguların oluşmasına ve zararlı etkilere sebep olabilir. Bilinçli olarak aktif veya pasif katılımı, sağlıklı rekreatif aktiviteler için bu su alanlarının kullanımını teşvik etmek mümkün olmayabilir. Diğer bir ifadeyle, su-insan etkileşimi ve kurulan bağ kararsız bir hale dönüşebilir. Yaşam için büyük bir öneme sahip su alanlarının kirletildiği, değiştirildiği görülebilir ve önemsenmediği düşünülebilir. Dolayısıyla, bireyler göze hoş gelmeyen, iyi hissetmedikleri, kalitesi düşük, kirli su alanlarıyla karşılaştıklarında herhangi bir rekreatif aktivitede bulunmak istemeyebilir. Çünkü kontrolsüz ya da kısmi kontrollü suların kirletilmesine sebep olmak pek çok açıdan insanlığa, dünyaya zarar vermektedir. Örneğin, çevre sınır tanımadığı için su alanlarındaki çöpler, kutuplardan ekvatora ve kıyı şeridinden derin denizlere, okyanuslara kadar olan tüm doğal alanları kirletmekte ve genellikle kıyılarda birirmektedir. Biriken bu çöpler, kanal veya akarsu ağları aracılığıyla okyanuslara doğru süzülmemektedir (Dris vd., 2015). Bu sebeple, deniz çöplerinin %50'den fazlası okyanusların dibindedir. Sadece plastik atıkların dahi %80'i kara bazlı kaynaklardan okyanuslara ulaşmaktadır (Eunomia, 2016). Oysaki okyanuslar, dünyada en fazla su hacmine sahip su alanlarıdır ve yeryüzündeki suyun yaklaşık %96,5'i okyanuslarda ve denizlerde bulunmaktadır (Shiklomanov ve Rodda, 2003; Ulusoy, 2007; Tomanbay, 2008). Okyanus, iklimi düzenlemesi, yiyecek ve diğer malzemelerinin sağlanması, kültürel, manevi ve rekreasyonel aktiviteler sunması sebebiyle dünyaya bir yaşam destek sistemi sağlamaktadır. Bu sebeple su alanları her bir kıtayı etkilemektedir.

Yüzyıllardır sağlıklı olmak için “deniz havası” almak önerilmektedir (Fortescue Fox ve Lloyd, 1938). Hem açık hem de iç sularda, özellikle yüksek güçlü şelalelere yönelik yapılan araştırmaların bu ortamlarda oluşan su kabarcıklarının, sislerin ve sprey özelliğine dönüşen suların solunum güçlüklerini azaltmaya yardımcı olabileceği ifade edilmektedir (Grafetstatter vd., 2017). Ancak bu durum, sağlıklı, temiz bir görünüme sahip bir okyanus, deniz ve/veya herhangi bir su alanına bağlıdır. Çünkü bireyler suya dayalı rekreatif deneyimlerini iyi bir ruh haline sahip olmak, keşfetmek, sosyalleşmek, doğayla bağ kurmak, biyo-çeşitliliği, yaban hayatı gözlemlemek vb. amaçlarla gerçekleştirmektedir. Bu sebeple, insan sağlığı, refahı ve ekonomisi için hayati öneme sahip su alanlarının sağlığa ve iyi oluşa

etkileri ele alınırken rekreasyonel açıdan su alanlarının kaliteli ve temiz olduğunu varsayan terapötik manzaranın ve çevreci davranışla arasında bir ilişkinin, muhtemel olduğunu belirtmek gerekir.

## **2.2. Su ve İnsan Etkileşimine Tarihsel Bakış**

Su, yeryüzünde yaşamın başladığı andan itibaren canlılar için gerekli olan en önemli yaşam kaynaklarından biri olmuştur (Strang, 2005; Gezgin, 2018). Bu sebeple, tarihsel açıdan her alanda su, yaratılışın ayrılmaz bir parçası olarak nitelendirilmektedir. Yaratılış mitoslarının birçoğunda başlangıçta suyun olduğu ve ilk canlıların su aracılığıyla yaratıldığına değinilmekte ve yine canlıların yok oluşları suya bağlanmaktadır. Dolayısıyla birçok inanışta suyun hâkimiyeti vurgulanmıştır. Bu sebeptir ki mitoslarda su, yaşayan bir varlık olarak görülmüş, su kaynaklarının koruyucu ruhları ya da perileri olduğu belirtilmiştir (Gezgin, 2018). Mitolojik anlatımlarda, şifalı ve sihirli olan, hayat veren veya güzellik bahşeden, ölümsüzlük sunan ya da ölüme götüren sulara çokça rastlanmaktadır (Eliade, 2003; Ulutürk, 2010). Özellikle Yunan ve Roma mitolojisinde, her su alanı (deniz, okyanus, nehir, akarsu, göl, ada, boğaz vb.) tanrı ve tanrıçalarla ilişkilendirilerek mitolojik efsanelere sahne olmuştur. Benzer şekilde Mısır, Mezopotamya, Hitit, Türk, Çin, Japon, Hint, Kuzey Avrupa, Kızılderi, İran, Çingene, Kafkas ve Kuzey Amerika mitolojisinde su alanlarına yer verilmiş, su mitosları oluşturulmuştur (Ögel, 1993; İnan, 2000; Gezgin, 2018). Suyun iyileştirici doğasına, arındırıcı ve yenileyici yapısına, antik Çin eserlerinde yer verilmiş, suyla ilgili terapötik manzaralar araştırılmıştır (Bell vd., 2018; Huang ve Xu, 2018). Özellikle su alanları, zihinsel, ruhsal, fiziksel sağlığın ve iyi oluşun gelişimine olumlu etkileri sebebiyle terapötik manzaraların odak noktası olmuştur (Duff, 2012). Bununla birlikte, su alanları ile iyi oluş arasında kültürel bir birliktelik söz konusudur. Araştırmalarda, toplumların suyu şifa kaynağı olarak kullanmaları değerlendirilmekte, klasik Yunan ve Roma döneminden günümüze kadar, su alanlarının iyileştirici ve onarıcı güce sahip olduğuna değinilmektedir (Foley, 2015; Gesler, 1992).

Semavi dinlerin kutsal kitaplarında da su, ilksel varlıklardan biri olarak ele alınmakta ve insanın yaratılışında vurgulanmaktadır. Örneğin, Tevrat'ta cennet bahçesi Aden'den çıkan dört kollu ırmak (Pıyon, Gihon, Dicle ve Fırat), insanları uyarmak ve cezalandırmak için gönderildiğine inanılan yok edici, boğucu sular olan Tufan, kurtuluşa imkân tanıyan ikiye bölünen Kızıldeniz bunlardan bazılarıdır. Benzer şekilde, İncil'de billur parlaklığındaki

yaşam suyu ırmağından bahsedilmekte, Kudüs bol ve verimli sularla betimlenmektedir (Eliade, 2003). Ayrıca, Hristiyanlık inançlarında tatlı suyun vaftiz yoluyla ruhun yeniden doğuşu, arınma ile bedene şifa verdiği, tuzlu suyun ise şeytani kötü özellikleri barındırdığı da yer almaktadır. Kur'an-ı Kerim'de ise “*rahmet yağmuru*” altından ırmaklar akan cennet, cennete girmek için geçilen ve suyundan içilen kutsal su kaynağı ile canlı olan her şeyin sudan yaratıldığına dair betimlemeler geçmektedir (Eliade, 2003; Doğan, 2004; Gezgin, 2018). Bu bağlamda, cennet, temiz suların aktığı nehirlerle çevrili bir bahçe olarak tasvir edilir. Bu bahçenin nimetlerinden faydalanmak için önce altından sular akan bir köprüden ya da geçitten geçilmesi gerektiği belirtilir (Gezgin, 2018). İslam inanışında balığın dirilmesini sağlayan Ab-ı Hayat'tan önemle bahsedilmektedir. Hızır'ın su içerek ölümsüzlüğe kavuştuğu “*Ab-ı Hızır*” çeşmesi betimlenmektedir. Suyun önemi pek çok kez vurgulanmakta, su, farklı açılardan ele alınmasıyla insan yaşamını etkilemektedir. Örneğin, hayat suyundan içen Hızır ve İlyas'ın bir araya gelerek insanlara yardımcı olacağına, baharın gelişi ile tutulan dileklerin gerçek olacağına inanıldığı Hıdırellez kutlamalarında su kenarlarında olmak, yazılan ya da çizilen dilekleri denize ya da suya atmak bu betimlemeler sebebiyle gelenekselleşmiştir (Döğüş, 2005). Buradan hareketle, İslâm-Türk kaynaklarında, Türk mitolojisinde ve edebî eserlerde, Ab-ı Hayattan (hayat çeşmesi) içenlerin sonsuz güce sahip olacağı ve çaresiz hastalıkların şifalı sularla iyileşeceği inancının yer alması (Ögel, 1993; Ulutürk, 2010), insanın suyu bir şifa olarak gördüğünü, suda çare aradığını göstermektedir. Bununla birlikte inanışlarda ve gelenekselleşmiş kültürel etkinliklerde geçen nehir, ırmak, pınar, çeşme ve kuyu suyunun kutsal (zemzem) kabul edilmesi de su kültürünü işaret etmektedir (Baysal, 2020). Su-insan etkileşimine tarihsel açıdan bakıldığında, inanışlarda, suyun olmadığı bir hayatın sürdürülebilmesinin zor olduğu, suyun bereket sağlamadaki rolü ve saflık timsali olduğu vurgulanmaktadır (Roux, 1994). Bu nedenle insanlık suya üstünlük atfetmiştir. İnançlara bağlı olarak kutsallaşan su, kültürel bir değere evrilmiştir (Strang, 2005; Baysal, 2020). Böylelikle, kültürlerin pek çoğunda suya bakış ve suyun işlevi benzerlik göstermiş, su, inanç sisteminin ana ögesi haline getirilmiş ve simgeleştirilmiştir (Strang, 2005; Edgeworth, 2011).

Yaşamın esas kaynağı olan suyun tarihi ile insanlık tarihi birbiriyle özdeşleşmektedir. Bu sebeple, suya olan ilgi, insanlık tarihinin üretkenliğini yansıtmış ve değerli eserlere ilham kaynağı olmuştur (Harmansah, 2007). Yaşam alanlarının oluşturulmasında suya yakın olma

öncelikli olmuş, köy, kasaba ve şehirlerin su temini ve suyun korunması önem teşkil etmiştir (Strang, 2005). Bu sebeptendir ki yerleşim merkezlerinin kıyı alanlarına konumlanması en kolay çare olarak görülmüştür. Doğan'a (2004) göre, insanların topluluk oluşturmaya başlamaları ile su temini çabaları çok eskilere dayanmaktadır. Uygarlığın ilk belirtileri, Fırat, Dicle, Nil, İndüs ve Huang-ho nehirlerinin geçtiği bölgelerde başlamış ve su temini sistemleri ilk bu bölgelerde inşa edilmiştir. Yeraltı suyunu kaynak haline çeviren sistemlerin tarihi ise bilinmemektedir. MÖ 3200 yıllarına ait sulama kanalı törenini gösteren Antik Mısır'a ait kabartma vazoun, muhtemel su yapılarına ait en eski eser olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla, su alanlarının kültürel kimlik ve uygulamalarla bağlantılı daha derin tarihsel kökleri söz konusudur. Whanganui Nehri'nin artık canlı bir varlık olarak kabul edildiği, Yeni Zelanda'da Maori yerlilerinin düşünce biçimi, inanışları ve doğal alanları koruma uygulamalarının yıllar sonra gündeme gelmesi verilebilecek örneklerden biridir. Rekreasyon ve eğlence yerleri olarak görülen kıyı alanları, hem gelecek nesillerin hem de doğal dünyanın iyiliği için “doğa hakkı” kapsamında koruma altına alınmaktadır (Selby, Moore ve Mulholland, 2010; Wheaton vd., 2020).

Anadolu medeniyetlerine bakıldığında en eski yerleşim yerlerinin zorunlu olmadıkça kıyı alanlarda olduğu, emniyet ve benzeri sebeplerle ulaşımın güç olduğu yüksek, sarp yerlere yerleşilmesi gerektiğinde ise su temininde en yakın kaynağa erişim sağlanmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır (Doğan, 2004; Baysal, 2020). Bu gereklilik toplulukları, sarnıç, kuyu ve/veya su yolları yapımına yöneltmiştir. Su medeniyeti olarak anılan Osmanlı Medeniyeti'nin çeşmeler, sebiller, selsebiller, fiskiyeli havuzlar, suluklar, şadırvanlar, sarnıçlar, kuyular, hamamlar ve köprüler olmak üzere pek çok su temelli yapıtları ile suyun sadece tüketilen bir kaynak değil, kurulan şehirlere tabiatın hareketli ve hür havasını bir temaşa unsuru olarak yansıtmıştır (Doğan, 2004). Medeniyetler, buldukları eski su tesislerini geliştirerek ya da yenilerini inşa ederek gittikleri yerlerdeki deneyimleri ile yordamlayarak su medeniyetini oluşturmuşlardır. Bu sebeple, suyun taşıdığı anlam evrenseldir ve bir kültür haline dönüşmüştür. Bu nedenle su, geçmişten geleneğe hem bir yaşam hem de bir kültür hazinesi olarak turizm endüstrisinin en önemli parçası olduğunu da hissettirmektedir.

### **2.3. Su ve İnsan Etkileşiminin Duygusal Boyutu**

Dünya tanımlanırken “su küre” ya da “mavi küre” kavramları kullanılmaktadır (Özsoy, 2009; Küçüksakarya ve Göçmen, 2019). Su alanları, suyun miktarı, içerdiği

bileşenleri ve çevresel katkıları sebebiyle farklı renkleri yansıtmakta görsel bir etki oluşturmaktadır. Tüm bu renk dağılımları, su-insan etkileşiminde duygusal boyutta kuvvetli bir rol oynamaktadır. Örneğin, denizlerin yağmurlu ve fırtınalı günlerde gri görünmesi, bireylerde korku veya can sıkıntısı gibi duruma bağlı olarak, birtakım olumsuz duygular uyandırabilmektedir. Tüm su alanlarının farklı renkleri ve hareketlilikleri mevcuttur. Su alanlarının özelliklerinin tümü, bir dizi duyguya neden olabilir. Bu alanlar, keyifli, korkutucu, güvenli ve tehlikeli bulma, çekici ve insani bakış açısıyla itici olarak algılanabilir. Kirlenmiş veya kirli olarak algılanan, çoğu zaman gri veya kahverengi su alanlarıyla görsel bir temas yaşanabilir. Suyun her türlü görsel ve işitsel tüketimi çoğunlukla zevkli olarak algılanmasına rağmen, potansiyel fiziksel temas tehlike veya tiksinti hissi gibi farklı duygular da uyandırabilir (Pafi vd., 2020; White vd., 2020). Nitekim, insanların su alanlarını kullanımının, deneyimlerinin ve yer algısının pandeminin etkisiyle değişip değişmediğinin araştırıldığı çalışmada, su alanlarının sağlığa ve iyi oluşa faydalarının bilinmesine rağmen kıyılardaki artan çöp ve sağlıksız görünümün bireylerde olumsuz duygulara neden olduğu tespit edilmiştir (Earl vd., 2022). Su alanları aynı zamanda, boğulma vakaları, kolera gibi suyla bulaşan hastalıklar, fırtına ve sellerin etkisiyle içme sularının kirlenmesi, iklim değişikliği ile deniz seviyelerinin yükselmesi ya da kuraklığın yaşanması gibi birçok sebep insan sağlığına tehdit oluşturabilir (White vd., 2020). Ancak su alanlarının potansiyel faydalarından yararlanmak her zaman daha ön planda yer almaktadır. Özellikle bu durum, yüzyıllardır süregelen su ve insan etkileşimini işaret etmektedir.

Su ve insan etkileşiminin tarihsel boyutuna bakıldığında, yaşamın suyla başladığı inancının bin yıllarca süregelmesinin sebebi doğuştan sahip olunan bir bağlantı olarak algılanabilmektedir. Bu durum, Wilson (1984), tarafından doğayla ve diğer yaşam formlarıyla bağlantı kurma yatkınlığı olan biyofili kavramıyla açıklanmaktadır. Bireylerin yaşamları süresince suya yakın olma istekleri, tatil seçimlerinde su alanlarına yönelmeleri, turistik destinasyonlarda ve turizm işletmelerinde suyun metalaştırılması biyofili teorisiyle aydınlanmaktadır. Turist açısından suya dayalı rekreatif deneyimlere katılımın biyofili etkisiyle gerçekleştiği, beden ve ruh sağlığına olumlu etkisinin bir sebebi olduğu ifade edilebilir. Turizm işletmeleri ve turistik destinasyonların yapılaşmalarında suyun farklı şekillerde kullanılması (çeşmeler, sebiller, fiskiyeli havuzlar, hamamlar, köprüler vb.), biyofilinin yanı sıra suyun metalaştırılmasıyla ekonomik bir değer olarak sunulması, talebin

yönlendirilmesini etkilemektedir. İktisadi düşüncenin önemli isimlerinden Smith'in “su ve elmas paradoksu” düşünüldüğünde turistlere hizmetler, hangi değerli madde ile sunulursa sunulsun, altın çeşme, pırlanta kaplı havuz vb., su ve manzarası su alanları olan ürün/hizmet, turistlere içgüdüsel bir çekim oluşturmaktadır. Suyun yani ana temanın sunulma şeklinin farklılaştırılması sadece memnuniyet seviyesini belirlemektedir. Bu sebeple, turizm teorisinde önemli bir aktör olan suya odaklanmak ve turist deneyiminin daha fazla anlaşılmasını sağlamak için analitik bir çerçeve kapsamında yeni hareketlilik paradigması değerlendirilmektedir (Rhoden ve Kaaristo, 2020). Bu bağlamda, su alanlarının duygusal etkisi ve taşıdığı anlam turist psikolojisi ile sosyolojik bir olguyu yansıtmaktadır. Böylelikle, turist tipolojilerinde farklılığın ve destinasyon çeşitliliğinin olmasına rağmen taleplerin su alanlarına yönelik olması dış geçerliliği mümkünleştirmektedir. Dolayısıyla, su alanlarına yönelme ve suya yakın olma içgüdüsel, ilgili yaklaşımlar ve teoriler ile açıklanabilmektedir (Daniel ve Vining, 1983; Wilson, 1984; Lothian, 1999; Daniel, 2001). Deniz, göl, nehir ya da bir mağara gezintisinde karşılaşılan yeraltı su birikintisinin oluşturduğu manzaranın izlenmesinin sebebi nesnel yaklaşım ile “manzaraya özgü”, öznel yaklaşım ile de “manzaraya bakan kişiye özgü” olmak üzere iki farklı açıdan değerlendirilebilmektedir. Bu manzaralarda edinilen rekreatif deneyimler de nesnel ve öznel olguları içermekte ve farklı şekilde algılanabilmektedir. Su alanlarının ve suya dayalı rekreatif deneyimlerin her bir turisti aynı derecede etkilemesi beklenemez. Elde edilen deneyimlerin etkileri farklılık gösterecektir. Bu sebeple, suya dayalı manzara tercihleri de “evrimsel” yani “doğuştan gelen” ile “öğrenilmiş” olarak bahsedilen “kültürel” teoriler kapsamında ele alınabilmektedir. Suya dayalı rekreatif aktivitelere katılanların keşfetme ve anlama isteği teorileri destekler niteliktedir (Kaplan, Kaplan ve Brown, 1989; Sevinç ve Özel, 2018; Sevinc ve Güzel, 2021).

Su içinde mistik bir arıtma ve temizleme gücü barındırdığından sağlığın, sadeliğin ve bilgeliğin sembolü olarak nitelendirilir. Bu sebeple, su alanlarının kendine has bir atmosferi, doğayla bütünleşen bu alanların ise bir ruhu vardır. Mekânın ruhu, rekreasyonla birleştirilerek turizmin en çok ilgi çeken deneyimlerini katılımcılara sağlamaktadır. Bunun süreklilik arz etmesi ise katılımcılarda duygusal bir bağ oluşturmaktadır. White vd., (2020) çoğu insanın, bir tür su kütlesine nispeten yakın yaşamayı tercih ettiğini belirtmektedir. Almanya’da, önemli bir su alanına ortalama ev mesafesi <1,5 km olduğu belirtilerek su-insan

etkileşiminin önemi vurgulanmaktadır (Wüstemann vd., 2017). Birçok gelişmiş ülkede, kıyı bölgelerine yakın evlerin özellikle manzaralarında su alanları bulunan evlerin fiyatlarının daha yüksek olduğu görülmektedir (Luttik, 2000; Jim ve Chen, 2009; Gibbons vd., 2014). Benzer bir fiyatlandırma, deniz manzaralı otel odalarının bulunduğu konaklama işletmelerinde de mevcuttur (Lange ve Schaefer, 2001). Bu durum ekonomistlerce, “*hedonik fiyatlandırma*” olarak açıklanır ve bireylerin elde ettikleri fayda sebebiyle mavi alanlara yakın olmak için daha fazla harcamaya istekli oldukları varsayılır (White vd., 2020). Bu bağlamda araştırmalarda, su alanlarıyla temas, ev/iş yakınlığı, dolaylı maruz kalma (suya yönelik görüntü, TV programları); tesadüfi maruz kalma ve kasıtlı maruz kalma (iş veya turizm amaçlı su alanlarında kasıtlı olarak zaman geçirme) olmak üzere dört farklı türde ele alınmaktadır (Keniger vd., 2013; White vd., 2020). Dünyada pek çok farklı ülkedeki araştırmalarda, su alanlarına ne kadar yakın yaşanırsa, o kadar sık ziyaret edildiği belirtilmektedir. Bu ziyaretlere yönelik yapılan araştırmalardan biri de İspanya’da su alanlarında geçirilen zamanın etkisine, 7 ila 10 yaş aralığındaki çocukların duygu durumlarına ve davranışlarına yöneliktir. Elde edilen bulgulara göre, son 12 ayda plajda daha çok zaman geçiren çocukların, daha az duygusal problemleri ve daha fazla sosyal yanlısı davranışlar sergiledikleri tespit edilmiştir (Amoly vd., 2014).

Beden sağlığının mental sağlıkla ve yaşam evrelerinin birbiriyle ilişkili olduğu bilinmektedir. Araştırmaların farklı yaş gruplarına yönelik olsa da birbirini destekleyen bulgular elde etmesi, su alanlarının, kaliteli sosyal ilişkileri destekleyen, genel ve zihinsel sağlıkla pozitif ilişkisi olan önemli yerler olduğunu bir kez daha vurgulamaktadır (Ashbullby vd., 2013; Coleman ve Kearns, 2015; Helbich vd., 2019). Su alanlarına deneysel maruz kalmanın dahi stresten uzaklaşma, rahatlatıcı etki oluşturduğu belirtilmektedir (Ulrich, 1984). Bu bağlamda çalışmaların, su alanlarına yakın olmanın insan sağlığını, iyi oluşu ve yaşam doyumu ilişkisini araştırma eğiliminde olduğu görülmektedir (Brereton vd., 2008; Schipperijn vd., 2010; White vd., 2017; Pearson vd., 2019; Elliott vd., 2020). Buradan hareketle, dünya çapında su alanlarına yönelik yapılan araştırmalar değerlendirildiğinde, su alanlarına, herhangi bir temas türüyle, maruz kalmanın zihinsel sağlığa ve iyi oluşa yönelik faydada olumlu bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır (Nutsford vd., 2016; Gascon vd., 2017). Heung ve Kuçukusta (2013) ise su ve havanın Çin’deki sağlık turizminin en önemli doğal özelliklerinden biri olduğunu ve suyun geleneksel Çin tedavisinin güçlü yönlerinden biri

olduğunu belirtmektedir. Su alanları ve doğal ortamlarla etkileşimin insan sağlığını ve iyi oluşu olumlu yönde etkilediğine yönelik düşünceler her geçen gün artmakta, doğal alanlarının iyileştirici gücünden faydalanmak için girişimlerde bulunmaktadır. Terapötik etki oluşturan Japonya'daki “*Shirin-Yoku/Orman Banyosu*”, İskandinav okul konsepti “*Udeskole*”, Amerika, İngiltere ve çeşitli ülkelerde faaliyet gösteren “*Green Fitness*”, “*Blue Outdoors Gym*” olarak nitelendirilen mavi/yeşil spor alanları verilebilecek örnek girişimler arasında yer almaktadır (Bentsen, Mygind ve Randrup, 2009; Thompson Coon vd., 2011; White vd., 2016; Markwell ve Gladwin, 2020). Bu ve benzeri ortamlarda bulunmak ve manzaralara maruz kalmak bireylerde terapötik etkiler oluşturabilmektedir. Buradan hareketle, bu kapsamdaki araştırmalara değinmek ve geliştirilen teorileri ele almak konunun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

#### **2.4. Terapötik Manzara ve Su Alanlarının Restoratif Etkisi**

Coğrafi araştırmalarda yaygın olarak kullanılan "*terapötik manzaralar*" kavramı, iyi oluş faktörleriyle ilişkilidir. Terapötik manzaralara yönelik çalışmaların temeline bakıldığında, fiziksel ve ruhsal şifa yerlerinin rollerine ilişkin analizlerin yapıldığı görülmektedir (Gesler, 1992). Zamanla bu bakış açısının geliştirildiği, doğal ortamların sağlık aşıladığı, estetik ve terapötik değeri olan ortamların ise günlük mekânlar olarak teşvik edilen alanlar olduğu vurgulanmaktadır (Bell vd., 2018). Alanyazında, fiziksel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal iyileşmeye elverişli olan sağlıklı yerler, terapötik manzara olarak tanımlanmaktadır. Bu manzaralar, doğal, yapay, sosyal ve sembolik olmak üzere iyileştirici (tedavi edici) niteliğe sahiptir ve dört farklı renk (yeşil, mavi, kahverengi, gri) üzerinden sınıflandırılmaktadır (Gesler, 1992). Terapötik manzara kavramını analiz eden çalışmaların bazıları, terapötik manzaraların ilişkisel doğasını tanımlayarak bir yerin bireyler için nasıl farklı anlamlara sahip olabildiğine yönelmektedir (Conradson, 2005; Brooke ve Williams, 2021; Olive ve Wheaton, 2021). Bazı çalışmalar ise terapötik bir ortam olarak denizin ve sahilin değerine odaklanmaktadır (Townshend ve Lake, 2009; White vd, 2010; Bell vd., 2015; Foley, 2015; Thomas, 2015; Satariano, 2019).

Günümüz yaşam koşullarında kentleşmenin yaşam kalitesini olumlu etkileyebilecek iş, eğitim ve sağlık imkanlarına sahip olmasının yanı sıra doğa-insan etkileşimini uzaklaştıran yapılaşma, hava ve su kirliliği, gürültü vb. dikkat yorgunluğuna sebep olabilen olumsuz

etkilere sahiptir. Betonlaşma, hatalı kent planlamaları, hizmetlere erişim engelleri ve eşitsizliği, sürdürülebilir olmayan kent-çevre yönetimi, bireylerde, depresyon, anksiyete, dikkat eksikliği bozukluğu, saldırgan davranışlar, obezite, kalp-damar hastalıkları, solunum ve bağışıklık sistemi rahatsızlıklarıyla ilişkili olduğu ve bireyleri olumsuz etkilediği vurgulanmaktadır (Kaplan ve Kaplan, 1989; White vd., 2020; Özçifçi vd., 2021). Bu sebeple, bireyler, olumlu ve yenilenmiş hissebildikleri çevre ve deneyimlere yönelmekte, restoratif etki sunan olanaklar aramaktadırlar (Kaplan ve Kaplan, 1989). Lehto, (2013) bir destinasyonun turistlerin yenilenmelerini, daha iyi hissetmelerini kolaylaştırmasında, zihinsel ya da fiziksel olarak uzaklaşmalarına, benlikleriyle uyumlu hissetmelerine, büyülenmelerine olanak tanıyan özelliklere sahip, genel olarak doğa-temelli alanları kapsamına bağlamaktadır. Bu alanların insanlarda zihinsel, fiziksel, ruhsal ve duygusal yönden oluşturduğu etki, “*terapötik manzara teorisi*”, “*stresten kurtulma teorisi*”, “*dikkat restorasyonu teorisi*” olmak üzere çeşitli teoriler ele alınarak açıklamaktadır (Kaplan ve Kaplan, 1989).

Seyahatlerin ve destinasyonların faydalarının neler olduğunu araştırmaya yönelik çalışmalar, tatile çıkmayı bir “*tedavi, yenilenme, iyi oluş*” kapsamında görme eğilimdedir. Ancak, “*Ne tür bir tatil deneyiminin iyi oluşu mümkün kıldığı*”nın, “*En çok hangi destinasyon özelliklerinin ve niteliklerinin zihinsel iyileşmeye ve yenilenmeye etkili bir şekilde izin verdiği*”nin incelenmesi gereken hususlardır (Lehto, 2013). Stres ve yorgunluktan kurtulmak için en yaygın yöntemlerden biri doğaya yaklaşımdır. Doğanın bilinçdışı bir süreçle, gürültü ve kentsel yaşamın olumsuz etkilerinin azalmasına, bireylerin rahatlamasına ve gevşemesine olanak tanıdığı bilinmektedir. Psikolojik ve fizyolojik iyileşme sürecini kapsayan restoratif (tedavi edici, yenileyici, onarıcı, iyileştirici) etki veren çevrelerle temas iyi oluşa da katkı sağlamaktadır. Bu etkilere, yeşil ve mavi alanlarda rastlamak mümkündür. İlgili araştırmalar incelendiğinde, yaygın olarak odaklanan iki teori mevcuttur. Bireylerin fazla çaba sarf etmesini gerektiren ve iyi oluşunu tehdit eden bir durumla karşılaştığında oluşan, stresli halinden normal haline dönmesini içeren “*stresten kurtulma teorisi*”dir. Bireylerin, bulundukları çevreye ilk tepkilerinin bilinçli bir çevresel farkındalık olmaksızın gerçekleştiği, hızlı ve duygu odaklı değerlendirmedir. Diğer bir deyişle, bu teori, görüntülere verilen anlık duygusal tepkilere dayanmaktadır. Doğal ve kentsel alanlara yönelik sesli ve

renkli görüntülere yer verilen araştırmalarda, doğal alanların kentsel alanlara göre stres düzeyini azaltmaya ve iyileşmeye daha fazla etkisi olduğu tespit edilmiştir. (Ulrich vd., 1991). Diğer teori ise zihni yoran işlere uzun süre maruz kalmanın ardından görülen dikkat yorgunluğuna odaklanan “*dikkat restorasyonu teorisi*”dir. Söz konusu teoride, çevrenin büyüleyici/cezbetici olması, günlük sorun/sorumluluklardan uzak olma hissi vermesi, bireyin yatkınlıklarıyla çevrenin uyumlu olması ve fazla dikkat, güç gerektiren uyaranlara maruz bırakmaması restoratif etkiyi artırmaktadır (Kaplan ve Kaplan, 1989; Steg, Van Den Berg ve De Groot, 2013). Bireylerde, bulundukları ortamın zihinlerini rahatlatan, stres ve rutin hayattan uzaklaştıran, ilgi çekici, daha fazla vakit geçirmeye istek uyandıran alanlarla bireylerin bağ kurabilmeleri ve keyif aldıkları deneyimleri yaşayabilmeleri restoratif etkileri göstermektedir (Hartig vd., 1997). Ancak, kıyı alanları “*mavi büyüme stratejileri*” kapsamında değerlendirilmekte ve ekonomik fırsatlar sunmak, istihdam artırmak amacıyla sanayileştirme kapsamında değerlendirilebilmektedir (European Commission, 2017).

Dolayısıyla bu çalışmada bazı sorular gündeme gelmektedir:

- Su-insan etkileşimi bağlamında turistlerin iyi oluşlarında ve turizm destinasyonlarda su alanları iyileştirici bir manzara olarak önemli midir ve ne kadar etkilidir?
- Su alanları ve suya dayalı rekreatif deneyimlerle, destinasyonların restoratif etkilerini artırmak mümkün müdür?

Yeşil alanların zamanla küçüldüğü düşünüldüğünde, su alanlarının doğayla günlük temas dozunu sağlayabilen, erişilebilir tedavi alanı haline dönüştüklerini belirtmek mümkündür. Öyleki, aşırı turizmin hissedildiği destinasyonlarda turizmin olumsuz etkileri, su alanları ile bertaraf edilebilmektedir. Bu nedenle, su alanları, yeşil alanların bulunduğu anakara alanlarında yaşayanlara kıyasla, bireylerin sağlığı ve iyi oluşu için önem taşımaktadır. Lengen (2015)’e göre temiz hava almak ya da uzaklaşmak/arınmak için su alanlarının tercih edilmesinde mavi tonlarıyla ruh sağlığındaki gelişmelerin arasında bir ilişki söz konusudur. Aslında bu açıdan bakıldığında, su alanlarının terapötik manzaralar olması, suya dayalı rekreatif deneyimlerin gerçekleştirilmesindeki önemine değinmektedir. Turizmin gelişiminde sıcak noktalar olan kıyı alanlarının korunmasının ne kadar gerekli olduğuna da dikkat çekmektedir. Ayrıca, su alanları bireylerde destinasyon sadakati, kimlik ve ait olma duygusu oluşturmaktadır (Tuan, 1974; Kyle vd., 2004; Eyles ve Williams, 2008).

Araştırmalar, kentsel alanlardaki yeşil ve mavi alanların insanları fiziksel olarak aktif olmaya motive edebileceğini ve iyi oluşu artıran onarıcı özellikler sağlayabileceğini açıklamaktadır. Örneğın, adalarda yaşayanların ada etrafında dolaşırken her zaman su alanlarıyla göz teması kurmaları ve genellikle yaşam alanlarından su alanlarını görebiliyor olmaları, su-insan etkileşiminde yaygın olarak kabul edilen terapötik bir bağlantı oluşturmaktadır (Foley, 2010). Coleman ve Kearns (2015) araştırmalarında, ada sakinleri için su alanları var oldukları hissinin de etkisiyle bireylerin hayatında önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamaktadır. Özellikle, terapötik manzara deneyimleri, bireylerin bulundukları yerlerle aralarındaki çeşitli ve karmaşık ilişkilerin bir ürünü olarak görölmektedir ve benlik ile manzara ilişkisel boyutta değerlendirilmektedir (Conradson, 2005; Coleman ve Kearns, 2015). Kıyı destinasyonlarındaki toplumların ve bu destinasyonları ziyaret eden turistlerin su alanlarına bakış açıları benzerlik göstermekte ve su alanlarına yakın olmanın onarıcı etkisi ve duygusal anlamları vurgulanmaktadır (Pafi vd., 2020). Özellikle su alanların turistlerin hayatlarındaki anlamlara, betonlaşmanın olumsuzluklarına değinilmektedir. Conradson'a (2005) göre terapötik manzaralar, bireyleri yaşamları ve kendileri hakkında düşünmeye ve hissetmeye yönleltmektedir. Böylece, iyi oluşu sağlayan yerin kendisinden ziyade yer deneyimi olduğu vurgulanmaktadır. Dolayısıyla, bu yerlerin her zaman tek başına terapötik bir etki oluşturduğu anlamına varılmamalıdır. Bireylerin deneyimleri, bu alanlarda gerçekteştirilen rekreatif aktiviteler, hissedilen duygular (örneğin, yücelik, özgürlük, güven vb.), doğayla uyum ve bütünlük, sosyal ilişkiler terapötik manzara için önemli etkenlerdir. Bu bağlamda yapılan çalışmalar incelendiğinde görölmektedir ki terapötik manzara kapsamında deniz ve kıyı alanlarının rolü ve iyi oluşa etkisi merak uyandırmaktadır. Ancak, hatırlanması gereken bir husus gündeme gelmektedir ki bu da turistlerin belirli yerlere karşı hissedebilecekleri duygusal bağları açıklamanın önemidir (Tuan, 1974).

Suya dayalı rekreatif deneyimleri, terapötik açıdan değerlendirdiğimizde, deneyimlerin gerçekteştiği alanların bireylerin, ruh halini ve duygularını etkilediğini, kültürel deneyimle bağlantılı olduğunu, sosyal etkileşimin gerçekteştiğini belirtmek mümkündür. Alanyazında yer alan araştırmalarda, su alanlarının yeşil alanlara kıyasla sosyal ilişkileri daha yüksek seviyede pozitif yönlü etkilediği, aile ve arkadaş çevresiyle kaliteli zaman geçirmek ve sosyalleşmek için su alanlarının ideal ortamlar olduğu belirtilmektedir (Völker ve Kistemann, 2011; Ashbullby vd., 2013; Foley, 2015; Vaeztavakoli vd., 2018). Ayrıca,

bedenen ve ruhen arınmanın sağlanabildiği, sağlığa faydalı olduğu, zaman kavramının farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır (Gesler, 2003; Foley, 2010; Völker ve Kistemann, 2011; Coleman ve Kearns, 2015; Lengen, 2015). Su alanlarının sadece hastalıkları önlemek için değil, aynı zamanda psikolojik sağlığı geliştirmek, kronik sağlık sorunları olan bireyleri rehabilite edebilmek, devam eden sağlık durumlarını yönetmelerine yardımcı olmak için de su alanlarının değerlendirilebileceğini gösteren kanıtlar araştırılmaktadır. Su manzaralarına dolaylı ve tesadüfi maruz kalma ile iyi oluş sonuçlarına bakıldığında, özellikle son zamanlarda yapılan araştırmalarda, su manzarasına sahip olmanın iyi oluşta önemli bir rol oynayabileceğine dair kanıtlar yer almaktadır. Bu araştırmaların örneklemi, Yeni Zelanda'da, Hong Kong'da, İrlanda'da ve Pekin'de yaşayan bireylerden oluşmaktadır. Su alanlarına yakın olmanın ve/veya su manzaralarına sahip olmanın düşük depresyon ve stres riskine, düşük zihinsel sağlık oranlarına ve yüksek düzeyde genel sağlığa sahip olmayla ilişkili olduğu tespit edilmiştir (Nutsford vd., 2016; Dempsey vd., 2018; Garrett vd., 2019; Helbich vd., 2019). Araştırmalar, aynı zamanda göstermektedir ki su alanlarına yönelik çalışmaların farklı açılardan da ele alınması gerekmektedir. Özellikle, manzaraların sağladığı faydadan yola çıkarak, su alanlarına tekrarlanan kasıtlı ziyaretlerin insanlara sağladığı faydaları tespit etmenin önemi, gün geçtikçe dikkat çekmektedir. Özellikle, insan sağlığı ve iyi oluşun artırılmasına yönelik teşviklerde, dış mekân olarak su alanlarını potansiyel kullanmaya ve suya dayalı rekreatif deneyimlere artan bir ilgi vardır. Ancak, terapötik doğaya dayalı aktivitelerin sağlığa ve iyi oluşa faydalarını kanıtlamaya ilişkin düzenli ve sistematik değerlendirmelere ihtiyaç duyulmaktadır (Britton vd., 2020) Buradan hareketle, aşağıdaki sorulara yanıt aramak, çalışmayı daha da derinleştirecektir;

- Suya dayalı rekreatif deneyimlerin terapötik manzara kapsamında duygusal etkileri ve anlamları nelerdir?

- Suya dayalı rekreatif deneyimleri, terapötik rekreasyon olarak değerlendirmek mümkün müdür?

Fiziksel alanlar, sosyal koşullar ve bireylerin algıları iyileşmeye elverişli bir atmosfer oluşturmak için birleştiğinde terapötik bir manzara ortaya çıkarmaktadır (Gesler, 1992). Suya dayalı rekreatif aktivitelere katılımın aktif ve pasif olması araştırmaları da çeşitlendirmektedir. Örneğin, aktif katılım olarak yüzmek, Huttunen vd., (2004) için

yorgunluğu azaltabilmekte, Foley, (2017), Denton ve Aranda (2019) için zihinsel sağılığı geliştirebilmektedir. Yüzmenin ayrıca, depresif bozukluğun tedavisine, bağışıklığı artırmaya, doğal çevreyle duygusal bağ kurmaya, çevre bilincini geliştirmeye, sağılıklı yaşamının teşvik edilmesine katkı sağıladığı belirtilmektedir (Huttunen vd., 2004; Gibas-Dorna vd., 2016; Foley, 2017; Tipton vd., 2017; Van Tulleken vd., 2018; Denton ve Aranda, 2019). Özellikle kıyıya yakın yerlerde yaşayan bireylerin, genellikle iç kesimlerde yaşayanlara göre daha sağılıklı ve mutlu oldukları gözlemlenmektedir ve araştırmalar bu durumun sebeplerini anlamaya çalışmaktadır (White vd., 2016). Birey, suya dayalı rekreatif deneyim ve su alanlarının oluşturduğu manzara üçlüsü bir arada değerlendirildiğinde terapötik bir etki oluşturmaktadır. Terapötik süreç, bir süreklilik gerektirmektedir. Pafi vd., (2020) araştırmalarında, turistlerin gözünde seyahatlerin en iyi yanının su alanlarını kapsıyor olduğunu belirlemiştir. Ayrıca, su alanlarının turistler için huzur, sonsuzluk ve özgürlük duyguları uyandırdığı, iyi oluşlarının artmasına ve sağılıklı hissetmelerine olanak tanıdığı için olumlu anlam taşıdığını tespit etmiştir. Ayrıca, su manzaralarında kirlilikle karşılaşmalarının olumsuz duygulara neden olduğu da vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, su alanlarına yönelik çevre bilincinin artırılması, su alanları ve suya dayalı rekreatif deneyime yönelik bir bağ kurularak bir bütünün parçası olma duygusunun oluşturulmasına, ruhsal farkındalığa imkân tanınmalıdır. Ayrıca, su alanlarını koruma ve doğaya saygı duyma süreçlerine yardımcı olabilen yaşam tarzını geliştirmek, restoratif etki bakımından önemlidir. Suya dayalı rekreatif deneyimler, oluşturulan terapötik rekreasyon programları dahilinde bireylerin iyi oluşlarına daha dengeli bir süreç sağılayabilir, olumlu duygu ve düşünce gelişimini destekleyebilir. Terapötik ve restoratif etkiye sahip su alanlarının güzelliğinin pasif olarak değerlendirilmesi ve suya dayalı rekreatif aktivitelere aktif katılım, duygusal deneyim ve iyi oluş kapsamında turist, deneyim ve çevre arasında ilişkisel bir bağ oluşturabilir.

Doğal alanlardaki deneyimlerin insan ruhu üzerinde restoratif etkileri olabileceğine dair artan bilimsel kanıtlar (Kaplan ve Kaplan, 1989; Dustin vd., 2011; White vd., 2020), suya dayalı rekreatif deneyimlere yönelik araştırmaları da teşvik etmektedir. Dustin vd., (2011) tarafından, terapötik kamp alanı olarak seçtikleri nehirde gerçekleştirilen rekreatif deneyimlerin katılımcılara etkileri araştırılmış, katılımcıların günlükleri ve nehir gezileri sırasında gözlemledikleri raporlanarak duygu ve düşünceleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Buradan hareketle, turizm talepleri ele alındığında turist tipolojilerinin çeşitlilik gösterdiği

ve farklı özelliklere sahip pek çok turistin Türkiye’de ağırlandığı görülmektedir. Bu sebeple anlamlı bir turist deneyimi sunabilmek için, turistlerin destinasyon deneyimlerine mutluluk ve haz veren olumlu duyguların eşlik etmesi gerekmektedir (Hosany ve Gilbert, 2010). Seyahat etmek bir terapi yöntemidir ve turistler seyahatlerinden keyif, günün sonunda ise seyahatlerinin kendilerini çok daha iyi hissettiren deneyimler yaşatmasını beklemektedir. Turistlerin seyahat güdülerini, destinasyonda karşılaştıkları manzaralar, deneyimledikleri rekreatif aktiviteler iyi oluşlarını, duygu durumlarını ve çevre bilinci farkındalığını artırmaktadır. Suya dayalı rekreatif deneyimlerin ele alınması ve su alanlarında geçirilen vaktin sıklığı duygusal deneyim, iyi oluş ve çevreci davranış açısından önem taşımaktadır.

## **2.5. Suya Dayalı Rekreatif Deneyimler**

Araştırmalar, insan sağlığı ve iyi oluşun doğal alanlara bağlı olduğunu vurgulasa da gün geçtikçe insanların günlük yaşamlarında doğayla doğrudan temasının azaldığını ve küresel olarak bu azalma yönünde bir eğilimin söz konusu olduğunu belirtmektedir (Soga ve Gaston, 2016; Sevinç ve Özel, 2018; Martin vd., 2020; White vd., 2020; Bell vd., 2022). Bu durum, “*deneyimin yok oluşu*”, olarak ifade edilmekte, doğa-insan etkileşiminin kaybı ve bu kaybın etkileri vurgulanmaktadır. Bu durumun yaşanmasına sebep olan tetikleyiciler, aşırı kentsel planlamalar, hızlı nüfus artışı, teknolojik gelişmeler olarak sıralanabilir (Soga ve Gaston, 2016). Ek olarak, internetin gelişmesiyle artan TV ve sosyal medya bağımlılığı, sanal dünya alternatifleri (VR, metaverse vb.) açık hava aktivitelerine aktif veya pasif katılımın yerine geçebilmektedir.

Deneyim bir süreçtir ve özellikle günlük rutin hayattan farklı olması ve unutulmaz anıların yer alması oldukça önemlidir. Pine ve Gilmore’a (1999) göre deneyimler, katılım türü ve deneyimsel bağ olarak iki farklı boyutta ele alınmaktadır. Deneyimlerin elde edilmesi, aktif ve pasif katılım ile gerçekleştirilebilmektedir. Bu deneyimler, su alanlarında gerçekleştirilen spor, eğlence, macera ve turizm faaliyetlerini içerebildiği gibi suya dayalı turistik aktiviteleri tüm yönleriyle kapsayan “*su turizmi*”, “*deniz turizmi*” vb., sportif bir amaç taşıyorsa “*su sporları turizmi*” başlıkları altında da değerlendirilebilmektedir. Benzer şekilde, seyahat motivasyonunda tercih edilen ulaşım araçları ön plana çıktığında “*yat turizmi*”, “*kruvaziyer turizmi*” vb., destinasyonlar söz konusu olduğunda “*kıyı turizmi*”, “*ada turizmi*”, “*nehir turizmi*” vb., motivasyon kaynağı olan aktiviteler belirtilmek istendiğinde “*yelken*

*turizmi*”, “*su ürünleri turizmi*”, “*dalış turizmi*” vb. alt başlıklarıyla ya da ana temalarıyla alanyazında yer almaktadır (Jennings, 2007; Çakmak ve İstanbullu Dinçer, 2016; Sevinc ve Güzel, 2021). Suya dayalı rekreatif deneyimler, yüzmek gibi suyla temas halinde olduğu kadar, kıyı alanlarında (dinlenme, güneşlenme, yaban hayatı ve aktiviteleri kıyından gözlemleme, kıyı yürüyüşleri vb.) su üstünde (yelken, rüzgâr sörfü, su kayağı, kano, balıkçılık, rafting, deniz bisikleti, deniz paraşütü, yat ve tekne gezileri vb.), ve su altında (dalış, sualtı görüntüleme, zıpkınla balık tutma vb.) gerçekleştirilmektedir. Sonuç olarak alanyazında yer alan kavramlara dayanarak çalışmanın amacına uygun suya dayalı rekreatif deneyimlere yönelik açıklamalara, deneyim boyutlarına ve araştırmalara aşağıda yer verilmektedir.

### **2.5.1. Yat ve tekne gezileri**

Yirminci yüzyılın sonlarından itibaren yat ve tekne gezilerine talebin arttığı, özel tekne sahipliğinin 20 milyonu aştığı tahmin edilmektedir (Jennings, 2007). Tekneler, yatlara oranla daha küçük ve daha az lüktür, kolay ve sade oldukları için mürettebatsız (barebot) kullanılabilen araçlardır. Yatlar ise genellikle kaptanı ve mürettebatı olan prestijli, lüks yolculuğa imkân tanıyan deniz araçları olduğundan yat gezileri daha uzun süreli seyahat olanağına sahiptir. Yat ve gezi tekneleri amaçlarına ve taşıdıkları özelliklere göre kendi aralarında sınıflandırılmakta ve gidilecek destinasyonlara, gerçekleştirilecek suya dayalı aktivitelere göre tercih edilmektedir (Yolal ve Sevinç, 2019). Yelken açmak, dalış yapmak, balık tutmak, kıyı alanlarını gezmek, güneşlenmek, yaban hayatını yakından görebilmek gibi rekreatif aktiviteler, yat ve tekne gezilerinde su üstünde gerçekleştirilebilmektedir. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2020) yat istatistikleri verilerine göre, turizm işletme belgeli günübirlik gezi tekneleri işletme sayısı, 2.093, tekne sayısı 2.278, yolcu sayısı ise 136.744’tür. Turizm işletme ve yatırım belgeli toplam yat işletme sayısı 1.450, yat sayısı ise 1.946 olarak belirtilmiştir. Özel tekne sahipliğinin artması, doğal alanlara yakın olma isteği, suya dayalı rekreatif aktiviteler, pandeminin de etkisiyle izole seyahatlere artan ilgi, sualtı ve su üstü deniz araçlarına talebi ve bu yöndeki yatırımları artırmaktadır (Yorulmaz ve Sevinç, 2021). Dolayısıyla yat ve tekne gezileri turizm alanında ön plana çıkmaktadır.

### 2.5.2. Yelken

Yapısı gereği hareket gücünü rüzgârdan alan yelkenli tekneler, 1800’lerde sportif yarışlarda kullanılmış, rekreasyonel ve boş zaman deneyimi olarak 1900’larda ön plana çıkmıştır. Yelken deneyimi, en eski suya dayalı rekreatif aktiviteler arasında yer almaktadır (Jennings, 2007). Teknelerin gövdelerine göre (katamaran, trimaran vb.), seviyelerine göre (optimist, laser, dragon vb.), mürettebatlı/mürettebatsız seyahat türüne göre yelkenliler sınıflandırılmaktadır. Zamanla, talepler doğrultusunda bir turizm çeşidine dönüşmektedir (Christensen vd., 2021). Doğaya karşı meydan okuma, kişisel gelişim, ekipte yer alma, mesleki bilgi, beceri ve yetenek gerektiren yelken deneyiminde aktif katılım söz konusudur. Uluslararası, ulusal, bölgesel yelken kulüplerinin varlığı, yelken topluluklarının gerçekleştirdikleri faaliyetler, etkinlikler, festivaller ve sosyal medyada paylaşmanın etkisi geniş kitlelere ulaşılmasını sağlamaktadır. Böylelikle, yelken aktiviteleri yaygınlaşmakta ve bireyleri ulusal ve uluslararası seyahatlere yönlendirmektedir. Bununla birlikte yelken deneyimi, bireylerin yaşam doyumunu olumlu yönde etkilemektedir (Sevinc ve Güzel, 2021).

### 2.5.3. Rüzgâr sörfü

Drake ve Schweitzer tarafından 1967 yılında yelkenli ve sörf sporlarının harmanlanmasıyla yeni bir spor dalı olarak geliştirilen rüzgâr sörfü, dümeni bulunmayan ve rüzgâr şartlarına göre farklı ebatlarda olan sörf tahtası (board), yelken, yelken direği ve aparatlardan oluşan su üstü aracıyla gerçekleştirilir (Jennings, 2007). Yelkene tutunarak, board üzerinde dengede kalmak ve rüzgâr gücüyle su üstünde ilerleyebilmek amaçlanmaktadır (Dinçer ve Özdemir Güzel, 2016).

### 2.5.4. Sörf

Su üstünde kalabilmek ve dalgalarla ilerlebilmek amacıyla sörf tahtasında dengede ve ayakta kalarak gerçekleştirilen aktivitedir. Pasifik kültürüne dayanan bu deneyimin Polonezyalılarda başlayan tarihi gelişimi, 1950’lerde ivme kazanmıştır (Jennings, 2007). Sörf, kararlılık ve dayanıklılık gerektirmektedir. Düzenli sörf yapmanın, sosyalleşme ve dinlenme olanağı sunduğu, başarı duygusunu teşvik ettiği ve sorunlarla başa çıkmaya yardımcı olduğu ayrıca, birçok yönden öznel iyi oluşu destekleyebildiği tespit edilmiştir (Caddick, Smith ve Phoenix, 2015). Benzer şekilde, sörfçülerde, denizi olabildiğince

keşfetme ve bu deneyim anında mümkün olduğunca denize yakın olmanın arzusu ve sörf sonrası hissedilen öz farkındalık tespit edilmiştir. Bununla birlikte, sörf ve iyi oluş arasında olumlu yönlü bir ilişki vurgulanmaktadır (Lisahunter ve Stoodley, 2021).

#### **2.5.5. Dalış**

Dalışın tarihsel gelişimi, MÖ 332 yılında sualtı arama kurtarma faaliyetlerine, askeri amaçlı MÖ 1194-1195 Truva Savaşları'na dayanmaktadır. Tüplü dalış yapısının güvenli ve benzer kullanım temelleri, 19. yüzyılın ilk yıllarında bağımsız sualtı solunum cihazlarıyla (Self Contained Underwater Breathing Apparatus- SCUBA) atılmıştır (Jennings, 2007; Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu [TSSF], 2007). Tarihsel açıdan genç, sportif ve askeri eğitilmiş bireylerle ilişkilendirilen dalış, zamanla, rekreatif aktivite olarak talep görmekte ve projelerle desteklenerek bireylerde engelleri aşan suya dayalı macera sporu ya da su sporu olarak bilinmektedir (Lynch, 1996). Serbest dalış, kasklı dalış, çan dalış, donanımlı ve satürasyon dalış olmak üzere beş dönemde ele alınan dalış aktiviteleri (National Oceanic and Atmospheric [NOAA], 2001), turizm aktivitelerinde de yerini almıştır. Pek çok kıyı destinasyonunda ön plana çıkan donanımlı dalış (şnorkel, maske, regülatör, dalış elbisesi, denge yeleği-BC-, ağırlık, tüp, palet, vb. ekipmanla dalma) profesyonel bilgi, beceri ve yetenek gerektirmektedir (Sevinç ve Özel, 2018; Ay ve Yetgin, 2019). Buradan hareketle, dalış, özellikleri gereği belirli bir zorluğu içeren, katılımcılarda başarıma hissinin etkisiyle özgüven, zevk, keyif ve yetkinlik duygularını teşvik eden bir aktivite olarak görülmektedir. Boş zaman literatüründe ele alınan dalış, su altı dünyasını yakından deneyimleme fırsatı sunmaktadır (Carin-Levy ve Jones, 2007). Bilinmeyenin çekiciliği, eğlenme, doğayı tanıma, doğayla baş çıkma, macera ve keşfetme isteği vb. sebepler, bireyleri dalışa yöneltmektedir. Ayrıca, dalış aktivitelerinin haz alınarak gerçekleştirilmesi yaşam doyumunu ve bireylerin yaşam kalitelerini arttırmaktadır (Sevinç ve Özel, 2018).

#### **2.5.6. Kano**

Su alanlarında, küçük ebatlardaki tek ya da çift kişilik dar uzun iki ucu sivri yapılı teknelerde kürek çekerek, doğayla mücadele etme ve hedefe ulaşma amaçlanmıştır. Dustin vd. (2011)'e göre, kanoyla nehir gezisi, yaşamı olumlu yönde etkileyebilmekte, huzur, rahatlama, öz güven, stresle başa çıkma, endişe durumunda azalma, mutluluk, andan keyif alma, yaşama isteği ve doğayla bütünleşme vb. olumlu duygu ve düşüncelerin oluşmasına,

ekoterapi bağlamında katılımcıların daha iyi hissettiklerine olanak tanıdığı vurgulanmaktadır. Buradan hareketle, erişim engeli olan katılımcıların kano yapmalarına yönelik araştırmalarda özgürlük duygusu ve eşitlik temaları ele alınarak suya dayalı rekreatif aktivitenin bireylerin hayatlarındaki anlamı vurgulanmaktadır. Örneğin, engelli katılımcılar, kanoda, vücut bütünlüğüne sahip bir kişiyle eşit şartlarda oldukları benzersiz bir deneyim yaşadıklarını düşünmekte ve su üzerinde hareket özgürlüğünü kolaylaştırdığı belirtmektedir (Tardona, 2011).

#### **2.5.7. Rafting**

İnsan-doğa etkileşimini sağlayan aynı zamanda yenileyici bir rekreatif deneyimi temsil eden rafting, su macerası türüdür. Heyecan verici, macera turizmi aktivitesi olarak da görülmekte, rafting botu, can yeleği, koruyucu kask, kürek vb. ekipmanlar gerekmektedir. Turist motivasyonunu anlayabilmek için akış deneyimi perspektifinden incelemek gerekebilir. Küçük gruplarla yapılan bu aktivitede amaç, raftı devirmeden küreklerin yardımıyla su engellerini geçerek parkuru tamamlamaktır (Dinçer ve Özdemir Güzel, 2016). Rafting becerisi (kürek çekme vb.), nehir akışı şiddeti, zorluk derecesi (1 kolay-6 geçilmez) sebebiyle taşıdığı riske göre doğayla başa çıkma arzusu taşıyan ve kendini gerçekleştiren turistlerde olumlu duygu ve ruh halini teşvik ettiği tespit edilmiştir (Weber, 2001; Wu ve Liang, 2011).

#### **2.5.8. Balıkçılık**

Rekreasyonel aktivite olarak son yıllarda ön plana çıkan balık tutma deneyimleri, hobi, amatör balıkçılık, sportif olta balıkçılığı, zıpkınla balık tutma gibi farklı faaliyetlerle nitelendirilmektedir. Doğal ve/veya yapay su alanlarında gerçekleştirilen bu aktivite kullanılan malzemeye, amaca ve yönteme göre adlandırılmaktadır. Sportif olta balıkçılığında amaç, rekreasyonel aktivitedir ve doğayla iç içe, kâr amacı taşımadan, su alanlarında balık tutmaya çalışarak keyifli zaman geçirmek hedeflenmektedir. Balıkçılık, kıyı alanlarında gerçekleştirildiği gibi, tekne tercih edilerek su üstünde, ya da bireyin kendi nefesini tutarak su altında avlanmaya çalışmasıyla da gerçekleştirilebilir (Jennings, 2007; Dinçer ve Özdemir Güzel, 2016).

Suya dayalı rekreatif deneyimlere yönelik açıklamalara ve yapılan çalışmalara istinaden, su alanlarında vakit geçirmenin geçmişten günümüze rekreasyonel bir amaç taşıdığı ve bu deneyimlerin her geçen gün çeşitlenerek bireylerin yaşamlarında önem kazandığını belirtmek mümkündür. Doğal ortamları ziyaret etmek, zihinsel yenilenme, ruhsal bağlantı, fiziksel aktivite ve sosyalleşme fırsatları içermekte, bireylerin kendilerini stresli durumlardan fiziksel ve zihinsel olarak uzaklaşma, kendilerine meydan okuma, özgüven kazanma ve yalnızlık aramalarına olanak tanımaktadır (Milligan ve Bingley, 2007). Ayrıca araştırmalarda, açık hava macera deneyimlerinin dayanıklılığı artırdığı da belirtilmektedir (Ritchie vd., 2016). Dolayısıyla, terapötik bir manzara işlevine sahip doğal ortamlar ve suya dayalı aktif/pasif katılımlı rekreatif deneyimler, çeşitli yaş ve sağlık durumundaki insanlar için oldukça önemlidir.

Aktif katılımda, suya dayalı rekreatif deneyimlere doğrudan katılma ve rekreatif aktivitelere bizzat dahil olma söz konusudur. Denizde yüzenler, dalış yapanlar, nehirde sandalla dolaşanlar, rafting yapanlar, balık tutmak üzere olta atanlar vb. suya dayalı rekreatif deneyimlere aktif katılım sağlayan bireylerdir. Şayet suya dayalı rekreatif aktivitelere doğrudan bir performans söz konusu değilse, izleyici/gözlemci olarak deneyim elde ediliyor ve aktiviteye uzaktan dahil olunuyorsa pasif bir katılım mevcuttur. Sahil kenarında bir bankta oturup yüzenler, tekneyle açılanlar, kanoyla kürek çekenler veya sadece su alanlarının sunduğu manzaralar suda yaşayan canlılar vb. izleniyor/gözleniyorsa su alanlarının sunduğu manzara ve rekreatif aktiviteler pasif bir şekilde deneyimleniyor demektir. Bu katılım türlerinin etkisiyle deneyimsel bağ oluşabilmektedir. Bu bağ, fiziksel ve zihinsel olarak tanımlanabilmektedir (Pine ve Gilmore, 1999). Suya dayalı rekreatif deneyimlere katılım değerlendirildiğinde örneğin, su altı dünyasını ekrandan izlemek zihinsel bir deneyim sunarken, bizzat dalış yapmanın etkisi hem zihinsel hem de fiziksel olarak hissedilebilmektedir. Söz konusu deneyimler katılım türü fark etmeksizin dört farklı boyutta ele alınarak, eğlence, eğitim, kaçış ve estetik temalarıyla açıklanmaktadır (Pine ve Gilmore, 1999; Hosany ve Witham, 2010).

Eğlence deneyiminde, bireylerin yelkenle açılması veya sahil kenarında yelkenlileri izlemeleri ya da yaban hayatını gözlemlemeleri duyular yoluyla bir deneyimi özümseyebilmeleridir. Rekreatif aktivitenin keyif ve neşe vermesi önemli bir motivasyon

kaynağı olabilmektedir (Oh, Fiore ve Jeoung, 2008). Kazanılan deneyimlerin temelinde çoğunlukla eğlence boyutu yer almaktadır.

Eğitim deneyiminde ise bireylerin bilgi edinmesi söz konusudur ve çoğunlukla aktif katılım vasıtasıyla öğrenme gerçekleşebilmektedir. Suyu dayalı rekreatif deneyimler ele alındığında her bir aktivitenin gerek gerçekleştiği alan gerekse aktiviteler bir öğrenme sürecini kapsamaktadır. Sörf, rafting, dalış, yelkenli, olta balıkçılığı ve birçok aktivitenin gerçekleşebilmesi için uygun koşullar, ekipmanlar gerekmektedir ve bunların her biri belirli süreli eğitimleri kapsayabilmektedir. Farkında olarak ya da olmayarak su alanları ve aktiviteler hakkında bilgi edinmek mümkündür. Ancak bu bilgilerin kapsamı ve içeriği deneyime ve katılım türüne göre değişebilmektedir.

Kaçış deneyimi, bireyin rutin hayatından farklı olarak, bulunduğu ortamdan/durumdan uzaklaşma deneyimini ifade etmektedir (Pine ve Gilmore, 1999). Bireyler, su alanlarını ve dahil oldukları suya dayalı rekreatif aktiviteleri bizzat hissetmekte, aktivitenin türüne göre bir karakter sergilemekte ve anı yaşayarak farklı bir zamanda, farklı biri gibi hissetmeleri mümkün olabilmektedir.

Estetik deneyim, daha çok bireylerin bulunduğu ortama bağlıdır ve pasif katılımı da elde edilebilmektedir. Estetik deneyim, rekreatif aktivitenin ve deneyimin gerçekleştiği alanın değerlendirilmesi bakımından önemli bir belirleyicidir (Oh vd., 2008). Suyu dayalı rekreatif aktivitelerin en önemli unsuru, terapötik ve restoratif etkisi bulunan sudur ve su alanları, turistleri duysal olarak etkilemekte, estetik bir deneyimle keyif almalarını sağlayabilmektedir. Örneğin, kruvaziyer seyahatinde estetik deneyim ön planda yer almaktadır (Hosany ve Witham, 2010). Estetik, güzel olanı sorgulamaktadır ve doğadaki güzellik; görülerek, algılanarak ve seçilerek değerlendirilmektedir. Dolayısıyla estetik deneyim, turistin dış uyaranlara karşı daha duyarlı olmasına, duygularını tetiklemesine ve davranışlarına yansımaya olanak tanıdığı söylenebilmektedir (Gülertekin Genç, 2018).

Deneyimin elde edildiği ortama ve aktiviteye göre her bir boyutun etki alanı değişebilmektedir. Elde edilen deneyimlerin bu boyutlar altında toplanması, destinasyonlara, hizmet sağlayıcılara yol göstermekte ve turistlerin çevreye bakış açısını, tutum ve davranışlarını etkilemektedir (Oh vd., 2008). Özellikle, korunan alanlar olarak

değerlendirilen su alanlarında gerçekleştirilen suya dayalı rekreatif deneyimler, dünyada ilgi uyandıracak gelirler sağlamakta ve yerel ekonomilere önemli katkılar sağlamaktadır. Balıkçılık aktivitelerine katılan 45 milyonu aşkın amatör balıkçı her yıl 24 milyar dolar Amerika Birleşik Devletleri'ne gelir sağlamaktadır. Sadece Florida'daki su alanlarının turizm gelirinin yıllık 500 milyon dolar olduğu belirtilmektedir. İspanya'da su alanlarının ön planda olduğu Donana Milli Parkı'na olan ziyaretlerin taşıma kapasitesini aştığı ve ziyaret sınırlamasının getirildiği ifade edilmektedir (Anton-Clavé, Nel.lo ve Orellana, 2007; WWF, 2021). Tayvan'ın Siouguluan Nehri'nde rafting aktivitelerine katılan yaklaşık 100 bin kişinin kaynakların korunmaması ve stratejik önlemlerin eksikliği sebebiyle zamanla azalmasına rağmen 3 milyon ABD doları aşkın yıllık gelir elde edildiği belirtilmektedir (Wu ve Liang, 2011). Yüzmek, dalış yapmak, balık tutmak, sahilde yürümek ve güneşlenmek ya da diğer suya dayalı rekreatif deneyimleri yaşamak ve bu aktivitelere katılanları izleyebilmek, kıyı alanlarına, küçük ada ülkelerine turist çekmektedir. Bu bağlamda, Dünya Doğayı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği, su alanlarının önemini vurgulayabilmek ve çevre bilincini aktarabilmek adına raporlar yayınlamaktadır. Bu raporlarında, bakir alanları, kum plajları, resifleri, mercanları vb. pek çok doğal zenginliklere ve bu güzelliklere sahip Seyşeller ve Mauritius Adaları gibi Avrupalı turistlerin cazibe merkezlerine değinilmektedir. Her yıl milyonlarca turistin Karayipleri, Pasifik adaları, Akdeniz kıyılarını, Florida plajlarını ve pek çok kıyı destinasyonlarını ziyaret ettikleri görülmektedir. Bu sebeple, su alanlarına yönelik korunan alanların oluşturulmasının ve geliştirilmesinin gerekliliği vurgulanmakta, sağladığı faydaların sürdürülebilir olması için su alanlarının kalitesinin korunması önemsenmektedir (Salm, Clark ve Siirila, 2000).

Su alanları, kıyı toplumları ve turistler için önemli bir değer taşımakta, suya dayalı rekreatif aktiviteler, fiziksel, bilişsel ve duygusal süreçleri kapsayan anlamlar ve olumlu faydalar sunmaktadır. Suya dayalı rekreatif deneyimler, doğaya yakın olma, sağlığı ve iyi oluşu artırma, olumlu duyguları hissetme, öğretici ve keyifli deneyimler biriktirme olanağı sunmaktadır (Pafi vd., 2020). Bilişsel ve duygusal etkilerin yanı sıra suyun fizyolojik değişikliklere de sebep olduğu ve fayda sağladığı vurgulanmaktadır. Örneğin, açık havada yüzen bireylerde ağrıların azaldığı, enerjilerinin arttığı ve rahatlama gibi daha genel fiziksel ve zihinsel sağlığa yönelik faydaların görüldüğü belirtilmektedir (Foley, 2015). Bu

bulguların, sıcak su veya buharın yanı sıra soğuk su ile temas sırasında da ortaya çıkabildiği ifade edilmektedir (Brooke ve Williams, 2021). Sosyal olarak dezavantajlı ve savunmasız bireylerin çevresel risklerin etkisine karşı daha hassastır. Ancak su alanları her yaş grubuna ve çok çeşitli bedenlere göre daha erişilebilir özelliklere sahiptir. Örneğin engelli bireylerin, geçmiş deneyimlere bağlı olarak, su alanlarında vakit geçirmeleri, özgürlüğü deneyimleme, kısıtlıklarını aşma fırsatı tanıyabilmektedir. Bu durum ise iyi oluşlarına katkı sağlamaktadır (Foley ve Kistemann, 2015). Godfrey, Devine-Wright ve Taylor (2015)'a göre, sörf, uygun maliyetli aktif katılan bireylere olumlu yönde faydaları olan ve iyi oluşu destekleyen fiziksel olarak zorlu bir açık hava aktivitesidir. Düzenli olarak sörf yapan bireylerde, olumlu tutum ve davranışlar, daha iyi iletişim kurma, gelişmiş öz yönetim ve sosyalleşme görülmektedir (Godfrey vd., 2015). Su alanlarında rekreatif aktivitelere aktif ve düzenli olarak katılan bireylerin iyi oluşları, katılmayanlara göre, olumlu yönde daha fazla etkilenmektedir (Britton vd., 2020). Bu sebeple, okyanuslar, denizler, nehirler, göller gibi su alanlarında zaman geçirmenin iyi oluşa fayda sağlayabilmesinde aracı ve düzenleyici role sahip değişkenler merak uyandırmaktadır.

Bireyleri, suya dayalı rekreatif aktivitelere yönelten motivasyonlar düşünüldüğünde, su alanları ve suya dayalı rekreatif deneyimler ile bireyler arasındaki duygusal bağın önemi daha iyi kavranacaktır. Örneğin, deniz turizmine dahil olan turistlerin motivasyonları; günlük hayattan uzaklaşmak, rahatlamak, yeni bir şeyler öğrenmek, yeni ve farklı bir destinasyonda nefes almak, deniz ortamlarının öze dönme imkânı sunması, su altı dünyasına yakın olmak, su alanlarını ve bu alanların sunduğu rekreatif deneyimleri yaşayabilmek olarak sıralanmaktadır (Jeong, 2014). Huang ve Xu (2018) ise suya dayalı rekreatif aktivitelerin ve suyun dahil olduğu manzaraların insan sağlığına ve uzun ömürlü yaşamaya faydalı olduğu belirtmektedir. Öyleki, Bama'daki sağlık turizmine yönelik araştırmalarında, geleneksel Çin terapisi olan suyun, iyi oluşun terapötik bir kaynağı olduğuna değinilmektedir. Reunion Adası'nda açık hava etkinliklerine (kano, sörf, dalış, doğa yürüyüşü vb.) katılan yerel halk ve turistlerde, doğaya yakınlığın ve aktiviteleri içselleştirmenin olumlu duygulara ve çevreci davranışa aracılık ettiği, olumsuz duyguların ise çevreci davranışa olumsuz ilişkilendirildiği varsayılmaktadır. Araştırmada, aktivitelere olan uyumlu tutkunun önemli olduğu vurgulanmakta, duygusal deneyimin çevreci düşünce-eylemleri etkileyebildiği

belirlenmektedir. Özellikle, adadaki rekreasyonel aktivitelere ilgisi olan bireylerin doğanın ve çevrenin korunmasına daha fazla dahil olabildikleri düşünülmektedir (Junot, Paquet, ve Martin-Krumm, 2017). Suyu dayalı rekreatif aktivitelere duygusal ve duygusal deneyimlerin rolüne ilgi artmaktadır (Fisher vd., 2020). Buckley (2020), rekreatif aktiviteler, kısa vadeli olumlu duygular, orta vadeli stres iyileştirme ve uzun vadeli yaşam tarzı ve dünya görüşü değişiklikleri ürettiğini, terapötik etkilerini savunmaktadır. Araştırmalarda, bu sonuçlara varılması, duygusal deneyim açıklamalarıyla örtüşmektedir. Buradan hareketle, su alanlarındaki rekreasyonel, fiziksel ve kültürel aktiviteler, yaşam tarzı, duygusal ve terapötik deneyimler alanyazında araştırma konuları arasında yer almaya devam etmektedir.

## **2.6. Duygusal Deneyim**

Manzaralar, insanlar için önem taşımaktadır ve doğa-insan aktiviteleri etkileşimde günlük hayatın arka planında yer alarak güçlü duygular oluşturabilmektedir. Bu noktada, yeni deneyimler, keşfetme arzusu, farklı hislere, duygu ve düşüncelere imkân tanıyan yeni destinasyonlar ve rekreatif aktiviteler, turistlerin uzakta olmanın ve günlük rutinlerinin dışında farklı duyguları deneyimlemelerini sağlamaktadır. De Bloom vd., (2009), iki mekanizma nedeniyle bir tatilin rutin çalışma dışı zamanlardan daha güçlü bir yenilenme, iyi oluş fırsatı sunduğunu öne sürmektedir. Birincisi, nispeten uzun dinlenme süresi ve turistlerin muhtemelen farklı veya daha rahat bir ortamda geçirdiği zamandır. İkincisi ise turistlerin işle ilgili olmayan kendi seçtikleri faaliyetlere aktif katılımıdır. Ancak, tatilin iyi oluşla ilişkisinde deneyimin rolünü ve hissettirdiklerini anlamak önem taşımaktadır. Turizmin deneyimsel bir yapıya sahip olması, öz olana inmeyi, turist bakışını anlamayı gerektirir, çünkü, unutulmaz deneyimlerin sağladığı his ve taşıdığı anlam, tutum ve davranışlara, birçok değişkene yansımaktadır (Bigné, Andreu ve Gnoth, 2005). Diğer bir ifadeyle, duygular, turizm deneyimlerinin şekillenmesinde önemli rol oynamakta, deneyimlerin, duygusal, bilişsel, fiziksel ve davranışsal sonuçları ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple, deneyimsel pazarlama ve unutulmaz anılar turizm alanının merkezine yerleşmekte, rekreatif aktivitelere katılanların kişisel çıktıları, duyguların rolü ve anlamları araştırılmaktadır (Hosany ve Gilbert 2010; Knobloch, Robertson ve Aitken, 2017). Unutulmaz turistik deneyimlere katkıda bulunan faktörler arasında manzara ve yaban hayatı gözlemlemek; heyecan verici, şaşırtıcı, yeni veya beklenmedik durumlar yaşamak, sosyalleşmek, entelektüel bakımdan gelişmek ve

kendini keşfetmek, fiziksel zorlukların üstesinden gelmek, anı yaşamak, bağ kurmak, aktivitenin içeriği ve itibarı, benzersiz kişisel deneyimler ve olumlu duygular yer almaktadır (Arnould ve Price 1993; Farber ve Hall, 2007; Tung ve Ritchie, 2011; Kim ve Fesenmaier, 2015). Deneyimler, rekreatif aktivitelerin ve manzaranın birleşimiyle ortaya çıkmakta, aktif ve/veya pasif katılımın sunduğu duygusal ve psikolojik durumlardan etkilenmektedir. Bununla birlikte, duygular ve deneyimler öznedir, aynı yer ve zamanda gerçekleştirilen aynı aktivitelerin, her bireyde aynı anlam ve etkiyi taşıması beklenmemelidir. Deneyimlerin duygusal etkileri ve anlamları çeşitlidir ve sonuçları farklılık gösterebilir. Bu sebeple, daha geniş bakış açılarının dahil olduğu çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Çoğunlukla, yeşil ve mavi alanlara odaklanan terapötik manzara çalışmaları, nispeten de olsa farklı renklere sahip destinasyonlarda da ele alındığı görülmektedir. Örneğin İzlanda'da siyah lav alanları ile beyaz (buz ve kar) alanların karşıtlığının terapötik potansiyeli turist-turist rehberi (öğrenci-öğretmen) örnekleminde incelenmiştir. Araştırmada, mevcut manzaralar, farklı renkleri yansıtsa da odak nokta yine su alanları olmuştur. Katılımcıların ilk ziyaretleri olması sebebiyle ortamın yeniliği, katılımcılarda heyecan ve hayranlık duygusunu uyandırarak manzaranın terapötik niteliklerini artırdığı tespit edilmiştir. Alışılmadık manzaraların, katılımcıları konfor alanlarının dışına çıkararak, cesaretlendirdiği, olumlu duyguyu ve zihinsel yeniliği teşvik ettiği belirtilmiştir (Brooke ve Williams, 2021). Lengen, (2015) ise su manzaralarını, özgürlük, huzur ve büyülenme duygularıyla ilişkilendirmiştir. Büyülenme, dikkat restorasyonu teorisinde önemli bir kavramı ifade etmektedir. Büyüleyici ve bireylerin özgür hissettikleri su alanları restoratif etki sunabilmektedir. Fakat manzara algısı, nesnel ve öznel yaklaşımlar söz konusu olduğunda her destinasyon ve aktivite aynı etkileri ve deneyimleri sunmayabilmektedir. Nitekim, bir turist iyi oluşunu, deneyimleri ve durumsal faktörlerini (aktivelerini, sosyal ilişkilerini, kalış sürelerini vb.) etkileyen duyguların rolünü de araştırmak gerekir. Çünkü duygu durumları, çevreye bağlı olarak olumlu veya olumsuz yönde ilerleyebilmektedir. Buradan hareketle, araştırmalarda duygulara yer verilmesi oldukça önem arz etmektedir. Duyguların turizmdeki teorik ve pratik önemine rağmen, gerçek dünyada turistlerin duygusal tepkileri hakkındaki bilgiler ve bu duyguları ölçme yöntemleri sınırlı kalmaktadır (Lee ve Kyle, 2012; Kim ve Fesenmaier, 2015). Örneğin, duyguların ilk hissedildiği an ile rapor edildiği an

arasındaki zaman farkı, turistlerin deneyimledikleri duygular ile tanımladıkları duygular arasında bir farklılığın ve kaymanın olması mümkündür. Ayrıca duyguların farkında olmak da önemlidir (Nawijn, 2011; Lee ve Kyle, 2012; Kim ve Fesenmaier, 2015). Bazı araştırmalarda temel duyguların (öfke, korku, mutluluk ve şaşkınlık vb.) evrensel olduğu ve doğuştan geldiği ya da erken çocuklukta geliştiği belirtilmektedir. Diğer araştırmalarda ise günlük etkileşimlerde insanların temel olmayan, ince ve oldukça karmaşık duygu durumları sergiledikleri belirtilmektedir (Mehrabian ve Russell, 1974; Izard, 1977). Alanyazında yaygın olarak kullanılan dört ölçek aracılığıyla duygusal tepkiler tanımlanabilmektedir. Bunlar; Mehrabian ve Russell, (1974) “ *zevk, uyarılma ve baskınlık (pleasure, arousal and dominance-PAD)*”; Izard, (1977) “*farklı duygu ölçeği (differential emotion scale)*”; Plutchik (1980) “*sekiz birincil duygu ölçeği (eight primary emotion scale)*”; ve Watson, Clark ve Tellegen (1988) “*olumlu duygu ve olumsuz duygu ölçekleri (positive affect and negative affect scales-PANAS)*” olarak sıralanabilmektedir. Bu ölçeklerde yer alan duygular sevinç, öfke, iğrenme, hor görme, üzüntü, korku, utanç, suçluluk, huzur, mutluluk, şaşkınlık, hayranlık, heyecan vb. olmak üzere değişiklik göstererek artmaktadır. Yine de duyguların ölçülmesinde daha kapsamlı teorilere ve ölçeklere ihtiyaç duyulmakta ve nörofizyolojik çalışmalar önerilmektedir (Hosany ve Gilbert, 2010; Kim ve Fesenmaier, 2015). Bunun sebeplerinin ardında bireylerin duygularının öznel, değişken ve hassas bir yapıya sahip olması yer alabilmektedir.

Duygular, bireylerin yaşamlarında, davranışlarını, kararlarını, düşüncelerini, sosyal ilişkilerini, dikkatlerini, iyi oluşlarını, fiziksel ve zihinsel sağlıklarını etkileyebilmektedir (Izard, 2010). Duygular, çevresel uyaranlara verilen psiko-fizyolojik tepkilerdir ve olumlu veya olumsuz bir deneyimi temsil etmektedir (Lazarus, 1991; Bhandari, Hallowell ve Correll, 2019). Duygusal deneyim ise öncelikle psikofizyolojik ifadeler, zihinsel durumlar ve biyolojik reaksiyonlarla karakterize edilen bilinçli, öznel bir deneyim olarak algılanmaktadır (Zou, Meng ve Li, 2021). Turizm alanyazınında duygu temelli araştırmalar bu yönde gelişmekte, turist deneyimlerinde duyguların önemi vurgulanmaktadır (Hosany, Martin ve Woodside, 2020; Volo, 2021) Duygusal deneyimler, memnuniyet, destinasyon bağı ve destinasyon seçimi, tekrar ziyaret niyetleri/sadakat gibi insan-mekân etkileşimlerinde davranışların temel belirleyicileri olarak görülmektedir (Hosany ve Gilbert, 2010;

Patwardhan vd., 2020). Örneğin, turistlerin duygusal deneyimleri, olumlu duygular içerdiğinde memnuniyeti olumlu yönde etkilemektedir. Ayrıca, algılanan destinasyon imajı üzerinde ve davranışsal niyetle arasında da olumlu yönlü bir ilişkinin olduğu araştırmalarda vurgulanmaktadır (Prayag vd., 2017; Patwardhan vd., 2020). Dolayısıyla, turistlerin duyguları, bilişsel değerlendirmelerinde ve davranışsal tepkilerinde çok önemli bir role sahiptir ve deneyimleriyle şekillenmektedir (Volo, 2021). Bu bağlamda, deneyimlerin duygusal etkileri ve anlamlarını anlayabilmek turistlerin tutum ve davranışlarını, iyi oluşlarını etkileyen duygulara yön verme bakımından katkı sağlayabilir ve destinasyonlar bu kapsamda geliştirilebilir.

Çeşitli deneyimsel yönlerin, turistlerin motivasyonuna (Goossens, 2000) veya seçim süreçlerine (Chuang, 2007) bağlı olarak duygulardan etkilendiği belirtilmektedir. Chen ve Huang (2021), turist deneyimini duyguyla ilgili iki boyut kullanarak, duygusal deneyimi, hedonik deneyim ve benzersizlik olarak kavramsallaştırmıştır. Turistlerin hedonik deneyimleri, ziyaret sonrası değerlendirmelerini (memnuniyet vb.) ve davranışsal niyetleri (tekrar ziyaret etme niyeti, tavsiye etme istekliliği vb.) etkilemektedir (Chen ve Chen, 2010; Hosany ve Gilbert, 2010; Tung ve Ritchie, 2011). Su alanları ve suya dayalı rekreatif deneyimlerin faydaları, fiziksel alanla sınırlı kalmayıp, bireysel ihtiyaçları karşılamak üzere planlanarak psiko-sosyal ve bilişsel gelişime de katkı sağlayabilmektedir. Fiziksel engelli bireylerin/çocukların yardım almadan suda hareket etmeyi başardıkça, öz saygıları ve öz farkındalıkları gelişmekte, hareket özgürlüğü bireysel motivasyonu ve mutluluğu sağlayabilmektedir (Koury, 1996; Delaney ve Madigan, 2009; Clapham vd., 2014). Suyun ve suya dayalı rekreatif deneyimlerin motive ve tedavi edici özelliklere sahip olması başta otizmli, engelli çocuklar ve/veya yetişkinler olmak üzere birçok kitleye öğrenme, sosyal beceri ortamı sunmaktadır. Örneğin, özel gruplar için düzenlenen sörf programları, katılımcılara terapötik açıdan fayda sağlamakta, sosyal engelleri aşmaya destek olmaktadır. Bununla birlikte, katılımcılarda fiziksel ve sosyal becerilerde artış gözlenmekte, su alanlarına ve suya dayalı aktivitelere yönelik heyecan ve coşku oluşturmaktadır (Clapham vd., 2014). Düzenli sörf yapanların, aktivite sırasında özgürlük, sakinlik, mutluluk ve cesaret gibi olumlu duyguları hissettikleri ve olumsuz duygulara sebep olan düşünceleri unuttukları belirtilmektedir (Caddick vd., 2015). Benzer şekilde, dalış yapan bireylerin mutlu, eğlenceli,

güçlü gibi olumlu duygu hissettikleri ve yaşam kalitelerini artıran bu zorlu dalış deneyimlerinin hayatlarına dair olumlu düşüncelere etkisi olduğu vurgulanmaktadır (Sevinç ve Özel 2018; Carin-Levy ve Jones, 2007). Birer enerji olan düşünceler ve duygular, bireylerin yaşam kalitesini etkilemektedir. Olumlu duygular, arzu edilen, hoş giden ve amaca uygun olaylarla ilişkilendirilirken, olumsuz duygular, bireyin arzu edilen hedeflere ulaşmasındaki başarısızlıklarından kaynaklanabilmektedir (Bagozzi, Baumgartner ve Pieters 1998). Dolayısıyla, olumlu duygu ve düşünceler iyi oluşu güçlendirmekte, enerjiyi artırmakta, ruhsal ve zihinsel sağlık içinde olmaya destek sağlamaktadır. Olumsuz düşünce ve duygular ise enerjiyi azaltmakta, sağlıksız bir yaşama sebep olabilmektedir.

Su alanlarının oluşturduğu farklı renkler, barındırdığı yaşam çeşitliliği, büyüklüğü, derinliği, sakinliği veya heybeti bireyleri çeşitli duygulara ve düşüncelere sevk etmektedir. Enerji tüketen olumsuz ve/veya enerji üreten olumlu duygulara ve çeşitli düşüncelere vesile olan su alanları ve suya dayalı aktiviteler, bireylerin duygu durumlarını, iyi oluşlarını etkilemektedir. Turistlerin suya dayalı rekreatif aktivitelere yönelik duygusal deneyimlerini anlamak ve ölçmek, turistlerin tutum ve davranışlarını açıklayabilmek, iyi oluşlarını belirleyebilmek ve destinasyonların gelişimini sağlayabilmek için önemlidir. Bu noktada, su alanlarının ve suya dayalı rekreatif aktivitelerin ne tür duygusal tepkilere sebep olabildiğini tespit edebilmek ve duyguların rolünü araştırabilmek gerekir. Bu sebeple araştırmada, suya dayalı rekreatif deneyimler, manzaranın rolü ve duygusal deneyim bireylerinin iyi oluşlarıyla ilişkilendirilmektedir.

## **2.7. İyi Oluş ve Su Alanlarıyla Arasındaki İlişki**

İyi oluş, bir yaşamın fiziksel, sosyal, çevresel, eğitimsel, ruhsal, duygusal ve bilişsel boyutlarını kapsayan öznel, çok boyutlu ve bütünsel bir kavram olarak değerlendirilmektedir (Liamputtong vd., 2012). İyi oluş, öznel iyi oluş ve psikolojik iyi oluş şeklinde açıklanmaktadır ve hedonik ve eudaimonik olmak üzere iki farklı yaklaşımla ele alınmaktadır. Mutluluğa yönelik araştırmalarda hedonik yaklaşım, öznel iyi oluşla ilişkilendirilmektedir ve bireylerin olumlu duygularının daha fazla, olumsuz duygularının ise daha az yaşaması sebebiyle yaşam doyumunun yüksek olmasını nitelemektedir (Diener vd., 2002). Eudaimonik yaklaşım ise bireylerin var olmalarını anlamlandırdığı, etkili iletişim ve etkileşimde başarılı olabildiği, özerk bir yapıya sahip olarak hayatın anlamını ve yaşam

amacını bulabildiği, çevresel olanakları kullanarak kişisel gelişimi sağlayabildiği için psikolojik iyi oluşu ifade etmektedir (Ryan ve Deci, 2001). Bu kapsamda iki alt başlık olarak iyi oluş açıklanmakta ve tez konusuna yönelik yapılan araştırmalara yer verilmektedir.

### **2.7.1. Öznel iyi oluş ve hedonik yaklaşım**

Öznel iyi oluş, sağlıklı olmanın olumlu özelliklerine odaklanmada başlangıç noktası olarak atfedilmektedir (Satariano, 2019). Sağlık kavramına bakıldığında, tam bir fiziksel, zihinsel ve sosyal açıdan öznel iyi oluş olarak tanımlanmaktadır (WHO, 1948). Bireylerde farklı etkiler oluşturan öznel iyi oluş (Reid ve Hunter, 2011) ruhsal, duygusal, bireysel ve sosyal boyutları içermekte, farklı şekillerde deneyimlenmektedir (Satariano, 2019). Su alanlarının akış halinde olması ve dinamik yapısı sağlığı ve öznel iyi oluşu olumlu yönde etkilemekte ve su alanları tedavi edici manzara olarak ifade edilmektedir (Satariano, 2019). Benzer şekilde, Witten vd., (2008) tarafından yapılan çalışmada, kıyıya yakınlık ile fiziksel aktivite ve zihinsel sağlık arasında bir ilişki söz konusu olduğu belirtilmektedir. Satariano, (2019) bireylerin, kıyı ve denizle olan etkileşimlerini nasıl deneyimlediklerini ve bu deneyimlerinin, onların sağlığını ve öznel iyi oluşunu nasıl etkilediğini nitel bir araştırmayla tespit etmeye çalışmıştır. Malta'da yoksun mahallelerde yaşayan sakinlerin sağlığı ve iyi oluşu için kıyı çevresinin önemli olduğu vurgulanan çalışmada, denizle olan sembolik bağlantıları, doğanın ve kıyı alanlarının fiziksel ve ruhsal, öznel iyi oluşu artırma potansiyeli, duyguların yansımaları, sosyal etkileşim ve zaman olmak üzere 6 boyutta analiz edilmiştir. Bu araştırmalar, tatillerin ve seyahatlerin bireylerde oluşturduğu mutluluğa odaklanmakta, öznel iyi oluş ile yaşam kalitesi değerlendirilerek hedonik bir yaklaşım ele alınmaktadır. Örneğin, mutluluk üzerine yapılan araştırmalarda, tatil deneyimlerinin öznel değerine ışık tutmak amaçlanmış, tatillerin mutluluğu deneyimlemek için bir araç olduğu varsayılarak, turizm ve ruh sağlığı arasındaki potansiyel ilişkinin daha iyi anlaşılması hedeflenmiştir (Filep, 2012). Araştırmalarda, anlam yerine zevk ve iyi hissetmeye yapılan vurgu benimsenmiştir (Gilbert ve Abdullah, 2004; Nawijn, 2011). Özellikle, seyahat edenlerin etmeyenlere göre daha mutlu oldukları, ancak bu tür mutluluk etkilerinin genellikle tatil bittikten sonra uzun sürmediği ifade edilmiştir (Nawijn, 2011). Arnould ve Price (1993) Colorado Nehrinde rafting gezilerine katılan bireylerin olağanüstü olarak tanımladıkları deneyimlerini hedonik yaklaşımla araştırmışlardır. Ancak, turist deneyimlerinin duygusal bağlamda sınırlandırıldığı

da görülmektedir. Bu sebeple, hedonik zevkin turistlerin memnuniyetini ve davranışlarını belirlemede önemli bir faktör olduğu belirtilirken (Kim, Ritchie ve Tung 2010), turizmde hedonizm üzerine odaklanma son zamanlarda eleştirilmiştir. Zamanla, daha geniş bir bakış açısına ihtiyaç duyulmaktadır ve deneyimlerin iç yüzünü anlama gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, araştırmalarda turist deneyimlerinde öznel duygulara ve anlamlara inilmesi, mutluluk ve iyi oluş arasındaki ilişkinin incelenmesi önerilmektedir (Huta ve Ryan 2010; Filep, 2012; Knobloch vd., 2017). Kim ve Fesenmaier, (2015) ise turizm deneyimini anlayabilmek için duyguların temel yönlerini turistik ortamlarda ve seyahat deneyiminin tüm aşamalarında yakalamanın gerekliliğini vurgulamaktadır. Turistlerin gerçek zamanlı ve gerçek dünya ortamlarında ayrıntılı veri toplamayı mümkün kılan mobil teknolojileri kullanarak çevresel uyaranlara, fizyolojik tepkilerine dayalı olarak turistlerin duygularını ölçmek için alternatif yaklaşımlar (nörofizyolojik gözlemler) önerilmektedir.

Gerçek duyguların anlaşılması için bilişsel süreç önemli bir temel olarak görülmekte, belirli duyguların öncüllerini ve bunların karar verme ve hafıza üzerindeki etkilerini açıklamaya çalışılmaktadır (Hosany vd., 2020). Engel, Vaske ve Bath (2021) okyanus görüntülerini daha geniş bir perspektiften inceleyen ve kıyı sakinlerinin okyanusu nasıl hayal ettiğini ve bu zihinsel görüntülerin su alanlarıyla ilgili duygusal, bilişsel ve çevre yanlısı davranışlarla nasıl ilişkilendiğini araştırmışlardır. Okyanusun kıyı toplulukları için iyi oluş ve stresten uzaklaşmaya olanak tanıdığı, metaforlarla duyguların önemini vurgulamışlardır. Deneyimler sadece mutluluk değil bir anlam da içermekte ve sonuçları bu doğrultuda çeşitlenmektedir. Nitekim, pozitif psikolojide yapılan araştırmalar hem mutlu hem de anlamlı deneyimlerin önemine işaret etmektedir (Huta ve Ryan, 2010) ve turist deneyimleri ve eudaimanya arasında bir bağ olduğu vurgulanmaktadır (Filep, 2012; Knobloch vd., 2017). Sonuç olarak, deneyimler sadece zevk, haz, mutluluk değil aynı zamanda, anlam ve değer taşımakta, bireylerin tutum ve davranışlarını, hayata bakışlarını etkilemektedir.

### **2.7.2. Psikolojik iyi oluş ve eudaimonik yaklaşım**

Psikolojik iyi oluş kavramı alanyazında mental iyi oluş olarak da ifade edilmektedir. Bireylerin yeteneklerinin farkında olması, stresle başa çıkabilmesi, iş hayatında üretken ve faydalı olabilmesi ve yetenekleri doğrultusunda topluma katkı sağlaması olarak tanımlanmaktadır (WHO, 2015). Psikolojik iyi oluş düzeyi yüksek olan bireylerin, psikolojik

ve fiziksel sağlıklarının daha iyi ve yaşam kalitelerinin daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur (Keyes, Dhingra ve Simoes, 2010). Bireylerin aktiviteleri anlamlı ve değerli olduğundan, ruhsal ve fiziksel yenilenme, zenginleşme, daha yüksek bir işlevsellik, farkındalık ve uyum, kendini tamamlanmış ve canlı hissetmek gibi yaşamı değer kılan algılar mümkündür (Huta ve Ryan, 2010). Psikolojik iyi oluş, özsaygı, kişisel gelişim, olumlu ilişkiler kurma, özerklik, evre hakimiyet ve yaşam amacı gibi temel boyutlar kapsamında eudaimonik yaklaşımla ilişkilendirilmektedir (Ryff ve Singer, 2008). Her bir boyut bireylerin iyi oluşuna katkı sağlamaktadır. şöyle ki, kendini kabul eden bireyler, yaşadıklarının olumlu olarak algılayarak benliklerine olumlu yaklaşmaktadır. zerklikte ise iradesiyle hareket eden, karar ve davranışlarını imkanları doğrultusunda sunma ifade edilmektedir. Bununla birlikte kendini gerçekleştiren bireyler daha olumlu duygular hissettiğinden sosyal ilişkileri de iyi yönde gelişmektedir. evresiyle uyumlu, istek ve ihtiyaçları doğrultusunda hareket edebilen bireylerin daha olumlu duygular hissetmesi ve fırsatların farkında olması beklenmektedir. Yaşam amacı ile bireylerin hayata tutunmaları ve yaşamlarının anlamlı görmelerini sağlamaktadır. Nitekim, mutluluk araştırmalarında belirleyiciler olarak genetik kodlar, durumsal faktörler ve amacı olan etkinlikler ele alınmaktadır ve iyi oluş durumları her alanda bireyleri etkilemektedir (Boehm ve Lyubomirsky, 2009). Dolayısıyla, kişisel gelişimin ve kişisel zenginleşmenin söz konusu olduğu psikolojik iyi oluş, toplumsal, çevresel ve bireysel açıdan önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Alanyazındaki alışmalar bu savı destekler niteliktedir. Lyubomirsky, Diener ve King (2005) psikolojik iyi oluş düzeyinin yüksek olduğu bireylerde farklılık oluşturma yönlerinin ve bağışıklık sistemlerinin daha yüksek olduğu, iyi ilişkiler kurabildikleri için iş yerinde daha verimli olduklarını belirtmektedir. Knobloch vd., (2017) Yeni Zelanda turistlerine yönelik araştırmalarında, rafting, paraşütle atlama ve balinaları izleme deneyimlerinin anlam ve etkilerini ele almışlardır. Turistler, gördükleri manzaradan, hayatta bir kez yapmış olmalarından, adrenalin yükselmesi ve risk barındırmasından, merak, heyecan, korku ve şaşkınlık gibi duyguları hissetmelerinden dolayı, bu aktiviteleri olağanşt, unutulmaz ve özel olarak algılamaktadır. Kler ve Tribe'ye (2012) göre eudaimonik yaklaşımda iyi yaşam ve kişisel gelişim kavramları ele alınmaktadır. Araştırmalarında, dalış yapan bireylerin öğrenme ve kişisel gelişim eylemlerinden anlam ve tatmin kazandıkları ve bu özel ilginin iyi bir hayatı sağlayabilecek olumlu deneyimleri teşvik etmesi sebebiyle dalışa motive oldukları

tespit edilmiştir. Fiziksel zorlukların üstesinden gelme, zihinsel meydan okuma, yetkinlik duygusu, kendini gerçekleştirme olanağına suya dayalı rekreatif aktiviteler hayatta anlam ve amaç bulma yönündedir ve eudomonik yaklaşımla ilişkilendirilmektedir (Knobloch vd., 2017). Bu bağlamda, suya dayalı rekreatif deneyimler, doğal ortamda gerçekleştiğinden, mutlu olmaktan daha derin bir iz bırakmaktadır. Dolayısıyla hem hedonik hem de eudaimonik bir yaklaşım barındırmaktadır.

### **2.7.3. Su alanları ile iyi oluş arasındaki ilişki**

Doğal ortamlarda zaman geçirmek, sağlığı ve iyi oluşu olumlu yönde desteklemektedir. Ancak, ekonomik koşullar, sosyal dinamikler, yaşam alanları ve doğal ortamlarının kalitesine bağlı olarak iyi oluş, günlük yaşama göre şekillenebilmektedir. Bu farklı boyutlar her bireye özgü bir yaşam deneyimi sunmaktadır ve birbirleriyle etkileşim halindedir (EEA, 2020). Örneğin, küresel gelişmeler, pandemi, ekonomik kriz, çevre kirliliği ve birçok farklı sebep, bireylerde fiziksel hastalıklara ve psikolojik rahatsızlıklara neden olmakta, insan sağlığını ve iyi olma halini olumsuz etkilemektedir (Giles-Corti vd., 2016). Aynı anda birden fazla çevresel stres etkenine maruz kalmanın hastalığa ve ölüm oranlarında artışa yol açtığı gözlenmektedir. Avrupa’da hastalıkların insan kaynaklı çevre kirliliğinden kaynaklandığı belirtilmekte ve ölümlerin %13’ü çevresel stres faktörlerine atfedilmektedir (WHO, 2015). Bu sebeple, bu olumsuz etkilerin önlenmesi ve azaltılabilmesi için çevresel kaliteyi iyileştirmek gerekir. Özellikle, kentsel alanlarda çevrenin korunması ve restore edilmesi, bu alanlarda yaşayan, çalışan ve/veya boş zamanlarını geçiren bireyler için olumlu sonuçlar doğurabilir. Kentsel alanlarda yüksek kaliteli yeşil ve mavi alanların genişletilmesi gibi yeşil çözümler, çevre kirliliğini azaltarak ve biyo-çeşitliliği destekleyerek, kentsel nüfusun sağlığını ve iyi oluşunu iyileştirerek, sosyal uyum ve entegrasyonu teşvik ederek çoklu bir kazanım sağlayabilir. Çünkü, yüksek kaliteli doğal ortamlar, hastalıkların önlenmesi için bir araç olarak görülmektedir. Çevresel stres faktörlerine maruz kalmayı azaltır, sağlığı ve iyi oluşu desteklemek için egzersiz yapmayı, rahatlamayı, rekreatif aktivitelere katılmayı ve sosyal etkileşimi teşvik eder (EEA, 2020).

Alanyazındaki araştırmalar incelendiğinde, yeşil alanların genel sağlığı olumlu yönde etkilediği, kalp ve solunum rahatsızlığı riskini azalttığı ve psikolojik açıdan iyileştirici olduğu görülmektedir (Wheeler vd., 2015; White vd., 2017). Bununla birlikte araştırmalarda, insanların hem kentsel hem de yeşil ortamlarda suyu görmeyi ve su alanlarına yakın olmayı

tercih ettiği vurgulanmaktadır (Wheeler vd., 2015). Bazı araştırmalarda ise su alanlarında vakit geçirmenin iyi oluşa faydaları olduğu, anksiyete, stres ve duygusal yönden olumlu katkılar sağladığı belirtilmektedir (Garrett vd., 2019; Pasanen vd., 2019; White vd., 2020). Bu kapsamda son yıllarda, sağlığı ve iyi oluşu olumlu yönde etkileyebilecek, insanların doğa ile bağlantı kurabilecekleri bir ortamda aktif olabilmelerini de sağlayabilecek alanlar gündeme gelmektedir. Bu bağlamda, doğal su ortamlarında aktif olma fırsatı sunan, denizde yüzmek veya sörf yapmak, gllerde ve nehirlerde kanoya binmek, balık tutmak veya sadece sahil boyunca yürümek gibi çeşitli aktiviteleri kapsayan “*mavi spor salonları*” değerlendirilmekte, suya dayalı rekreatif deneyimlerin iyi oluşa etkisi çeşitli yöntemlerle araştırılmaktadır (Smith ve Sparkes, 2012). Caddick vd., (2015) mavi spor salonu konseptinin bir uygulaması olarak srfn, travma sonrası stres bozukluğu yaşayan bir grup savaş gazisinin öznel iyi oluşlarına anlamlı faydalar sağladığını ve olumlu duygularında artış olduğunu tespit etmiştir. Bununla birlikte, düzenli yapılan sörf ile katılımcılara şimdiki deneyimlere odaklanmalarına ve geçmişlerinde saklı travmatik hatıralar üzerinde durmaktan kaçınmalarına yardımcı olduğu, travma ve stres kaynaklı ciddi sorunlara karşı korunma olanağı sağladığı belirtilmektedir. Su alanlarıyla fiziksel aktivitelerin birleştirildiğı bu alanlar, geleneksel spor salonlarını doğal evre ve deniz kültürünün bir parçası olarak çok-duyulu hale dönüştürme amacı taşımaktadır (Smith ve Sparkes, 2012). Bu noktada, su alanlarının kendi içinde bir ortamdaki ses seviyesini önemli ölçüde artırabilmesi ve dolayısıyla sesi absorbe edebilen yeşil alanlara karşıt bir etkiye sahip olması ele alınacak özellikleri arasında yer almaktadır. Alanyazına göre, suya dayalı seslerin yalnız veya doğayla bütünleşmiş hali, ortamlarda bulunan mevcut seslere oranla sağlığa ve iyi oluşa daha hızlı etki etmektedir (Alvarsson vd. 2010; Annerstedt vd., 2013; Rdsten-Ekman vd., 2013; Thoma vd., 2018). Haftada en az bir kez su (mavi) alanını rekreasyon amaçlı ziyaret etmenin daha iyi bir zihinsel sağlıkla ilişkili olduğu belirtilmektedir (Garrett vd., 2019). Völker ve Kistemann (2011)’e göre “salutojenik”in (sağlığın teşviki ve geliştirilmesi) elde edilmesi ve su alanlarının algılanması için suyla etkileşimde “etkinlik” meknı, “deneyimlenen” mekân, “sosyal” mekân ve “sembolik” mekân olmak üzere 4 farklı boyut ele alınmıştır. Su alanları bu bağlamda fiziksel aktiviteye girilecek, olumlu duygular/anılar oluşturulacak, olumlu sosyal ilişkilerin kurulacağı ve belirli konumlara bağlanma ve kişisel anlamlar oluşturacak yerler olarak belirtilmektedir. Ayrıca, bireylerin sağlıklı yaşam için su alanlarına yakın

olmaları vurgulanmaktadır. Kıyı alanlarına yakın yerlerde yaşayan insanların kıyı yürüyüşleri sebebiyle, diğer yerleşim yerlerinde yaşayanlara kıyasla fiziksel aktivite seviyelerinin daha yüksek bulunması, su alanlarına yönelik alanyazındaki en güçlü bulgu olarak nitelendirilmektedir (Bauman vd., 1999; Ball vd., 2007; Witten vd., 2008; Wilson vd., 2011; Gascon vd., 2017; Elliott vd., 2018).

Deneysel araştırmalarda kıyaslama fırsatı bulan araştırmacıların, öğle yemeği molalarında kıyı alanlarında yürüyüş yapan ofis çalışanlarının, kentsel alanlarda yürüyenlerden ve ofiste kalan gruptan daha fazla iyi oluşt ve zindeliğe sahip oldukları tespit edilmiştir (Vert vd., 2020). Benzer sonuçların kapalı bir alanda yürüyüş yapan ve bisiklet kullanan bireylere simülasyon aracılığıyla su alanlarının yansıtılmasıyla elde edildiği ve kentsel yaşam görüntüleri yansıtılan bireylere kıyasla daha iyi bir ruh haliyle ilişkilendirildikleri vurgulanmıştır (Gidlow vd., 2016; Triguero-Mas vd., 2017). Bunun farkına varan şehir planlamacıları, inşaat mühendisleri, mimarlar, peyzaj mimarları, iktisat ve çevre üzerine bilim insanları ve uzmanlar, peyzaj-su tasarımı çalışmaları geliştirmekte, mavi-yeşil ve sosyal altyapılar tasarlanmaktadır (EEA, 2020). Topluma dayalı tasarlanan bu altyapılar, insanların biraraya gelebildiği, geniş çaplı çeşitli aktivitelerde bulunabildiği ferah, fonksiyonel ve estetik özelliklere sahip, su yönetiminin etkin ve verimli kullanıldığı su ve bahçe alanlarıdır. Böylelikle, hava ve suyun kirlilikten arınması, biyo-çeşitliliğin korunması ve artırılması, çevresel sürdürülebilirlik, erozyon riskinin azaltılması, yağmur ve sel sularının tutulması, temiz su temini ve su döngüsü, su ve enerji tasarrufu, ile kentsel çevre kalitesinde artış, hava kirliliğinde iyileşme, iklim değişikliğinin etkisinde azalma, turizm ve rekreasyon olanaklarının geliştirilmesi, ekolojik koridorlar gibi pek çok olumlu etkisi mevcuttur (EEA, 2020; Parlak ve Atik, 2020).

Bu olumlu etkiler ise insan sağlığının iyileştirilmesine ve iyi oluşun artmasına olanak tanımaktadır. Dolayısıyla aşağıdaki soru gündeme gelmektedir:

- Bireyler için su alanları ne kadar değerlidir? Bu değerin su alanlarına yönelik çevreci davranışı etkilemesi mümkün müdür?

İyi oluşta, doğal alanlarla duygusal bağ kurmanın önemi vurgulanırken araştırmalar göstermektedir ki bireyler, kendilerini hissettikleri, daha iyi bir duygu durumuna sahip oldukları favori yerler olarak çoğunlukla su alanlarını tercih etmektedir (Vaeztavakoli vd., 2018; White vd., 2020). Kıyı destinasyonlarında yaşayan bireylerin doğal alanlara olan

bağılılıklarının daha yüksek olduğu ve çevre yanlısı davranışlara yatkın oldukları varsayılmaktadır (Alcock vd., 2020). Benzer şekilde, kıyı alanlarına yakın yerlerde yaşayan bireylerin daha mutlu olmalarının nedenlerini araştıran çalışmaların artması, alanyazında farklı bakış açılarını da sunmaktadır. Özellikle, su alanlarına yönelik çevre yanlısı davranışların (sürdürülebilir ürün seçimi, plastik kullanımının azaltılması, çöplerin atılmaması vb.) nasıl teşvik edileceğine odaklanan çalışmalar çevre sürdürülebilirliği kapsamında dikkat çekmektedir (White vd., 2016). Buradan hareketle, suya dayalı rekreatif deneyimlerin duygusal etkileri ve anlamlarına yönelik araştırma yapılırken “*su alanları ile iyi oluş arasındaki ilişkinin bir çıktısı olarak çevreci davranış değerlendirilebilir mi?*” sorusu türemiş ve bu yönde araştırma geliştirilmiştir.

## **2.8. Çevreci Davranış**

Sağlık ve çevresel sürdürülebilirlik, 21. yüzyılın en önemli küresel zorlukları arasındadır. İnsan kaynaklı çevresel tahripler ve bunun insan sağlığına olumsuz etkileri bir kısır döngüye dönüşmekte, halk sağlığı ve çevresel sürdürülebilirliğin birbiriyle olan bağlantısına farkındalık artmaktadır (WHO, 2015; EEA, 2020). Çevresel bozulmanın insan sağlığı ve iyi oluş üzerindeki ciddi olumsuz sonuçlara sebep olması, rekreasyonel aktivitelerin doğal çevreye olan yansımaları, doğayla temasın önemi, duygusal bağ vb., araştırmaların bu yönde ilerlemesine kaynak oluşturmaktadır (Depledge vd., 2019; Martin vd., 2020). Benzer şekilde, turizmde yaşanan gelişmelerin ve insan yaşamındaki değişikliklerin olumsuz etkileri ve bu durumlara artan farkındalık, doğaya yakın olma arzusuna ve çevreci davranışa odaklanmaya yol açmıştır (Lucas vd., 2008).

Çevreci davranış, çevre dostu eylemleri, çevre yanlısı davranışların farkındalığını, çevreye duyarlı olmayı, sürdürülebilir davranışı nitelemektedir ve turizm alanında kritik bir öneme sahiptir (Lee vd., 2013). Kollmuss ve Agyeman (2002) çevreci davranışı, insan faaliyetlerinin çevre üzerindeki olumsuz etkisini azaltmak ve çevre kalitesini artırmak amacıyla insanlar tarafından gerçekleştirilen çevreye yönelik bilinçli eylemler, olarak tanımlanmaktadır. Benzer şekilde, çevreci davranış, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını, çevreye zarar vermekten sakınmayı, çevreyi korumayı teşvik eden sorumlu davranışları, çevre için fayda sağlamayı ifade etmektedir (Steg ve Vlek, 2009; Halpenny, 2010; Lee vd. 2013; Chiu vd., 2014). Çevresel etkileri azaltmaya çabalayan bu eylemler,

özellikle turistik faaliyetlerde ekosisteme ve biyosfere zarar vermemeyi hedeflemektedir (Lee vd., 2013). Bu hedefler doğrultusunda geliştirilebilen davranışlar incelendiğinde, Homburg ve Stolberg (2006)'e göre, çevreci davranış olarak çevresel aktivizm, diğer bir deyişle, çevre örgütlerine aktif katılım, kamusal alanda aktivist olmayan davranış olarak çevre sorunları hakkında girişimlerde bulunmak, özel alan çevreciliği gibi, enerji, su vb. tasarruf ve geri dönüştürülmüş ürünlerin kullanımı ve tasarımıdır. Buradan hareketle, çevreci davranışa yönelik yapılan çalışmalarda “*mantıklı eylem teorisi*”, “*planlı davranış teorisi*” (Stern vd., 1995; Taylor ve Todd, 1995; Cheung, Chang ve Wong 1999; Shaw vd., 2011), “*norm aktivasyonu teorisi*” (Valle vd., 2005; Wall, Devine-Wright ve Mill 2007), “*sosyal bilişsel teori*” (Booth vd., 2000) ve “*değer inancı norm teorisi*” (Han, 2015) kullanmıştır.

Değer inancı norm teorisi, çevreci davranışa yönelik genel eğilim nedenlerinin açıklamasını sunmaktadır (Stern, 2000). Değer inancı norm teorisinde üç inanç yapısı mevcuttur. Bunlar, yeni çevre paradigması olarak da bilinen yeni ekolojik paradigma, sonuçların farkındalığı ve sorumluluk yüklemesidir. Dunlap vd., (2000)'e göre yeni ekolojik paradigma, insanlığın doğanın dengesini bozabilme yetisine, insan için büyümenin ve sınırlarının varlığına dair bir inanç olarak ifade edilir. Sonuçların farkındalığı, çevresel refahın diğer insanları, diğer türleri ve biyosferi iyileştirebileceğine veya tehdit edebileceğine dair bir inanç olarak tanımlanmaktadır (Stern, 2000). Sorumluluk atfedilmesi ise insanların eylemlerinin potansiyel olumsuz sonuçları önleyebileceğine veya artırabileceğine yönelik bir inançtır. Bu teorinin bir sonraki yapısı, çevreye karşı ahlaki yükümlülük duygusu olan çevre yanlısı kişisel normlardır (Stern, 2000). Araştırmalar bu teoriyi çeşitli bağlamlarda uygulamıştır; Yeşil reklam ve çevre yanlısı davranışlarda bulunma niyeti (Baker, Davis ve Weaver, 2014) paylaşılan tüketimin tüketici değerleri, tutumu ve normları üzerindeki etkisi (Roos ve Hahn, 2017) akıllı enerji sistemleri (Van Der Werff ve Steg, 2016); seyahat modu seçimi (Lind vd., 2015); sürdürülebilir ulaşım (Jakovcevic ve Steg, 2013); çevreci davranışın öncüllerindeki kültürel farklılıklar (Cordano vd., 2010) konut elektrik tüketimi davranışı (Guo vd., 2018); müşteri çevre dostu davranışı (Han, Hwang ve Lee, 2017); müze tatilcilerinin çevre dostu karar verme süreci (Han vd., 2018); araba kullanımını azaltma politikası (Ünal, Steg ve Granskaya, 2019); enerji tasarrufu davranışı (Shi, Wang ve Wang, 2019); işyeri davranışı (Tezel ve Giritli, 2019) gibi birçok araştırma alanı mevcuttur. Bu

bağlamda, turizm alanında yapılan çalışmaların değer inancı normuna yönelik birbirlerini destekler sonuçlar elde ettikleri görülmektedir (Gupta ve Sharma, 2019). Araştırmalar, yüksek özgecil ve biyosferik değerlere sahip kişilerin düşük özgecil ve biyosferik değerlere sahip kişilere göre daha güçlü, çevresel inançlara sahip olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca yüksek egoist/bencil değerlere sahip kişilerin daha az çevre yanlısı inançlara sahip olduğu da ortaya koymuştur (Bardi ve Schwartz, 2003; Stern, 2000; De Groot ve Steg, 2007; Van Riper ve Kyle, 2014). Han vd., (2018) müze gezginlerinin çevre dostu karar verme sürecini incelerken, sonuçların farkındalığının sorumluluk yükleme üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu bulmuşlardır. Landon vd., (2018) turistlerin sürdürülebilir yanlısı davranışları üzerine yaptıkları araştırmada, sonuçların farkındalığının sorumluluk yüklenmesini olumlu etkilediğini belirtmektedir. Buradan hareketle, değer inanç normu teorisi, sorumluluk yüklemenin olumlu yönde etkilediğini varsaymaktadır. Çevreci davranışa yönelik yapılan araştırmalar bu ilişkiyi destekler niteliktedir (Bardi ve Schwartz, 2003; Van Riper ve Kyle, 2014).

Su alanları ekosistemi, herhangi bir ekosisteme göre daha hızlı bozulmaya ve biyolojik çeşitlilik kaybı yaşamaya yatkındır (Millennium Ecosystem Assessment [MEA], 2005). Su ve turizm kapsamında geleceğe yönelik raporlar değerlendirildiğinde gerek iklim değişikliği gerekse aşırı tüketimin birçok kıyı ülkesinde su stresine sebep olacağı ve su alanlarının (göl, nehir, akarsu vb.) yok olabileceğine değinilmektedir. Örneğin, suya dayalı rekreatif aktivitelerin gerçekleştirildiği ve yaklaşık 4 milyar dolar gelir elde edilen “Great Lakes”deki göllerin en düşük su seviyesinde oldukları belirtilmektedir. Göl havzasında, 2050 yılına kadar 12,8 milyar doları aşan kayıplarla turizm, en çok olumsuz etkilenen sektörlerden biri olacağını tahmin edilmektedir (Gössling, Hall ve Scott, 2015). Bu sebeple alanyazında, su alanlarını bu kapsamda da ele almak önem taşımaktadır. Wyles vd., (2016) su alanlarındaki çöp türlerinin (kamu, kaynağı bilinmeyen ve avlanma sebepli çöpler) restoratif etkileri azalttığı, türlerine göre olumsuz etki derecelerinin değişebildiği ve bireylerin algılarını, tutum ve davranışlarını olumsuz etkileyebildiği tespit edilmiştir.

Han’a (2015) göre, yüksek sorumluluk atfedilen yolcular daha çevreci normlara yönelmektedir ve çevre bilincinde iyileşmeler görülmektedir. Han ve Hwang (2016), kruvaziyer yolcularının ekolojik davranışları üzerine yaptıkları çalışmada, turistlere

sorumluluk yüklenmesinin çevre yanlısı eylemde bulunma yükümlülüğüne yönelik önemli bir etkisi olduğunu bulmuşlardır. Alcock vd., (2020) tarafından su alanlarında vakit geçirmenin çevre yanlısı davranışları iyileştirebileceğine dair araştırma yapılmış ve bunun, insanların iyi oluşu üzerinde de olumlu etkileri olabileceği üzerine tartışmaya yöneltmiştir. Bu araştırmaların birer çevre yanlısı davranışlara gösterge olduğunu varsayarsak, su alanlarına yakın olmanın ve aktif ve/veya pasif katılımı vakit geçirmenin çevre duyarlılığını da tetiklediğini belirtebiliriz. Örneğin, Milfont vd. (2014) Yeni Zelandalılara yönelik araştırmalarında, kıyılara daha yakın yerlerde yaşayanların iklim değişikliğine daha fazla inandığını ve karbon emisyonlarına yönelik düzenlemelerde hükümetin kararlarının daha fazla desteklediğini tespit etmiştir. Yazarlara göre bu tespitler, fırtına, sel ve deniz seviyesinin yükselmesi gibi iklimsel risklerin kıyı sakinleri için daha belirgin olmasına bağlanmaktadır. Benzer şekilde, 24.000'den fazla katılımcının dahil edildiği bir araştırmada, kıyıya yakın yerlerde yaşamak (<5 km kıyasla >20 km), geri dönüşüm, yerel/mevsimlik ürünler satın alma, yürüyüş/bisiklete binme, kısa yolculuklar için araba kullanmaktan kaçınma ve bir çevre örgütüne üye olmak gibi birçok çevre dostu davranışla daha yüksek oranda ilişkilendirilmektedir (Alcock vd., 2020). Ayrıca, bu ilişkilendirmelerin yalnızca su alanlarında vakit geçirme sıklığı değil, aynı zamanda su alanlarıyla kurulan duygusal bağın da su alanlarının çevreci davranışla ilişkilendirilmesine aracılık ettiği anlaşılmaktadır (White vd., 2020). Folgado-Fernández vd., (2019) İspanya'nın Extremadura bölgesinin turistik kullanımını araştırmayı ve suyun değeri ve sosyo-ekonomik kalkınma ile çevresel açıdan önemi hakkında yeni bir duyarlılık oluşturma potansiyeline sahip olup olmadığını belirlemeyi amaçlamış ve bu yönde öneriler sunmuşlardır. Earl vd., (2022) ise kıyı alanlarının çevresel açıdan önemini vurgulayarak, bireylerin kıyı alanlarına ve suya dayalı rekreatif deneyimlere pandemi öncesi ve sonrası bakış açılarını yansıttıkları çalışmalarında bireylerin ve kıyı yönetiminin çevre dostu eylemlere yönelmeleri bağlamında önerilerde bulunmuşlardır.

Suya dayalı rekreatif deneyimler, su alanlarında vakit geçirmenin belirli bir sorumluluk dâhilinde, ekolojik paradigmanın ve sonuçların farkındalığında gerçekleştirilen aktif ve pasif katılımın mümkün olduğu aktiviteler bütünüdür. Çünkü, suda, su üstünde, altında, kıyılarda gerçekleştirilen aktiviteler su ve insan etkileşiminin pek çok yönünü sergilemektedir. Bu

bağlamda, suya dayalı rekreatif deneyimler ve çevreci davranış arasında bir ilişkinin söz konusu olduğu söylenebilir. Bu nedenle, suya dayalı rekreatif deneyimlere sahip bireylerin terapötik manzara bağlamında iyi oluşları ve çevreci davranışları arasında bir ilişkinin olduğu varsayılmaktadır. Bu kapsamda, suya dayalı rekreatif deneyimlere sahip olmanın duygusal etkileri ve anlamlarına yönelik model oluşturularak, alanyazındaki boşlukların giderilmesi hedeflenmekte, gelecek çalışmalara ışık tutması beklenmektedir.

### **3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ**

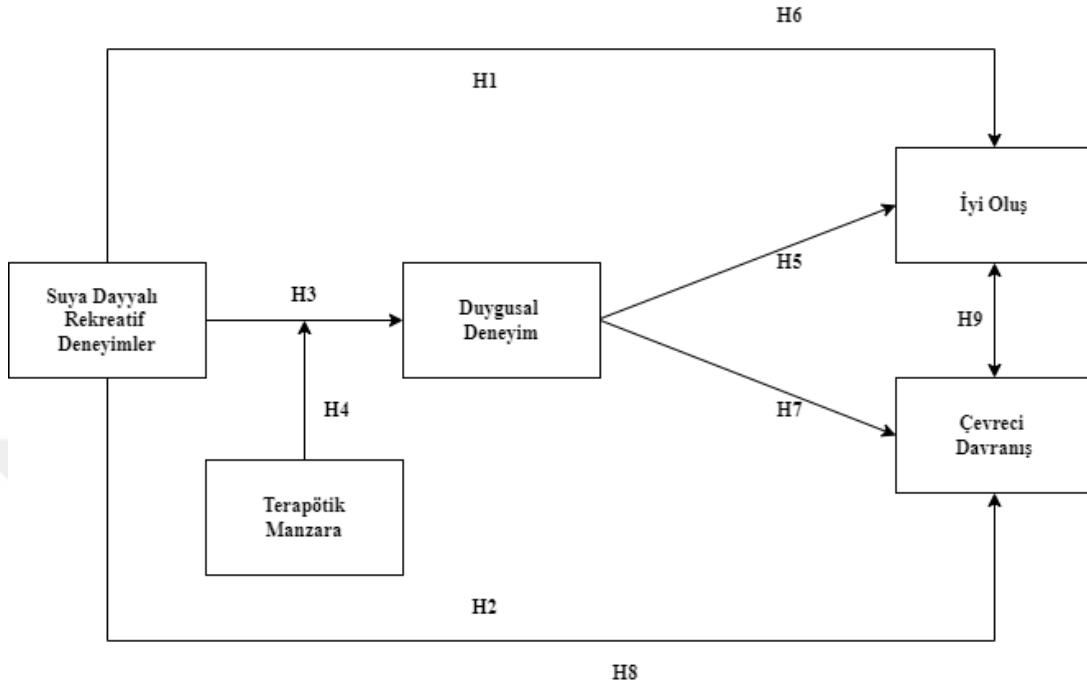
#### **3.1. Araştırmanın Tasarımı**

Nüfus artışı, kentsel alanların hızla betonlaşarak yaygınlaşması, doğal yaşamlarının bozulmasına sebep olmaktadır. Bu durum zamanla, biyolojik çeşitliliğin zarar görmesine ve insan sağlığının iyileştirmesinde oldukça öneme sahip olan kaynakların, yeşil ve mavi alanların (ormanlar, parklar, denizler, göller vb.), kaybolmasıyla sonuçlanmaktadır. Özellikle mavi alanlar olarak adlandırılan su alanlarının iyi oluşu artırması ve turizm planlamalarındaki yerinin önemine yönelik farkındalık oluşturulması, uzun vadede hem insanlara hem de biyolojik çeşitliliğe fayda sağlayacak kentsel planlamalara, yönetim ve politikaların gözden geçirilmesine vesile olacaktır. Türkiye'nin su alanlarının zenginliği dünya çapında bilinmekte ancak su alanlarının ve suya dayalı rekreatif deneyimlerin iyi oluş ve duygusal boyutunun önemi, çevreci davranışla ilişkisi nadiren değerlendirilmektedir. Bu çalışmada, suya dayalı rekreatif deneyimlerin terapötik manzara bağlamında duygusal etkileri ve anlamlarını ele alınmaktadır. Terapötik manzaralara sahip suya dayalı rekreatif deneyimlerin duygusal etkileri ve anlamlarının iyi oluşa nasıl katkıda bulunduğunu test etmek için arabulucu model geliştirilmiştir. Su alanlarının iyi oluşa etkisinin doğruluğu, suya dayalı rekreatif deneyimlerin duygusal etkileri ve anlamlarının incelenmesiyle araştırılmaktadır.

#### **3.2. Araştırma Modeli ve Araştırma Hipotezleri**

Avrupa ülkeleri, 91.000 km'lik sahil şeridi dahil olmak üzere farklı denizlere ve diğer su alanlarına önemli ölçüde erişebilmektedir. Avrupa nüfusunun yaklaşık %50'si kıyı şeridinin 50 km yakınında yaşarken, ortalama bir kentsel Avrupalı nehir, göl veya kanal gibi tatlı su kaynağından sadece 2,5 km uzağında yaşamaktadır. Avrupa'nın “mavi” altyapısı bazen “yeşil” altyapısının bir alt kümesi olarak görülse de bu anlayışla su alanlarının sektörler arası benzersiz rollerinin (örneğin, nehir ve deniz taşımacılığı, ticaret, balıkçılık, su ürünleri, turizm ve sağlık) göz ardı edildiği düşünülmektedir (Bell vd., 2022). İngiltere’de “herkesin

iyi oluşu, sağlığı ve zenginliği için doğal çevre” anlayışı çerçevesinde kıyı alanlarının geliştirildiği ve suya dayalı rekreatif aktivitelerin değerlendirildiği görülmektedir (Department for Environment, Food and Rural Affairs [DEFRA], 2010). Özellikle, deniz ve kıyı alanları, eğlence ve rekreasyon bakımından önem taşıyan, ekonomik katkısı ve iyi oluş potansiyeli yüksek alanlar olarak değerlendirilmektedir. Buradan hareketle araştırmalarda, İngiltere’nin denize yönelik rekreasyonel pazar payının 2001-2008 verilerine göre 2.74 milyar sterlin olduğuna ve su sporlarına yönelik sadece 2007 yılında yaklaşık 5.4 milyon ziyaretçi sayısına ulaştığına vurgu yapılmaktadır (UK Marine Monitoring and Assessment Strategy [UKMMAS], 2010). Nitekim, Güneybatı sahili boyunca 630 millik kıyı şeridi parkurunun sağlığı ve iyi oluşu olumlu etkilediği tespit edilmiştir. Bu kıyı parkurunda 9 milyondan fazla ziyaretçi tarafından 500 milyon sterlin harcama yapıldığına değinilmektedir (South West Coast Path, 2022). Benzer şekilde, “BlueHealth” projesi kapsamında yapılan araştırmada, İngiltere’de milyonlarca kez suya dayalı rekreatif deneyimlere katılım sağlandığı, genel olarak kıyı alanlarında yürüyüş olmak üzere yılda yaklaşık 271 milyon rekreasyonel ziyaretler ve yaklaşık 59 milyon suya dayalı rekreatif aktivitelere katılım tespit edilmiştir (Elliott vd., 2018). Ancak araştırmaların suya dayalı rekreatif deneyimlerin faydalarına son yıllarda yoğunlaşması, elde edilen bulgular, su alanlarına yönelik korumacı yaklaşımlar ve öneriler, daha fazla araştırma yapılmasına yönelik görüşleri destekler niteliktedir. Bu çalışmanın amacı bu kapsamda geliştirilmiş, yaşam alanlarına suya dayalı rekreatif deneyimlerin dahil edilmesiyle hem bireylere hem de çevreye katkısı değerlendirilmiştir. Alanyazındaki bilgiler derlenerek, su-insan etkileşimi irdelenmiş, araştırma, Türkiye’de suya dayalı rekreatif deneyimlere farkındalığı artırmak, kentsel mavi altyapının tasarımının önemini vurgulamak, turizm paydaşlarını bilgilendirmek ve model geliştirmek için tasarlanmıştır. Bu kapsamda varsayımlar oluşturulmuş ve araştırma modeli Şekil 3.1’deki gibi kurgulanmıştır.



Şekil 3.1. Araştırma Modeli

Genel olarak, ülkelerin gelişmişliği insanların iyi oluşlarıyla bağlantılıdır ve günümüz şartlarında doğal alanların ve iyi oluşun duygusal boyutla ilişkisi göz ardı edilemeyecek safhadadır. Alanyazında, su alanlarının doğrudan ve dolaylı olarak iyi oluşu artırdığına, hastalıkları önlediğine dair kanıtlar mevcuttur (Völker ve Kistemann 2011; Wheeler vd., 2015). Öyleki kıyılara yakın yaşayan insanların genellikle iç kısımlarda yaşayanlardan daha sağlıklı olduğu (Wheeler vd., 2015) ve suya daha yakın bir yere taşınmanın ardından zihinsel ve fiziksel sağlığın iyileşebileceği belirtilmektedir (Amoly vd., 2014; Tardona, 2011; Wheeler vd., 2015; White vd., 2020). Bununla birlikte, su alanları önemli eğlence ve turizm destinasyonları oldukları ve su alanlarına sahip manzaralı evlerin ve konaklama işletmelerinin değer kazandıkları vurgulanmaktadır (Luttik, 2000). Su alanlarının yakınında yaşamak ile iyi oluş arasındaki ilişkiyi gösteren çalışmalarda, İrlanda’da kıyıdan 2 km uzaklıkta (2-5 km değil) yaşayan insanların, >5 km uzaklıkta yaşayan insanlara göre hayatlarından önemli ölçüde daha fazla memnun oldukları ve olumlu duygular taşıdıkları belirlenmiştir (Brereton vd., 2008). Benzer araştırmaların Kanada (Pearson vd., 2019) ve Çin’de (Helbich vd., 2019) yapıldığı, su alanlarına yakın yaşamının, su alanlarına daha sık maruz kalmaya, suya dayalı rekreatif deneyimlere vesile olmasına ve daha iyi zihinsel sağlık

ile ilişkili olduğuna dair araştırmalar mevcuttur (White vd., 2020; Bell vd., 2022). Bu çalışmada, 21. yüzyılın başlıca halk sağlığı sorunlarıyla mücadelede su alanlarının ve suya dayalı rekreatif deneyimlerin bir rol oynayıp oynamayacağı ve nasıl oynayacağı bu kapsamda araştırılmaktadır. Bu bağlamda aşağıda yer alan hipotez oluşturulmuştur;

H1. Suya dayalı rekreatif deneyimler iyi oluşu olumlu yönde etkiler.

Su alanları bireylerde stresi azaltmakta, psikolojik ve duygusal ihtiyaçlarına cevap verebilmekte ve iyi oluşa katkı sağlamaktadır (Brereton vd., 2008; Pearson vd., 2019; Elliott vd., 2020). Bireylerin bulundukları ortamdaki memnuniyet duymaları (Jeong, 2014), estetik deneyimle ilişkilendirilmekte (Pine ve Gilmore, 1999), duygular ise tutum ve davranışlara yansıyabilmektedir. Nitekim, su alanlarına maruz kalan bireylerde çevre yanlısı davranışlar gelişmektedir (Milfont vd., 2014; Alcock vd., 2020). Bireylerin çevresel farkındalığa sahip olmaları, doğal alanlarla bağ kurmalarıyla ilişkilendirilmektedir. Su-insan etkileşiminde bağ kurulabilmesi ve kurulan bağın güçlenmesi ise suya dayalı deneyimlerle sağlanabilmektedir. Buradan hareketle aşağıda yer alan hipotez oluşturulmuştur;

H2. Suya dayalı rekreatif deneyimler çevreci davranışı olumlu yönde etkiler.

Duyguların, iyi oluş ve yaşam doyumuna etkisinin yanı sıra duygular düşünce ve davranışları da tetikleyebilmektedir (Fredrickson, 2001; Junot vd., 2017). Nitekim alanyazında, doğal alanlardaki rekreatif deneyimlerin olumlu duygulara, olumlu duyguların da bireyleri daha fazla çevreci davranışa yönelttiğini belirten çalışmalar mevcuttur (Dresner ve Gill, 1994). Benzer şekilde, olumlu/olumsuz duygular ile çevreci davranışlar arasındaki ilişkiye doğaya yakın olmanın aracılık ettiği belirtilmektedir (Junot vd., 2017). Bu bağlamda, suya dayalı rekreatif deneyimler ile çevreci davranış arasındaki ilişkiyi anlayabilmede duyguların önemi yadsınamayacak konumdadır. Bu sebeple aşağıdaki hipotez belirlenmiştir;

H3. Suya dayalı rekreatif deneyimlerin duygusal deneyim üzerinde olumlu bir etkisi vardır.

Su alanları terapötik manzara olarak görülmekte ve duygusal bir bağ kurulmasında önemli bir paya sahip olduğu belirtilmektedir (Majeed ve Ramkissoon, 2020). Bununla birlikte, su alanlarının şifa özelliği bölgelere turist çekmekte, bireylerde olumlu duygular, yenilenme hissi ve iyi oluşta artış sağlamaktadır (Gesler, 1992; Maxfield ve Wiltshier, 2019; Majeed ve Ramkissoon, 2020). Su alanlarını terapötik manzara bağlamında değerlendiren

Lisahunter ve Stoodley, (2021) su alanlarının iyi oluşu olumlu yönde geliştiren önemli bir kapasiteye sahip olduğunu belirtmektedir. Özellikle araştırmada, su alanlarının duygulara olan etkilerini anlamak için sörf gibi suya dayalı rekreatif deneyimlerle su etkileşiminin detaylı ele alınması vurgulanmaktadır. Benzer şekilde, su alanlarında vakit geçirmenin bireylerde duygusal bir bağ oluşturduğu, iyi oluşa katkı sağladığı tespit edilmiştir (Bell vd., 2015). Özellikle manzaralar ve kıyılara yakın olma bireylerin mutluluklarıyla ilişkilendirilmekte, çevrenin iyi oluşa etkisi değerlendirilmektedir (Brereton vd., 2008). Suyu dayalı deneyimler vasıtasıyla çeşitli duyguların hissedilmesine ve yaşama dair düşünceleri etkilediği belirlenmiştir (Caddick vd., 2015). Bununla birlikte, su alanlarının terapötik manzara kapsamında fiziksel, mental ve sosyal açıdan iyi oluşa etkisi tespit edilmiştir (Finlay vd., 2015). Buradan hareketle, suya dayalı rekreatif deneyimler, bireyleri farklı duygulara yönlendirmekte, terapötik manzaranın da etkisiyle iyi oluşu mümkün kılmaktadır. Buradan hareketle aşağıda yer alan hipotezler geliştirilmiştir;

H4. Suyu dayalı rekreatif deneyimler ile duygusal deneyim arasındaki ilişkide terapötik manzaranın düzenleyici rolü vardır.

H5. Duygusal deneyim ile iyi oluş arasında olumlu yönlü etki vardır.

H6. Duygusal deneyimin, suya dayalı rekreatif deneyimler ile iyi oluş arasındaki ilişkide aracı değişken rolü vardır.

Deneyimlerin sağladığı his ve bireylerde taşıdığı anlam, tutum ve davranışlara yansımaktadır (Bigné vd., 2005). Bu sebeple, suya dayalı rekreatif deneyimler sadece zevk, haz, mutluluk değil aynı zamanda, bireylerde anlam ve değer taşıyabilmekte, bireylerin tutum ve davranışlarını, hayata bakışlarını etkilemektedir. Özellikle, suya dayalı aktivitelere ve manzaralara yönelen bireylerin iyi oluşları ve doğaya saygı anlayışları gelişmektedir. Benzer şekilde, turizm-çevre-su etkileşiminde su ve suya dayalı deneyimlerin bireylere maddi ve manevi zenginlik sağladığı düşünülmektedir (Folgado-Fernández vd., 2019). Duygusal deneyimler ise çevreci davranışlarla ilişkilendirilmektedir (Junot vd., 2017). Bu bağlamda, aşağıda suya dayalı rekreatif aktivitelere katılımı elde edilen duygusal deneyimlere yönelik hipotezler yer almaktadır;

H7. Duygusal deneyim ile çevreci davranış arasında olumlu yönlü etki vardır.

H8. Duygusal deneyimin, suya dayalı rekreatif deneyimler ile çevreci davranış arasındaki ilişkide aracı değişken rolü vardır.

Rekreatif aktiviteler olumlu duyguları artırdığında eğlenceli ve zevkli olarak algılanmakta ve hedonik bir motivasyonla bu aktivitelere katılım sağlanmaktadır (Sirgy, 2019). Benzer şekilde, rekreatif aktivitelere dahil olmak anlamlı bir yaşam sürme fırsatı sunmaktadır ki bu da eudaimonik bir yaklaşım içermektedir. Dolayısıyla zevkli olan bir aktivite aynı zamanda anlamlı da olabilmektedir ve genel bir iyi olma algısına katkıda bulunabilmektedir (Ryan ve Deci, 2001; Venhoeven, Steg ve Bolderdijk, 2017). Çevre psikolojine yönelik çalışmalarda, iyi oluş ve çevreci davranış, bu bağlamda ilişkilendirilmekte ve doğayla bütünlüğün ele alındığı araştırmalara yer verilmektedir (Fleury-Bahi, Pol ve Navarro, 2017). Genel olarak su alanlarında vakit geçirmenin yaşam kalitesine katkı sağladığı ve iyi oluşu desteklediği anlaşılmakta ve su alanları terapötik alanlar olarak ele alınmaktadır (Finlay vd., 2015). Su alanlarının iyi oluşa olumlu yöndeki etkisi, aynı zamanda çevre yanlısı davranışlara da vesile olabilmektedir. Buradan hareketle geliştirilen hipotez aşağıda yer almaktadır;

H9. İyi oluş ile çevreci davranış arasında olumlu yönlü ilişki vardır.

Deneyimlerin, unutulmaz ve memnuniyet verici olması, aynı zamanda deneyimlerin yaşama dair amaç ve anlamları geliştirmesi hedonik ve eudaimonik açıdan iyi oluşla ilişkilidir. Bu durum ayrıca, turistlerde destinasyon ve deneyim bağını artırmakta ve iyi oluş aracı rol oynabilmektedir (Vada, Prentice ve Hsiao, 2019). İyi oluş ise bir takım davranışsal sonuçları ortaya koymaktadır. Suya dayalı rekreatif aktivitelere katılım ve su alanlarının sunduğu manzaralar unutulmaz deneyimler sunmaktadır ve bireylerin duygu ve düşüncelerini, tutum ve davranışlarını etkileyebilmektedir. Buradan hareketle araştırmada, geliştirilen hipotezler belirli bir konuda ilerlemekte ve bu doğrultuda veri derleme aracının oluşturulması için alanyazındaki kaynaklar değerlendirilmektedir.

### **3.3. Veri Derleme Aracının Oluşturulması**

Araştırmanın amaçlarına bağlı olarak veri derleme aracının oluşturulmasında nicel yöntemde sıklıkla tercih edilen anket tekniğinden faydalanılmaktadır. Veri derleme aracında beş farklı değişken bir araya getirilerek anket formu hazırlanmıştır. Formdaki ifadeler geri çeviri yöntemiyle Türkçe'ye ve araştırma alanına uygun olarak uyarlanmıştır (Brislin, 1986; Nasser, 2005). Daha önce geliştirilen ölçekler, araştırma alanına uygun olarak uyarlanırken

kültürlerarası kıyaslama yapılmış, dört uzmana danışılarak uyarlanan ölçekte yer alan ifadelerin kıyaslamaya ve anlaşılabilirliğine yönelik görüşlerine danışılmıştır. Ölçekte yer alan değişkenlerin boyutlarına uygun şekilde ifadelere yer verilmiş, su alanlarının katılımcılarda uyandırdığı düşünceleri ve hisleri belirlemeye yönelik ölçek boyutuna ise “özgürlük ve sonsuzluk hissi” maddeleri eklenmiştir. Uzman görüşlerine istinaden daha anlaşılır olması için duygusal deneyim boyutuna ilişkin ifadede “gururlanırım” yerine “övünürüm” ifadesine, ölçek maddelerinde ise “suya dayalı rekreatif deneyimler” yerine “suya dayalı aktiviteler” ifadesi tercih edilmiştir. Anket soruları alanyazındaki kaynaklardan yararlanılarak aşağıda yer verilen çalışmalardan esinlenerek uyarlanmıştır;

Deneyim ölçeği, daha önce geçerlik ve güvenilirliği belirlenmiş (Pine ve Gilmore, 1998; Oh vd., 2008; Song vd., 2015) çalışmalardan dört farklı boyutta toplam 16 ifade ile uyarlanmıştır. Deneyime yönelik eğlence boyutundaki ifadeler “suya dayalı aktiviteler eğlencelidir”, öğrenme boyutundaki ifadeler “suya dayalı aktiviteler yeni şeyler öğrenmeye merak uyandırır”, estetik boyutundaki ifadeler “suya dayalı aktiviteler göze hoş gelir”, kaçış boyutundaki ifadeler “suya dayalı aktiviteler kendimi başka biriymişim gibi hayal etmemi sağlar” şeklinde düzenlenerek araştırma alanına göre uyarlanmıştır.

Terapötik manzara ölçeği ifadeleri ise alanyazında yer alan farklı çalışmalardan esinlenerek hazırlanmıştır (Asakawa vd., 2004; Kennedy vd., 2004; Rodiek ve Fried, 2005; Larsen vd., 2009; Nunkoo ve Ramkissoon, 2012; Zhou vd., 2017; Smith, 2015). Ölçekte terapötik manzaraya yönelik 13 ifade yer almaktadır. Bu ifadeler tek boyutta ele alınmıştır ve “su, manzaraların güzelleşmesine katkı sağlar”, “Su alanlarını izlemek bana pozitif enerji verir” ve “Su alanları özgürlük hissi verir” olmak üzere araştırma alanına göre geliştirilmiştir.

Duygusal deneyim, alanyazında turizm alanında geliştirilen (Poria, Reichel ve Biran, 2006; Biran, Poria ve Oren, 2011; Boley ve McGehee, 2014; Patwardhan, vd., 2020) ifadelerden uyarlanmıştır. Duygusal deneyim ölçeği tek boyutta yer almaktadır ve “suya dayalı aktivitelerle aramda duygusal bir bağ hissediyorum”, “suya dayalı aktiviteler kişisel gelişimime yardımcı olur” olmak üzere ölçekte 6 ifadeye yer verilmiştir.

İyi oluş ölçeği, 7 ifadeden oluşmaktadır ve alanyazında geçerliği güvenilirliği belirlenen (Diener vd., 1985; Sirgy, 2002; Sirgy, Kruger, Lee ve Yu, 2011; Yolal vd., 2016)

Çalışmalardan faydalanılarak hazırlanmıştır. Ölçekte “suya dayalı aktiviteler kendimi ve her şeyi çok daha iyi hissettiriyor”, “genel olarak, suya dayalı aktiviteler bana mutluluk verir” olmak üzere araştırma alanına uygun ifadelere yer verilmiştir.

*Çevreci davranış leği*, alanyazından faydalanılarak (Stern, 2000; Lange ve Dewitte, 2019; Martin vd., 2020) hazırlanmış ve araştırma alanına uygun 7 ifade tasarlanmıştır. Bu ifadeler “evre dostu uygulamalara önem veririm”, “suya dayalı aktivitelerin su alanlarına olası olumsuz etkisini düşünür ve su alanlarına zarar verebilecek davranışlardan kaçınırım” şeklinde ölçekte yer almaktadır.

Anket formunda bireylerin demografik özelliklerini içeren 7 soru yer almaktadır. Ayrıca ölçekte, suya dayalı rekreatif deneyimlere aktif ve pasif katılım sağlanabilen aktivitelerle yer verilmekte, katılımcılara, suya dayalı aktivitelerle yönelik herhangi bir kuruluşa, derneğe veya birliğe ye olup olmadıkları sorulmaktadır. Anket formunun kapsam geçerliliğinin ardından anket formu 5’li likert tipi maddeleriyle son şekli verilerek pilot uygulamaya geçilmiş, şubat-Mart 2022 tarihlerinde Akdeniz Bölgesinde turizm alanıyla ilişkili olan suya dayalı rekreatif deneyime sahip katılımcılardan bırak-topla aracılığıyla veriler elde edilmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda pilot çalışma yapılmış ve ölçeklerin geçerliği ve güvenilirliği sağladığı görülmüştür.

### **3.4. Evren ve rneklem**

Araştırma alanında anakütle sonsuz bir evreni temsil ettiğinde, tam sayımın ve erişimin mümkün olmaması sebebiyle örneklem ihtiyaa duyulmaktadır. Böylelikle, araştırma alanına uygun kitleyi temsil eden rneklemen olması, maliyet ve zaman tasarrufu sağlanabilmekte, doğru veri elde etme avantajı sunabilmektedir (Yolal, 2016). Bu bağlamda, araştırmanın evreni, suya dayalı rekreatif deneyimlere sahip Türkiye’de bulunan yetişkin bireylerden oluşmaktadır. Örneklem ise evreni temsil eden, suya dayalı rekreatif deneyimlere aktif ve/veya pasif katılım sağlayan yetişkin bireylerdir. Örneklem büyüklüğünün temel belirleyicileri (hata marjı, istatistiksel analiz, anakütlenin büyüklüğü, araştırma tasarımı vb.) dikkate alınarak anlamlı ve tutarlı sonuçların elde edilmesine yönelik örneklem büyüklüğü belirlenmiştir (Yolal, 2016). Alanyazında, rneklemen sayısal açıdan yeterliğini belirleyebilmek için ankette yer alan soruların 5 veya 10 katı kadar katılımcıya ulaşmanın

uygun olduğu öne sürölmektedir (Anderson ve Gerbing, 1988; Kline, 2005; Hair vd., 2010). Dolayısıyla ankette 49 sorunun yer aldığı bu araştırma için ulaşılan 491 örneklemin yeterli olduğu söylenebilir. Buradan hareketle, araştırmanın örneklemini oluşturan 491 katılımcıdan elde edilen verilerin, araştırma modelini ve hipotezlerini test etmek için yeterli olduğu anlaşılmaktadır.

### **3.5. Veri Toplama**

Suya dayalı rekreatif deneyimler, suyun hem çevresel hem de ekonomik değeri korumak için turizmin gelişmesinde potansiyel çözüm olarak görölmektedir. Bu çalışmada, turistik değeri deneyimsel bağlamda keşfetmek, turizm endüstrisinde suyun önemini vurgulamak, terapötik açıdan değerlendirmek amacıyla su alanlarına ve suya dayalı rekreatif deneyimlerin duygusal boyutuna odaklanılmaktadır. Suya dayalı rekreatif deneyimlerin duygusal etkilerine ve anlamlarına yönelik araştırmanın yapılması başarılı bir iç ve dış geçerliğin sağlanması, tekrarlanabilir olması ve zengin bir veri akışı ile gerçekleştirilebilir. Bu sebeple araştırmada nicel yöntem tercih edilmektedir. Günümüz koşullarında bireylerin duygusal ve bilişsel yönelimleri değerlendirilmek için nicel araştırma yönteminde farklı değişkenlerin yer aldığı ölçek hazırlanarak gönüllü katılımcılardan veriler elde edilmiştir. Araştırma verileri, amaçlı örnekleme yöntemi ve kartopu örnekleme yaklaşımıyla Mart 2022-Mayıs 2022 tarihleri arasında Google Form aracılığıyla toplanmıştır. Amaçlı örneklem yönteminde suya dayalı rekreatif aktivitelere yönelik farklı grup ve toplulukların üyeleriyle iletişime geçilmiştir. Kartopu yöntemiyle suya dayalı rekreatif deneyimlere aktif ve/veya pasif katılım sağlayan yetişkin katılımcılara ulaşılmıştır. Katılımcılara öncelikle, gönüllü katılım bilgilendirmesi yapılarak çalışmanın amacı, kapsamı, gönüllü katılımın gizliliği ve çalışmadan çekilme koşulları hakkında bilgi verilmiş; onay vermelerinin ardından anket formu paylaşılmıştır. Doyum noktası 491 geçerli yanıtı ulaşılarak veri analizlerine geçilmiştir.

### **3.6. Verilerin Analizi**

Google Form üzerinden anket tekniği ile elde edilen veriler, SPSS v22 istatistik programı yardımıyla; frekans analizi, betimsel analizler, açıklayıcı faktör analizleri, geçerlik ve güvenilirlik analizleri, normallik testi ile incelenmiştir. Bununla birlikte, Hayes 2019 v3.4 Process Makro eklentisi ile Bootstrap tekniği kullanılarak düzenleyicilik ve aracılık analizleri

yapılmıştır. Ayrıca ölçeklerin geçerliliğini tespit etmek için AMOS v22 istatistik programı vasıtasıyla doğrulayıcı faktör analizi tercih edilmiştir.

### 3.7. Geçerlik ve Güvenilirlik Analizi

Bilimsel araştırmaların en önemli ölçütü olan sonuçların inandırıcılığında, “geçerlik” ve “güvenilirlik” ögelerinin test edilmesi, iki ölçüt kriter olarak değerlendirilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Özellikle, bireylerin tutum ve davranışları, eğilimleri, güdüler, yaşam tarzları araştırılırken verilerin doğruluğu kullanılan yöntemle bağlıdır ve bu noktada nicel yöntemin yaygın veri toplama tekniği olan anket sonuçlarının ise geçerli ve güvenilir olması beklenir (Yolal, 2016). Genel olarak “geçerlik” iç ve dış geçerlik olmak üzere araştırma sonuçlarının doğruluğunu baz almaktadır. Bir diğer ölçüt olan “güvenilirlik” ise iç ve dış güvenilirlik olmak üzere araştırma sonuçlarının tekrar edilebilirliğe ilişkindir (LeCompte ve Goetz, 1982; Kirk ve Miller, 1986). Diğer bir ifadeyle, anketlerde geçerlik, araştırılan konuya ve soruya uygun cevaplara ulaşabilme gücünü; güvenilirlik ise uygulamanın tekrarlanması halinde benzer sonuçlara ulaşabilme gücünü niteler. Bu bağlamda, veri toplama aracının oluşturulması, araştırma sorununun bütün boyutlarını kapsamaması, ilişkili olmayan ifadelerin çıkarılması, geçerlik ve güvenilirliğinin sağlanmasında önemlidir (Yolal, 2016). Buradan hareketle, araştırmada, ölçeklerin geçerlik ve güvenilirliklerini test edebilmek amacıyla en fazla tercih edilen faktör analizi kullanılmıştır. Faktör analizi, bireylerin tutum ve algılarına yönelik ölçeklerin değerlendirilmesinde ve farklı değişkenlerin birbiriyle ilişkilendirilmesinde tercih edilmektedir. Alanyazında mevcut ölçeklerin olduğu gibi kullanılması durumunda “*doğrulayıcı faktör analizi*”, araştırmacıların geliştirdikleri yeni oluşturulmuş veya farklı bir dilden çevrilmiş ölçeklerde gözlenemeyen ve ölçülemeyen gizli boyutları ortaya çıkarabilmek ise “*keşfedici faktör analizi*” kullanılmaktadır (Yaşlıoğlu, 2017). Orijinal ve çeviri ölçek maddelerinin hangi faktörler altında toplandığı ise “*açıklayıcı faktör analizi*” aracılığıyla belirlenmektedir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2012). Faktör analizine başlamadan ifadelerin korelasyon matrisi incelenerek veri seti analizi için 0.30 büyük değerlerin görülmesi önerilmektedir (Yaşlıoğlu, 2017). Benzer şekilde alanyazında, madde-toplam korelasyon puanı 0.30’un altında olan maddeler ile iç tutarlılık katsayısını düşüren maddelerin anket formundan çıkarılması belirtilmektedir (Lorcu, 2015). Bununla birlikte, ölçekteki maddelerin faktör

yüklerinin 1'e yakın olması, maddelerin bulunduğu faktör grubuna katkısını göstermektedir (Kozak, 2015). Bir sonraki adım olarak, Bartlett testi ile daha önceki korelasyon matrisini genel olarak incelenmesi ve bu korelasyon matrisinin istatistiki olarak anlamlılığına bakılması önemlidir. Bu noktada istenen testin anlamlı çıkmasıdır (Yaşlıoğlu, 2017). Faktör analizi şartlarının uygunluğu, örneklemin yeterliliğinin anlaşılmasına yardımcı olan Kaise-Mayer-Olkin (KMO) testi aracılığıyla sağlanmaktadır. Buradan hareketle, ölçeklerin geçerliliğini tespit etmek için yapılan açıklayıcı faktör analizinde; faktör yükleri 0.50'den ve öz değerleri de 1'den büyük olacak şekilde Varimax rotasyonu seçilerek yapılmış ve tüm ölçeklerin KMO değerlerinin eşik değer olan 0.50'den, toplam açıklanan varyans oranlarının da 0.60'dan (Kline, 2005) büyük olduğu görülmüştür. Bu bulgulara göre verilerin açıklayıcı faktör analizi yapmak için yeterli olduğu sonucuna varılmıştır. Bu doğrultuda açıklayıcı faktör analizinin yer aldığı Tablo 3.1 aşağıdaki gibidir;

**Tablo 3.1.** *Açıklayıcı Faktör Analizi*

| Ölçekler                                           | Faktörler                | KMO  | Bartlett Testi                     | Soru Sayısı | Faktör Yük. | Açıklanan Varyans |
|----------------------------------------------------|--------------------------|------|------------------------------------|-------------|-------------|-------------------|
| <b>Suya Dayalı Rekreatif Deneyim Ölçeği (SDRD)</b> | <b>Eğlence</b>           | .927 | $\chi^2$ :4949.752; df:105; p<.001 | 4           | .840 - .633 | 21.026            |
|                                                    | <b>Öğrenme</b>           |      |                                    | 4           | .678 - .785 | 19.219            |
|                                                    | <b>Estetik</b>           |      |                                    | 4           | .659 - .750 | 17.603            |
|                                                    | <b>Kaçış</b>             |      |                                    | 3           | .879 - .724 | 16.512            |
| <b>Terapötik Manzara Ölçeği (TMT)</b>              | <b>Terapötik Manzara</b> | .960 | $\chi^2$ :5925.308; df:78; p<.001  | 13          | .898 - .727 | 68.782            |
| <b>Duygusal Deneyim Ölçeği (DD)</b>                | <b>Duygusal Deneyim</b>  | .883 | $\chi^2$ :1979.953; df:15; p<.001  | 6           | .859 - .803 | 70.370            |
| <b>İyi Oluş Ölçeği (İO)</b>                        | <b>İyi Oluş</b>          | .928 | $\chi^2$ :2917.709; df:21; p<.001  | 7           | .879 - .853 | 74.836            |
| <b>Çevreci Davranış Ölçeği (CD)</b>                | <b>Çevreci Davranış</b>  | .893 | $\chi^2$ :2210.779; df:21; p<.001  | 7           | .823 - .794 | 65.581            |

Açıklayıcı faktör analizi sonrasında elde edilen faktör yapısını test etmek için AMOS v22 istatistik paket programı yardımıyla doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizinde uyum indeksleri olarak literatürde kabul görmüş;  $\chi^2$ /sd, CFI, TLI, RMSEA, SRMR indeksleri kullanılmıştır (Hu ve Bentler, 1999; Hair vd., 2010).

Ölçeklerin güvenilirliğini tespit etmek için Cronbach's Alpha katsayısı kullanılmış olup, normallik testi için ise çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) katsayıları incelenmiştir. Değişkenlerin çarpıklık ve basıklık katsayılarının kabul edilebilir değerler arasında olduğu görülmüştür (Kline, 2005). Bu kapsamda araştırma analizleri Tablo 3.2'de yer almaktadır;

**Tablo 3.2.** *Değişkenlerin Ortalama, Standart Sapma, Cronbach's Alpha Değerleri*

| Değişkenler | Ort.  | SS   | CA   |
|-------------|-------|------|------|
| 1. SDRD     | 4.207 | .695 | .931 |
| 2. TMT      | 4.575 | .652 | .961 |
| 3. DD       | 3.963 | .943 | .913 |
| 4. İO       | 4.258 | .827 | .943 |
| 5. CD       | 4.450 | .694 | .910 |

\*\*p< 0.01

Ölçeklerin geçerliliği, güvenilirliği ve normal dağılım gösterip göstermedikleri incelendikten sonra araştırma modelinin ve hipotezlerinin testi için sırasıyla; düzenleyicilik ve aracılık analizleri yapılmıştır.

#### 4. ANALİZ VE BULGULAR

##### 4.1. Katılımcılara Yönelik Demografik Bilgilerin Değerlendirilmesi

Suya dayalı rekreatif deneyimlere sahip katılımcılardan elde edilen bulguların yer aldığı bu bölümde katılımcıların demografik özellikleri sunulmaktadır. Katılımcıların cinsiyeti, yaşı, eğitim durumu, meslekleri, aktivitelere katılım durumları ve üyeliklerine yönelik bilgiler yer almaktadır. Elde edilen bulgulara göre, katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 4.1'de belirtilmektedir.

**Tablo 4.1.** *Katılımcıların Demografik Özelliklerine Yönelik Bulgular*

| Demografik Özellikler | Sıklık     | % Oran     |
|-----------------------|------------|------------|
| <b>Cinsiyet</b>       |            |            |
| Kadın                 | 217        | 44.2       |
| Erkek                 | 274        | 55.8       |
| <b>Toplam</b>         | <b>491</b> | <b>100</b> |
| <b>Medeni Durum</b>   |            |            |
| Bekar                 | 315        | 64.2       |
| Evli                  | 176        | 35.8       |
| <b>Toplam</b>         | <b>491</b> | <b>100</b> |
| <b>Yaşınız</b>        |            |            |
| 18-25                 | 212        | 43.2       |

|                      |            |            |
|----------------------|------------|------------|
| 26-34                | 127        | 25.9       |
| 35-54                | 137        | 27.9       |
| 55-64                | 15         | 3.1        |
| <b>Toplam</b>        | <b>491</b> | <b>100</b> |
| <b>Eğitim Durumu</b> |            |            |
| İlköğretim           | 1          | 0.2        |
| Ortaöğretim          | 27         | 5.5        |
| Ön Lisans            | 144        | 29.3       |
| Lisans               | 168        | 34.2       |
| Yüksek Lisans        | 73         | 14.9       |
| Doktora              | 78         | 15.9       |
| <b>Toplam</b>        | <b>491</b> | <b>100</b> |
| <b>Aylık Gelir</b>   |            |            |
| 0-2850 TL            | 201        | 40.9       |
| 2851-4000 TL         | 52         | 10.6       |
| 4001-5000 TL         | 37         | 7.5        |
| 5001 TL ve üstü      | 201        | 40.9       |
| <b>Toplam</b>        | <b>491</b> | <b>100</b> |

**Tablo 4.1. (Devam) Katılımcıların Demografik Özelliklerine Yönelik Bulgular**

Katılımcıların ilk olarak cinsiyete göre dağılımlarına bakıldığında %55.8 erkek, kadın oranının ise %44.2 olduğu görülmektedir. Medeni durumlarında ise çoğunluğun bekar (%64.2), yaş aralığının 18-25 (%43.2), eğitim durumu lisans mezunu (%34.2) olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların aylık gelir dağılımında 2850 ve altı (%40.9) ile 5001 ve üstü (%40.9) oranlarının benzer olması meslek sorusuna verdikleri yanıtlarla tutarlılık göstermektedir. Katılımcılara meslekleri sorulduğunda alınan yanıtlar sırasıyla öğrenci (%32.2), turist rehberi (%15.9), akademisyen (%15.4) ve kamu ve turizm sektör çalışanları (%32.5) olmak üzere diğer (öğretmen, mühendis, doktor, mimar, otel yöneticisi, turizm işletmeleri çalışanları) meslek gruplarından oluşmaktadır. Çalışmadığını belirten katılımcıların oranı ise %4'tür. Yaşadıkları yerlere yönelik verilen yanıtların çoğunluğu İstanbul (%15.5) olmak üzere, Çanakkale ve Bartın (%10.8), Yalova (%10.4), Antalya (%8), Ankara (%5), Muğla, (%4), İzmir (%3) ve diğer 49 ilden (%43.3) oluşmaktadır.

Katılımcıların suya dayalı rekreatif aktivitelere katılmaları aktif ve pasif katılım olarak ayrılabilir. Bu kapsamda katılım türlerine göre deneyimledikleri suya dayalı aktivitelere, katılım sıklığına ve bu aktivitelere yönelik herhangi bir kuruluşa, derneğe veya birliğe üyeliklerine ilişkin bulgular Tablo 4.2'de sunulmaktadır.

**Tablo 4.2. Katılımcıların Suyu Dayalı Aktivitelere Katılım Durumları**

| Suya Dayalı Aktivitelere Katılım*          | Katılımcı Sayısı |               |
|--------------------------------------------|------------------|---------------|
|                                            | Sıklık           | % Oran        |
| <b>Aktif Katılım</b>                       |                  |               |
| Yüzme                                      | 411              | 37            |
| Yelken                                     | 58               | 5.2           |
| Dalış                                      | 143              | 12.9          |
| Rafting                                    | 23               | 2.1           |
| Kano                                       | 73               | 6.6           |
| Olta Balıkçılığı                           | 132              | 11.9          |
| Deniz Paraşütü (Parasailing)               | 4                | 0.3           |
| Su Parkları Aktiviteleri                   | 15               | 1.3           |
| Yat ve Tekne Gezileri                      | 201              | 18.1          |
| Kıyı Yürüyüşleri                           | 50               | 4.5           |
| Sörf                                       | 1                | 0.1           |
| <b>Toplam</b>                              | <b>1111</b>      | <b>100</b>    |
| <b>Pasif Katılım</b>                       |                  |               |
| Su Alanlarında Dinlenme                    | 332              | 34.1          |
| Su Alanlarında Güneşlenme                  | 271              | 27.8          |
| Su Alanlarındaki Yaban Hayatı Gözlemleme   | 179              | 18.3          |
| Su Alanlarında Yapılan Aktiviteleri İzleme | 193              | 19.8          |
| <b>Toplam</b>                              | <b>975</b>       | <b>100</b>    |
| <b>Vakit Geçirme Sıklığı</b>               | <b>Sıklık</b>    | <b>% Oran</b> |
| Her Gün                                    | 38               | 7.8           |
| Haftada Birden Fazla                       | 119              | 24.2          |
| Haftada Bir                                | 111              | 22.6          |
| Ayda Bir                                   | 223              | 45.4          |
| <b>Toplam</b>                              | <b>491</b>       | <b>100</b>    |
| <b>Üyelik</b>                              | <b>Sıklık</b>    | <b>% Oran</b> |
| Evet                                       | 75               | 15.3          |
| Hayır                                      | 416              | 84.7          |
| <b>Toplam</b>                              | <b>491</b>       | <b>100</b>    |

\* Katılımcılar birden fazla seçenek işaretleyebilmektedir.

Suya dayalı rekreatif aktivitelere yönelik sorularda birden fazla yanıt kabul edilmiştir. Bu doğrultuda katılımcıların büyük çoğunluğu aktif katılım sağlayabildikleri aktiviteleri tercih etmişlerdir. Elde edilen bulgulara göre en fazla suya dayalı rekreatif deneyimlerin yüzme (%37) aktivitesinden oluştuğu sırasıyla yat ve gezi tekneleri (%18.1), dalış (%12.9) ve olta balıkçılığı (%11.9) olarak tercih edildiği görülmektedir. Diğer olarak belirtilen alana gelen yanıtlar incelendiğinde bir katılımcının sörf ifadesi yer almıştır. Aktivitelere bizzat katılmanın yanı sıra pasif katılım ile su alanlarında vakit geçirmenin mümkün olduğu suya dayalı rekreatif aktivitelere bakıldığında su alanlarında dinlenmenin (%34.1) daha fazla belirtildiği sırasıyla da su alanlarında güneşlenme (%27.8), su alanlarında yapılan aktiviteleri izleme (%19.8) ve yaban hayatı gözlemleme (%18.3) yer almaktadır. Su alanlarında vakit geçirme sıklıklarına yönelik bulgulara ise katılımcıların ayda bir kez (%45.4), haftada

birden fazla (%24.2) ve haftada bir (%22.6) olmak üzere su alanlarında aktif veya pasif katılım olarak bulundukları ve su alanlarına zaman ayırdıkları görülmektedir. Katılımcıların suya dayalı aktivitelere yönelik herhangi bir kuruluşa, derneğe veya birliğe üyeliklerine ilişkin bulgular incelendiğinde çoğunluğun üye olmadıkları (%84.7) tespit edilmiştir.

#### 4.2. Araştırma Değişkenlerine Yönelik Bulgular

Araştırmada katılımcıların suya dayalı rekreatif deneyimlerin duygusal etkileri ve anlamlarını belirleyebilmek amacıyla araştırma değişkenlerine yönelik analizler ve bulgular alt başlıklar halinde sunulmaktadır.

##### 4.2.1. Suya dayalı rekreatif deneyimlere yönelik bulgular

Araştırmada, katılımcıların suya dayalı rekreatif deneyimlerine yönelik açıklayıcı faktör analizi sonuçlarına göre, Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri .927 olarak tespit edilmiştir. Bartlett Küresellik Testi yaklaşık ki-kare değeri ise 4949.752 ve df değeri 105 olarak saptanmış, ortaya çıkan p değeri .000 bulunmuştur. Alana yönelik uyarlanan ölçeğin faktör yapısını belirlemek amacıyla açıklayıcı faktör analizinde (AFA) deneyim boyutlarına (eğlence, öğrenme, estetik, kaçış) yönelik faktör yüklerinde 0.50'nin altında kalan ifadenin çıkarılması uygun görülmüştür. Bu sebeple, suya dayalı aktivitelerin deneyim ölçeğinde, kaçış boyutunda, yer alan 16. ifade “*suya dayalı aktiviteler günlük rutin hayattan uzaklaşmamı sağlar*” çıkarılmış ve geriye kalan 15 ifadenin teorikte yer alan boyutların altında toplandığı görülmüştür. Ölçeğin güvenilir sayılabilmesi için güvenilirlik değerinin 0.70'in üstünde, açıklanan varyansın ise 0.60 değerinin üzerinde olması dikkate alınmaktadır (Fornell ve Larcker, 1981; Kline, 2005). Bu doğrultuda, faktör analizi ve güvenilirlik analizi tekrarlanarak, suya dayalı rekreatif deneyimler ölçeğinin boyutlarına ait faktör yapılarının öz değerleri 1'den yüksek olduğu, toplam varyansın sırasıyla, %21.026, %19.219, %17.603, %16.512, Cronbach's Alpha ise .931 olduğu tespit edilmiştir. Tablo 4.3'te AFA sonuçları sunulmaktadır;

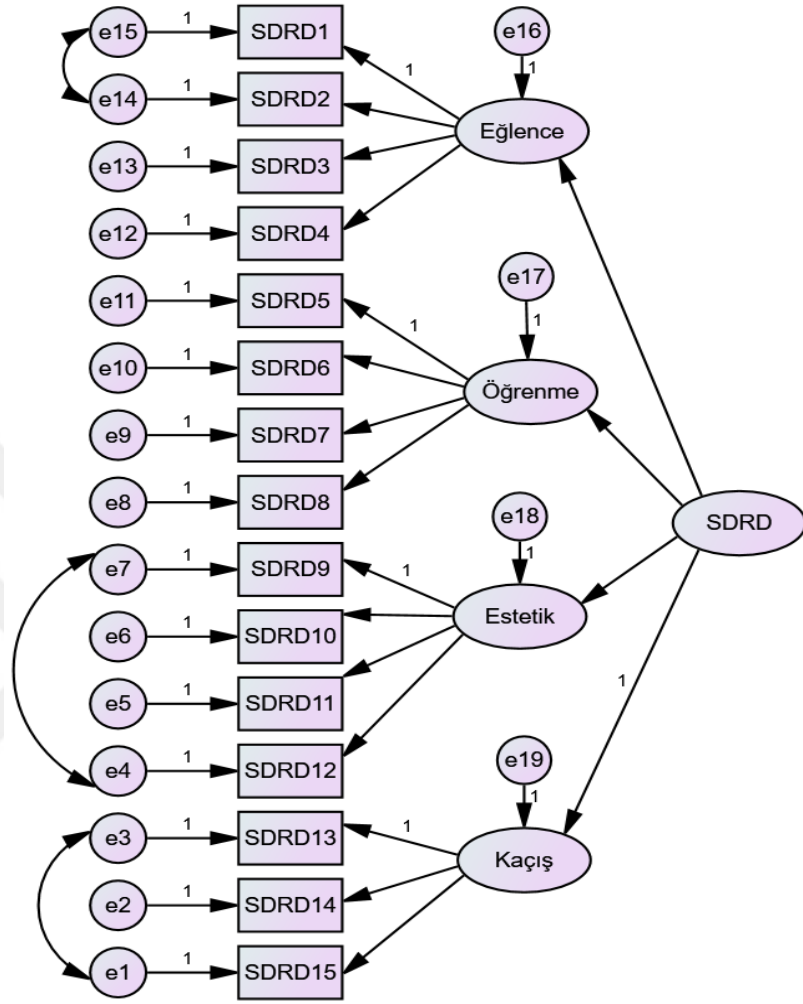
**Tablo 4.3.** Suya Dayalı Rekreatif Deneyimlerin Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları

| Suya Dayalı Rekreatif Deneyim Ölçeği (SDRD) | Faktör Yüğü | Öz Değer     | Açıklanan Varyans | Güvenilirlik Katsayısı |
|---------------------------------------------|-------------|--------------|-------------------|------------------------|
| <b>Eğlence</b>                              |             | <b>3.154</b> | <b>21.026</b>     |                        |
| Suya dayalı aktiviteler eğlencelidir.       | .822        |              |                   |                        |
| Suya dayalı aktiviteler keyiflidir.         | .840        |              |                   |                        |
| Suya dayalı aktiviteler büyüleyicidir.      | .704        |              |                   |                        |

|                                                                                       |      |              |               |      |
|---------------------------------------------------------------------------------------|------|--------------|---------------|------|
| Suya dayalı aktiviteler ilginçtir.                                                    | .633 |              |               | .931 |
| <b>Öğrenme</b>                                                                        |      | <b>2.883</b> | <b>19.219</b> |      |
| Suya dayalı aktivitelere katılmak bilgi edinmeme olarak tanır.                        | .709 |              |               |      |
| Suya dayalı aktivitelerden çok şey öğrendim.                                          | .785 |              |               |      |
| Suya dayalı aktiviteler yeni şeyler öğrenmeye merak uyandırır.                        | .678 |              |               |      |
| Suya dayalı aktiviteler gerçek bir öğrenme deneyimidir.                               | .716 |              |               |      |
| <b>Estetik</b>                                                                        |      | <b>2.640</b> | <b>17.603</b> |      |
| Suya dayalı aktiviteler doğaya uyum sağlamama olarak tanır.                           | .660 |              |               |      |
| Suya dayalı aktiviteler göze hoş gelir.                                               | .750 |              |               |      |
| Suya dayalı aktiviteler insana değerli anılar kazandırır.                             | .728 |              |               |      |
| Suya dayalı aktiviteler çekicidir.                                                    | .659 |              |               |      |
| <b>Kaçış</b>                                                                          |      | <b>2.477</b> | <b>16.512</b> |      |
| Suya dayalı aktiviteler benim farklı bir karakter sergilememi sağlar.                 | .778 |              |               |      |
| Suya dayalı aktivitelere katılmak farklı bir yer ve zamanda yaşıyormuşum hissi verir. | .724 |              |               |      |
| Suya dayalı aktiviteler kendimi başka biriymişim gibi hayal etmemi sağlar.            | .879 |              |               |      |

**Tablo 4.3. (Devam)** *Suya Dayalı Rekreatif Deneyimler Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları*

Uyarlanan deneyim ölçeğinin tespit edilen faktörlerinin araştırma örneklemine uygunluğunu ve geçerliğini açıklayabilmek için doğrulayıcı faktör analizi (DFA) gerçekleştirilmiştir. Sıkça tercih edilen bu analiz, önceden belirlenen bir yapının gerçek verilerle olan uyumunu değerlendirmeye yöneliktir (Çokluk vd., 2012). Açıklayıcı faktör analizinin ardından suya dayalı rekreatif deneyim ölçeği kapsamında yer alan ifadelerin doğru faktörler altında toplanmalarına yönelik durumları incelenmiş ve ölçeğin yapısal geçerliliği ise DFA ile test edilmiştir.



**Şekil 4.1.** Suya Dayalı Rekreatif Deneyim Doğrulamalı Faktör Analiz Modeli

Suya dayalı rekreatif deneyim ölçüm modeli 15 madde ile doğrulamalı faktör analizine tabi tutulmuş, test edilen uyum değerleri, öneriler dikkate alınarak değer iyileştirmesi ve doğrulanması için Şekil 4.1’de yer alan maddeler arasında modifikasyona gidilmiştir ve kovaryans oluşturulmuştur. Ölçüm modelinin uyum iyiliği değerleri belirlenmiştir. Model uyum değerleri, sınır, kabul edilebilir ve mükemmel olmak üzere farklı sınıflandırmalardaki aralıklarda açıklanmaktadır (Hair vd., 2010). Örneklem büyük ise  $\chi^2/sd$  değeri 5’e kadar kabul edilebilir sınırları içerisindedir (Çelik ve Yılmaz, 2013). Bu doğrultuda, ölçeğin uyumlu olup olmadığının belirlenmesi için modelin ki-kare değerleri ( $\chi^2$ ), serbestlik dereceleri ve uyum değerlerinin, uyum ölçütleri ile kıyaslanmıştır. Modelin uygunluğunu belirlemek amacıyla,  $\chi^2/sd$  değeri, gerçek ile ölçüm modeli arasındaki oransal uyumu

belirten iyi uyum değeri GFI, örneklem büyüklüğü ile uygunluğunu ölçen değer CFI, örneklem büyüklüğünün etkisini engelleyen TLI değeri, evrenin kovaryans matrisi ile parametrelerin uygunluğunu belirten RMSEA değeri olmak üzere ölçüm modelinin doğruluğunu ispatlayan istatistik değerleri tespit edilmiştir (Hu ve Bentler, 1999; Hair vd., 2010; Yaşlıoğlu, 2017). Gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi sonucunda, modelin uyum değerleri sınırları içinde yer aldığı kanıtlanmıştır. Tüm bunlara göre, suya dayalı rekreatif deneyim ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu söylenebilir. Tablo 4.4'te DFA değerlerine yönelik bilgiler yer almaktadır.

**Tablo 4.4.** *Suya Dayalı Rekreatif Deneyimlere Yönelik Uyum İndeksi Sonuçları*

| Ölçek | $\chi^2$ | Sd | $\chi^2/sd$ | GFI  | CFI  | TLI  | SRMR | RMSEA | Faktör Yüklü |
|-------|----------|----|-------------|------|------|------|------|-------|--------------|
| SDRD  | 278,688  | 83 | 3,358       | .932 | .960 | .950 | .046 | .069  | .633-.879    |

Not: GFI = Goodness-of-Fit Index (Uyum İyilik İndeksi), CFI = Comparative Fit Index (Karşılaştırmalı Uyum İndeksi), TLI = Tucker-Lewis Index, SRMR = Standardized Root Mean Square Residual (Standardize edilmiş ortalama hataların karekökü), RMSEA = Root Mean Square Error of Approximation (Ortalama Hata Karekök Yaklaşımı),  $\chi^2/sd$  = Kikare / Serbestlik Derecesi

Analiz sonuçlarına göre modelin istenilen uyum değerlerini taşıdığı ve anlamlı olduğu anlaşılmaktadır. Örnekleme göre  $\chi^2/sd$  değeri 3.342 çıkmıştır. Alanyazında uyum değer aralıklarına yönelik farklı görüşlerin yer aldığı görülmektedir. Bunlar örneklemin büyüklüğüne, değişken sayısına göre çeşitlilik göstermektedir. Uyum değerleri incelendiğinde  $\chi^2/sd$  değeri  $\leq 3$  mükemmel uyum,  $\leq 5$  orta düzeyde uyum ya da  $<5$  kabul edilebilir ya da sınır değer olarak açıklanabilmektedir. Büyük örneklemelerde bu değer 5'e kadar kabul edilebilir sınır içinde değerlendirilmektedir. Benzer açıklamalarda, GFI, CFI, NFI-TLI değerleri ise  $\geq 0.95$  mükemmel uyum,  $\geq 0.90$  iyi uyum,  $<0.90$  ise sınır değer olarak değerlendirilmektedir. Analiz sonuçlarında yer alan RMSEA değeri ise  $\leq 0.05$  mükemmel uyum,  $\leq 0.06-0.08$  iyi uyum,  $\leq 0.10$  zayıf uyum olarak açıklanmaktadır (Hair, 2010; Hu ve Bentler, 1999). Buradan hareketle, analiz sonuçlarına göre, suya dayalı rekreatif deneyim uyum değerleri;  $\chi^2/sd$  değeri 3.358, GFI .932, CFI .960, TLI .950, SRMR .046 ve RMSEA .069 ile iyi kabul edilebilir değeri aralığındadır.

#### 4.2.2. Terapötik manzaraya yönelik bulgular

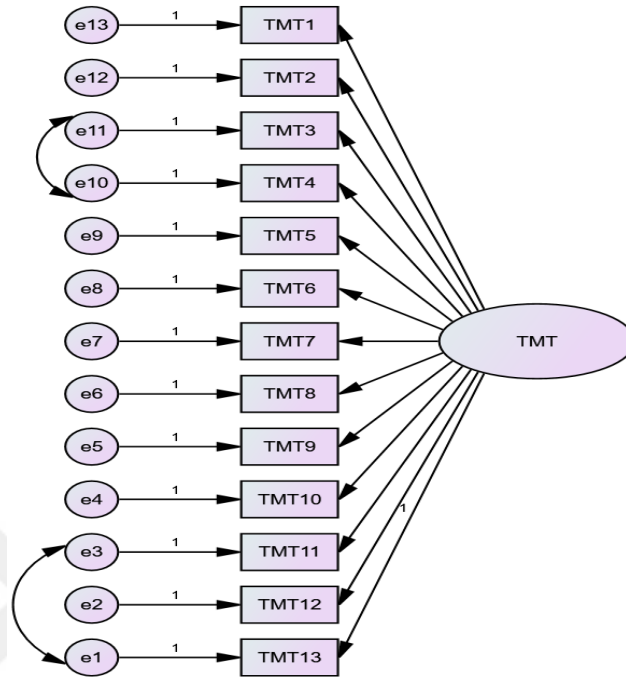
Araştırmada, katılımcıların terapötik manzaraya yönelik açıklayıcı faktör analizi sonuçlarına göre, Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri .960 olarak tespit edilmiştir. Bartlett

Küresellik Testi yaklaşık ki-kare değeri ise 5925.308 ve df değeri 78 olarak saptanmış, ortaya çıkan p değeri .000 bulunmuştur. Alana yönelik uyarlanan ölçeğin faktör yapısını belirlemek amacıyla Açıklayıcı Faktör Analizi'nde (AFA) terapötik manzaraya yönelik ifadelerin faktör yüklerinin 0.50'den büyük olması sebebiyle herhangi bir ifade ölçekten çıkarılmamıştır ve analizlere devam edilmiştir. Ölçeğin güvenilir sayılabilmesi için güvenilirlik değerinin 0.70'in üstünde, açıklanan varyansın ise 0.60 değerinin üzerinde olması dikkate alınmaktadır (Fornell ve Larcker, 1981; Kline, 2005). Bu doğrultuda, faktör analizi ve güvenilirlik analizi gerçekleştirilen ölçeğe ait faktör yapılarının öz değerinin 1'den yüksek olduğu, toplam varyans %68.782, Cronbach's Alpha ise .961 olduğu tespit edilmiştir. Tablo 4.5'te AFA sonuçları sunulmaktadır;

**Tablo 4.5. Terapötik Manzaraya Yönelik Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları**

| Terapötik Manzara Ölçeği (TMT)                                     | Faktör Yüğü | Öz Değer | Açıklanan Varyans | Güvenilirlik Katsayısı |
|--------------------------------------------------------------------|-------------|----------|-------------------|------------------------|
|                                                                    |             | 3.152    | 68.782            |                        |
| Su, manzaraların güzelleşmesine katkı sağlar.                      | .768        |          |                   | .961                   |
| Su alanları dinlenmek için iyidir.                                 | .843        |          |                   |                        |
| Su alanları estetik değer taşır.                                   | .790        |          |                   |                        |
| Su alanlarını izlemek hayatı keyifli kılar.                        | .844        |          |                   |                        |
| Su alanlarını izlemek bana pozitif enerji verir.                   | .856        |          |                   |                        |
| Su alanlarını görmek günlük yaşamı daha iyi kılar.                 | .856        |          |                   |                        |
| Su alanları insanın kendini tazelenmiş hissetmesine yardımcı olur. | .876        |          |                   |                        |
| Su alanları fiziksel rahatlamaya yardımcı olur.                    | .791        |          |                   |                        |
| Su alanları zihinsel rahatlamaya yardımcı olur.                    | .881        |          |                   |                        |
| Su alanları insanın ruh halinin iyi olmasına yardımcı olur.        | .898        |          |                   |                        |
| Su alanları diğer insanlarla güzel vakit geçirilmesini sağlar.     | .787        |          |                   |                        |
| Su alanları özgürlük hissi verir.                                  | .844        |          |                   |                        |
| Su alanları sonsuzluk hissi verir.                                 | .727        |          |                   |                        |

Terapötik manzara ölçeğinin tespit edilen faktörlerinin araştırma örneğine uygunluğunu ve geçerliliğini açıklayabilmek için DFA gerçekleştirilmiştir. Önceden belirlenen bir yapının gerçek verilerle olan uyumunu değerlendirmek hedeflendiğinden AFA, daha sonra ise ölçek kapsamında yer alan ifadelerin tek ve doğru faktör altında toplanmasına yönelik durum incelenmiştir ve ölçeğin yapısal geçerliliği ise DFA ile test edilmiştir.



**Şekil 4.2.** *Terapötik Manzara Doğrulamalı Faktör Analiz Modeli*

Terapötik manzara ölçüm modeli 13 madde ile doğrulamalı faktör analizine tabi tutulmuş, test edilen uyum değerleri önerileri dikkate alınarak değer iyileştirmesi ve doğrulanması için Şekil 4.2’de görüldüğü gibi maddeler arasında modifikasyona gidilmiştir ve kovaryans oluşturulmuştur. Ölçüm modelinin uyum iyiliği değerleri belirlenmiştir. Bu doğrultuda, ölçeğin uyumlu olup olmadığının belirlenmesi için modelin ki-kare değerleri ( $\chi^2$ ), serbestlik dereceleri ve uyum değerleri, uyum ölçütleri ile kıyaslanmıştır. Model uyum değerleri, alanyazında sınır, kabul edilebilir ve mükemmel olarak belirtilen sınıflandırma göz önünde bulundurularak açıklanmıştır. Gerçekleştirilen doğrulamalı faktör analizi sonucunda, modelin uyum değerleri sınırları içinde yer aldığı kanıtlanmıştır. Tüm bunlara göre, terapötik manzara ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu söylenebilir. Tablo 4.6’da DFA değerlerine yönelik bilgiler yer almaktadır;

**Tablo 4.6.** *Terapötik Manzaraya Yönelik Uyum İndeksi Sonuçları*

| Ölçek | $\chi^2$ | Sd | $\chi^2/sd$ | GFI  | CFI  | TLI  | SRMR | RMSEA | Faktör Yüğü |
|-------|----------|----|-------------|------|------|------|------|-------|-------------|
| TMT   | 243.606  | 60 | 4.060       | .932 | .969 | .960 | .016 | .079  | .727-.898   |

Not: GFI = Goodness-of-Fit Index (Uyum İyilik İndeksi), CFI = Comparative Fit Index (Karşılaştırmalı Uyum İndeksi), TLI = Tucker-Lewis Index, SRMR = Standardized Root Mean Square Residual (Standardize edilmiş ortalama hataların karekökü), RMSEA = Root Mean Square Error of Approximation (Ortalama Hata Karekök Yaklaşımı),  $\chi^2/sd$  = Kikare / Serbestlik Derecesi

Analiz sonuçlarına göre modelin istenilen uyum değerlerini taşıdığı ve anlamlı olduğu anlaşılmaktadır. Örnekleme göre  $\chi^2/sd$  değeri 4.060 çıkmıştır. Alanyazında uyum değer aralıklarına yönelik farklı görüşler yer alsa da uyum değerleri incelendiğinde  $\chi^2/sd$  değeri 4.060, GFI .932, CFI .969, TLI .960, SRMR .016 ve RMSEA 0.79 ile iyi kabul edilebilir değeri aralığındadır.

#### 4.2.3. Duygusal deneyime yönelik bulgular

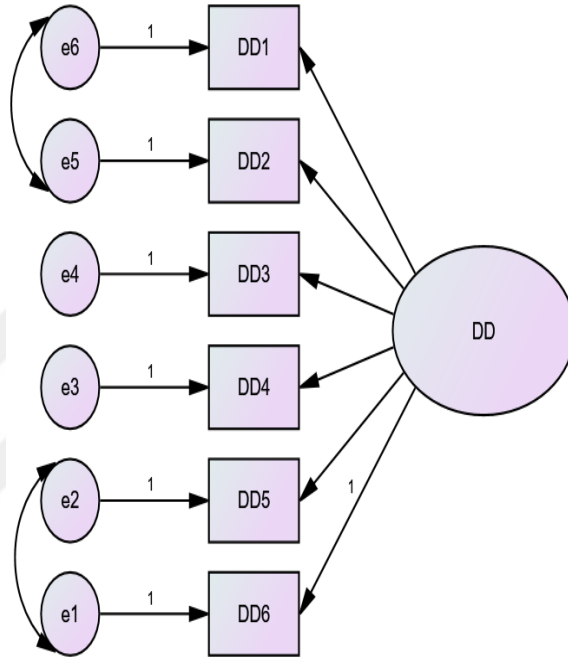
Araştırmada, katılımcıların duygusal deneyimlerine yönelik açıklayıcı faktör analizi sonuçlarında, Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri .883 olarak tespit edilmiştir. Bartlett Küresellik Testi yaklaşık ki-kare değeri ise 1979.953 ve df değeri 15 olarak saptanmış, ortaya çıkan p değeri .000 bulunmuştur. Alana yönelik uyarlanan ölçeğin faktör yapısını belirlemek amacıyla açıklayıcı faktör analizinde duygusal deneyime yönelik ifadelerin faktör yüklerinin 0,50'den büyük olması sebebiyle herhangi bir ifade ölçekten çıkarılmamıştır ve analizlere devam edilmiştir. Bu doğrultuda, faktör analizi ve güvenirlik analizi gerçekleştirilen ölçeğe ait öz değer 1'den yüksek olduğu, toplam varyans %70.370 Cronbach's Alpha ise .913 olduğu tespit edilmiştir. Alanyazında belirtilen ölçek güvenirlik değerinin 0.70'in üstünde, açıklanan varyansın ise 0.60 değerinin üzerinde olması dikkate alınmıştır ve ölçek bu kapsamda değerlendirilmiştir. Tablo 4.7'de AFA sonuçları sunulmaktadır;

**Tablo 4.7.** *Duygusal Deneyime Yönelik Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları*

| Duygusal Deneyim Ölçeği (DD)                                               | Faktör Yüğü | Öz Değer | Açıklanan Varyans | Güvenilirlik Katsayısı |
|----------------------------------------------------------------------------|-------------|----------|-------------------|------------------------|
|                                                                            |             | 4.222    | 70.370            |                        |
| Suya dayalı aktivitelerle aramda duygusal bir bağ hissediyorum.            | .853        |          |                   | .913                   |
| Kendimi su alanlarının bir parçası gibi hissediyorum.                      | .839        |          |                   |                        |
| Suya dayalı aktivitelere katıldığım için kendimle övünürüm.                | .803        |          |                   |                        |
| Suya dayalı aktivitelere katılarak kendimdeki farklı yönleri keşfediyorum. | .859        |          |                   |                        |
| Suya dayalı aktiviteler kişisel gelişimime yardımcı olur.                  | .823        |          |                   |                        |
| Suya dayalı aktiviteler kendimi gerçekleştirmeme olanak tanıyor.           | .854        |          |                   |                        |

Uyarlanan duygusal deneyim ölçeğinin tespit edilen faktörlerinin araştırma örnekleme uygunluğunu ve geçerliliğini açıklayabilmek için DFA gerçekleştirilmiştir.

Önceden belirlenen bir yapının gerçek verilerle olan uyumunu değerlendirmek için açıklayıcı faktör analizinden sonra ölçek kapsamında yer alan ifadelerin tek ve doğru faktör altında toplanmasına yönelik durum incelenmiştir ve ölçeğin yapısal geçerliliği ise DFA ile test edilmiştir.



**Şekil 4.3.** *Duygusal Deneyim Doğrulayıcı Faktör Analiz Modeli*

Duygusal deneyim ölçüm modeli 6 madde ile doğrulayıcı faktör analizine tabi tutulmuş, test edilen uyum değerleri önerileri dikkate alınarak değer iyileştirmesi ve doğrulanması için Şekil 4.3'te görüldüğü gibi maddeler arasında modifikasyona gidilmiştir ve kovaryans oluşturulmuştur. Ölçüm modelinin uyum iyiliği değerleri belirlenmiştir. Ölçeğin uyumlu olup olmadığının belirlenmesi için modelin ki-kare değerleri ( $\chi^2$ ), serbestlik dereceleri ve uyum değerleri, uyum ölçütleri ile kıyaslanmıştır. Model uyum değerleri, alanyazında belirtilen sınıflandırma göz önünde bulundurularak açıklanmıştır. Gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi sonucunda, modelin uyum değerleri sınırları içinde yer aldığı kanıtlanmıştır. Buradan hareketle, duygusal deneyim ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu söylenebilir. Tablo 4.8'de DFA değerlerine yönelik bilgiler yer almaktadır;

**Tablo 4.8.** *Duygusal Deneyime Yönelik Uyum İndeksi Sonuçları*

| Ölçek | $\chi^2$ | Sd | $\chi^2/sd$ | GFI  | CFI  | TLI  | SRMR | RMSEA | Faktör Yüğü |
|-------|----------|----|-------------|------|------|------|------|-------|-------------|
| DD    | 25.170   | 7  | 3.596       | .984 | .991 | .980 | .025 | .073  | .803-.859   |

Not: GFI = Goodness-of-Fit Index (Uyum İyilik İndeksi), CFI = Comparative Fit Index (Karşılaştırmalı Uyum İndeksi), TLI = Tucker-Lewis Index, SRMR = Standardized Root Mean Square Residual (Standardize edilmiş ortalama hataların kareköğü), RMSEA = Root Mean Square Error of Approximation (Ortalama Hata Karekök Yaklaşımı),  $\chi^2/sd$  = Kikare / Serbestlik Derecesi

Analiz sonuçlarına göre modelin istenilen uyum değerlerini taşıdığı ve anlamlı olduğu anlaşılmaktadır. Örnekleme göre  $\chi^2/sd$  değeri 3.596 çıkmıştır. Alanyazında uyum değer aralıklarına yönelik farklı görüşler yer alsa da uyum değerleri incelendiğinde  $\chi^2/sd$  değeri, orta düzeyde uyum/kabul edilebilir aralığında olduğu görülmektedir. Benzer açıklamalara istinaden,  $\chi^2/sd$  değeri 3.596, GFI .984, CFI .991, TLI .980, SRMR .025 ve RMSEA 0.73 ile iyi kabul edilebilir değeri aralığındadır.

#### 4.2.4. İyi oluşa yönelik bulgular

İyi oluş ölçeğinin faktör yapısını belirlemek amacıyla açıklayıcı faktör analizi ve ardından doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Elde edilen verilerin analize uygunluğunu test edebilmek için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett Küresellik testlerinin sonuçları değerlendirilmiştir. Sonuçlara göre, Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri .928 olarak tespit edilmiştir. Bartlett Küresellik Testi yaklaşık ki-kare değeri ise 2917.709 ve df değeri 21 olarak saptanmış, ortaya çıkan p değeri .000 bulunmuştur. Alana yönelik uyarlanan ölçeğin faktör yapısını belirlemek amacıyla Açıklayıcı Faktör Analizi'nde (AFA) iyi oluşa yönelik ifadelerin faktör yüklerinin 0.50'den büyük olması sebebiyle herhangi bir ifade ölçekten çıkarılmamıştır ve analizlere devam edilmiştir. Ölçeğin güvenilir sayılabilmesi için güvenilirlik değerinin 0.70'in üstünde, açıklanan varyansın ise 0.60 değerinin üzerinde olması dikkate alınmaktadır (Fornell ve Larcker, 1981; Kline, 2005). Bu doğrultuda, faktör analizi ve güvenilirlik analizi gerçekleştirilen ölçeğe ait öz değerin 1'den yüksek olduğu, toplam varyans %74.836, Cronbach's Alpha ise .943 olduğu tespit edilmiştir. Tablo 4.9'da AFA sonuçları sunulmaktadır;

**Tablo 4.9.** *İyi Oluş Yönelik Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları*

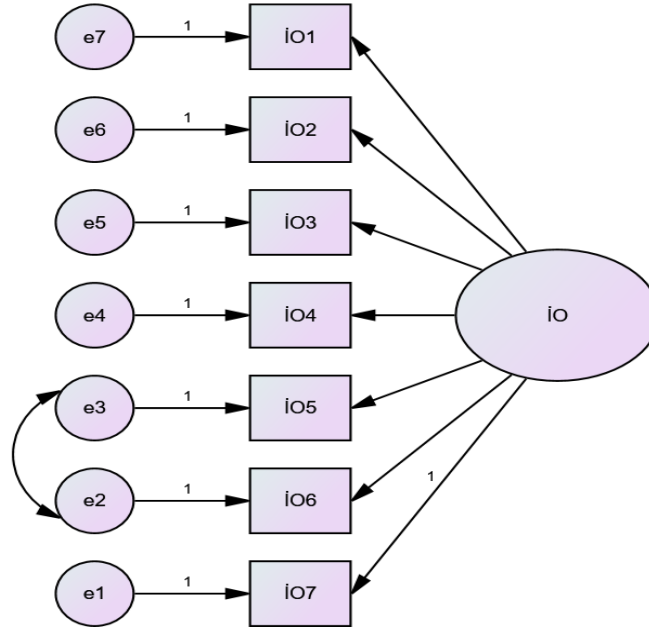
| İyi Oluş Ölçeği (İÖ) | Faktör Yüğü | Öz Değer | Açıklanan Varyans | Güvenilirlik Katsayısı |
|----------------------|-------------|----------|-------------------|------------------------|
|                      |             | 5.238    | 74.836            |                        |

|                                                                                     |      |  |  |  |
|-------------------------------------------------------------------------------------|------|--|--|--|
| Suya dayalı aktivitelerin hayatımı zenginleştirdiğini hissediyorum.                 | .854 |  |  |  |
| Suya dayalı aktiviteler beni ruhsal veya fiziksel açıdan zenginleştirdi.            | .876 |  |  |  |
| Suya dayalı aktiviteler beni pek çok açıdan ödüllendiriyor.                         | .853 |  |  |  |
| Suya dayalı aktiviteler kendimi ve her şeyi çok daha iyi hissettiriyor.             | .856 |  |  |  |
| Genel olarak yaşamımı zenginleştiren suya dayalı aktiviteler unutulmazdır.          | .874 |  |  |  |
| Suya dayalı aktiviteler kısa süre içinde hayattan duyduğum memnuniyetimi artırıyor. | .879 |  |  |  |
| Genel olarak, suya dayalı aktiviteler bana mutluluk verir.                          | .863 |  |  |  |

.943

**Tablo 4.9. (Devam) İyi Oluş Yönelik Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları**

Uyarlanan iyi oluş ölçeğinin tespit edilen faktörlerinin araştırma örneklemine uygunluğunu ve geçerliliğini açıklayabilmek için DFA gerçekleştirilmiştir. Ölçek kapsamında yer alan ifadelerin tek ve doğru faktör altında toplanmasına yönelik durum incelenmiştir ve ölçeğin yapısal geçerliliği ise DFA ile test edilmiştir.



**Şekil 4.4. İyi Oluş Doğrulayıcı Faktör Analiz Modeli**

İyi oluş ölçüm modeli 7 madde ile doğrulayıcı faktör analizine tabi tutulmuş, test edilen uyum değerleri önerileri dikkate alınarak değer iyileştirmesi ve doğrulanması için Şekil 4.4'te görüldüğü gibi maddeler arasında modifikasyona gidilmiştir ve kovaryans

oluşturulmuştur. Ölçüm modelinin uyum iyiliği değerleri belirlenmiştir. Bu doğrultuda, ölçeğin uyumlu olup olmadığının belirlenmesi için modelin ki-kare değerleri ( $\chi^2$ ), serbestlik dereceleri ve uyum değerleri, uyum ölçütleri ile kıyaslanmıştır. Model uyum değerleri, alanyazında sınır, kabul edilebilir ve mükemmel olarak belirtilen sınıflandırma göz önünde bulundurularak açıklanmıştır. Gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi sonucunda, modelin uyum değerleri sınırları içinde yer aldığı kanıtlanmıştır. Tüm bunlara göre, terapötik manzara ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu söylenebilir. Tablo 4.10'da DFA değerlerine yönelik bilgiler yer almaktadır;

**Tablo 4.10.** İyi Oluşa Yönelik Uyum İndeksi Sonuçları

| Ölçek | $\chi^2$ | Sd | $\chi^2/sd$ | GFI  | CFI  | TLI  | SRMR | RMSEA | Faktör Yüğü |
|-------|----------|----|-------------|------|------|------|------|-------|-------------|
| İÖ    | 51.102   | 11 | 4.646       | .971 | .986 | .974 | .016 | .086  | .853-879    |

Not: GFI = Goodness-of-Fit Index (Uyum İyilik İndeksi), CFI = Comparative Fit Index (Karşılaştırmalı Uyum İndeksi), TLI = Tucker-Lewis Index, SRMR = Standardized Root Mean Square Residual (Standardize edilmiş ortalama hataların karekökü), RMSEA = Root Mean Square Error of Approximation (Ortalama Hata Karekök Yaklaşımı),  $\chi^2/sd$  = Kikare / Serbestlik Derecesi

Analiz sonuçlarına göre modelin istenilen uyum değerlerini taşıdığı ve anlamlı olduğu anlaşılmaktadır. Örnekleme göre  $\chi^2/sd$  değeri 4.646 çıkmıştır. Alanyazında uyum değerleri incelendiğinde, analiz sonuçlarında yer alan  $\chi^2/sd$  değeri 4.646, GFI .971, CFI .986, TLI .974, SRMR .016 ve RMSEA 0.86 ile iyi kabul edilebilir değeri aralığındadır.

#### 4.2.5. Çevreci davranışa yönelik bulgular

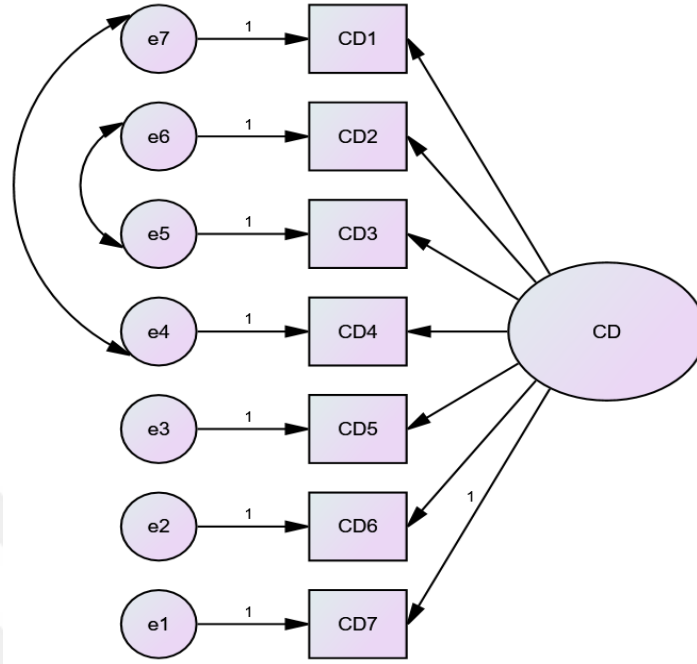
Çevreci davranış ölçeğinin faktör yapısını belirlemek amacıyla açıklayıcı faktör analizi ve ardından doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Elde edilen verilerin analize uygunluğunu test edebilmek için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett Küresellik testlerinin sonuçları değerlendirilmiştir. Sonuçlara göre, Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri .893 olarak tespit edilmiştir. Bartlett Küresellik Testi yaklaşık ki-kare değeri ise 2210.779 ve df değeri 21 olarak saptanmış, ortaya çıkan p değeri .000 bulunmuştur. Alana yönelik uyarlanan ölçeğin faktör yapısını belirlemek amacıyla Açıklayıcı Faktör Analizi'nde (AFA) iyi oluşa yönelik ifadelerin faktör yüklerinin 0.50'den büyük olması sebebiyle herhangi bir ifade ölçekten çıkarılmamıştır ve analizlere devam edilmiştir. Ölçeğin güvenilir sayılabilmesi için güvenilirlik değerinin 0.70'in üstünde, açıklanan varyansın ise 0.60 değerinin üzerinde olması dikkate alınmaktadır (Fornell ve Larcker, 1981; Kline, 2005). Bu doğrultuda, faktör analizi

ve güvenirlik analizi gerçekleştirilen ölçeğe ait öz değerin 1’den yüksek olduğu, toplam varyans %65.581, Cronbach’s Alpha ise .910 olduğu tespit edilmiştir. Tablo 4.11’de AFA sonuçları sunulmaktadır;

**Tablo 4.11.** Çevreci Davranışa Yönelik Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları

| Çevreci Davranış Ölçeği (CD)                                                                                                        | Faktör Yüğü | Öz Değer | Açıklanan Varyans | Güvenilirlik Katsayısı |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------|----------|-------------------|------------------------|
|                                                                                                                                     |             | 2.457    | 65.581            |                        |
| Çevre dostu uygulamalara önem veririm.                                                                                              | .823        |          |                   |                        |
| Yakın çevremi, bireyleri, su alanlarını korumaya teşvik ederim.                                                                     | .822        |          |                   |                        |
| Suya dayalı aktivitelerin su alanlarına olası olumsuz etkisini düşünür ve su alanlarına zarar verebilecek davranışlardan kaçınırım. | .794        |          |                   |                        |
| Su alanlarında karşılaştığım çöpleri toplar, çevreyi temiz tutmaya çalışırım.                                                       | .821        |          |                   | .910                   |
| Atıkları azaltmak için tüketim davranışlarımı kontrol altında tutarım.                                                              | .818        |          |                   |                        |
| Geri dönüştürülebilir çevre dostu ürünler tercih ederim.                                                                            | .769        |          |                   |                        |
| Doğal kaynakları tasarruflu kullanmaya çalışırım.                                                                                   | .821        |          |                   |                        |

Uyarlanan çevreci davranış ölçeğinin tespit edilen faktörlerinin araştırma örnekleme uygunluğunu ve geçerliliğini açıklayabilmek için DFA gerçekleştirilmiştir. Açıklayıcı faktör analizinin ardından suya dayalı rekreatif deneyim ölçeği kapsamında yer alan ifadelerin doğru faktörler altında toplanmalarına yönelik durumları incelenmiştir ve ölçeğin yapısal geçerliliği ise DFA ile test edilmiştir.



**Şekil 4.5.** Çevreci Davranış Doğrulamalı Faktör Analiz Modeli

Çevreci davranış modeli 7 madde ile doğrulamalı faktör analizine tabi tutulmuş, test edilen uyum değerleri önerileri dikkate alınarak değer iyileştirmesi ve doğrulanması için Şekil 4.5'te görüldüğü gibi maddeler arasında modifikasyona gidilmiştir ve kovaryans oluşturulmuştur. Ölçüm modelinin uyum iyiliği değerleri belirlenmiştir. Bu doğrultuda, ölçeğin uyumlu olup olmadığının belirlenmesi için modelin ki-kare değerleri ( $\chi^2$ ), serbestlik dereceleri ve uyum değerleri, uyum ölçütleri ile kıyaslanmıştır. Model uyum değerleri, alanyazında sınır, kabul edilebilir ve mükemmel olarak belirtilen sınıflandırma göz önünde bulundurularak açıklanmıştır. Gerçekleştirilen doğrulamalı faktör analizi sonucunda, modelin uyum değerleri sınırları içinde yer aldığı kanıtlanmıştır. Tüm bunlara göre, ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu söylenebilir. Tablo 4.12'de DFA değerlerine yönelik bilgiler yer almaktadır;

**Tablo 4.12.** Çevreci Davranışa Yönelik Uyum İndeksi Sonuçları

| Ölçek | $\chi^2$ | Sd | $\chi^2/sd$ | GFI  | CFI  | TLI  | SRMR | RMSEA | Faktör Yüklü |
|-------|----------|----|-------------|------|------|------|------|-------|--------------|
| CD    | 25.438   | 8  | 3.180       | .986 | .992 | .979 | .017 | .067  | .769-.823    |

Not: GFI = Goodness-of-Fit Index (Uyum İyilik İndeksi), CFI = Comparative Fit Index (Karşılaştırmalı Uyum İndeksi), TLI = Tucker-Lewis Index, SRMR = Standardized Root Mean Square Residual (Standardize edilmiş ortalama hataların karekökü), RMSEA = Root Mean Square Error of Approximation (Ortalama Hata Karekök Yaklaşımı),  $\chi^2/sd$  = Kikare / Serbestlik Derecesi

Analiz sonuçlarına göre modelin istenilen uyum değerlerini taşıdığı ve anlamlı olduğu anlaşılmaktadır. Örnekleme göre  $\chi^2/sd$  değeri 3.180 çıkmıştır. Alanyazında uyum değerleri incelendiğinde, analiz sonuçlarında yer alan  $\chi^2/sd$  değeri 3.180, GFI .986, CFI .992, TLI .979, SRMR .017 ve RMSEA 0.67 ile iyi kabul edilebilir değeri aralığındadır.

#### 4.3. Hipotezlere Yönelik Bulgular

Araştırma bulgularında, değişkenlerin normal dağılım gösterdiği tespit edilmiş, değişkenler arası ilişkinin düzeyini ve yönünü belirleyebilmek amacıyla korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir. Değişkenlere yönelik Pearson korelasyon katsayılarının yer aldığı Tablo 4.13'te, suya dayalı rekreatif deneyimler ile iyi oluş ( $r: .775$ ;  $p<0.01$ ), çevreci davranış ( $r: .638$ ;  $p<0.01$ ) ve duygusal deneyim arasında ( $r: .773$ ;  $p<0.01$ ) anlamlı ve olumlu yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Benzer şekilde, duygusal deneyim ile iyi oluş ( $r: .810$ ;  $p<0.01$ ) ve çevreci davranış arasında ( $r: .532$ ;  $p<0.01$ ) olduğu gibi iyi oluş ile çevreci davranış arasında da ( $r: .623$ ;  $p<0.01$ ) anlamlı ve olumlu yönlü bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır.

**Tablo 4.13.** Değişkenler Arası Korelasyon Katsayıları

| Değişkenler | 1      | 2      | 3      | 4      | 5 |
|-------------|--------|--------|--------|--------|---|
| 1. SDRD     | 1      |        |        |        |   |
| 2. TMT      | .710** | 1      |        |        |   |
| 3. DD       | .773** | .564** | 1      |        |   |
| 4. İO       | .775** | .718** | .810** | 1      |   |
| 5. CD       | .638** | .729** | .532** | .623** | 1 |

\*\* $p<0.01$

Korelasyon analizinde tüm değişkenler arası anlamlı ve olumlu yönde ilişki tespit edilmiştir. Ancak, araştırmanın bağımsız değişkeninin (SDRD) bağımlı değişkenler üzerindeki etkisinin neye bağlı olarak, hangi durumlarda artacağı ve azalacağını anlayabilmek (TMT), aracı etkinin olup olmadığını belirleyebilmek (DD) önem taşımaktadır. Bu sebeple, araştırma alanına yönelik oluşturulan hipotezlerin test edilmesi için düzenleyicilik ve aracılık analizleri gerçekleştirilmiştir.

Değişkenler arası düzenleyici bir ilişkinin varlığının anlaşılmasında, düzenleyici değişkenin değerleri farklılaştıkça iki değişken arası ilişkinin de farklılaşması, düzenleyici değişkenin anlamlı etkisinin belirlenmesi ve hangi koşullarda anlamlı olduğunu gösteren eğim analizinin yapılması gerekmektedir (Gürbüz, 2019). Aracı etkinin varlığından söz

edebilmek için ise bağımsız değişkenin (SDRD) aracı değişken (DD) ve bağımlı değişkenler (İÖ, CD) üzerinde etkisinin olması gerekmektedir. Ayrıca, aracı değişkenin ve bağımsız değişkenin eş zamanlı analize tabi tutulmasıyla mevcut anlamlı ilişki düzeyinin bu analizde azalması beklenmektedir. Böylelikle, azalan anlamlılık düzeyine göre tam ya da kısmi aracı modelden bahsedilebilir (Baron ve Kenny, 1986). Buradan hareketle, araştırma hipotezlerini test edebilmek için Hayes 2019 v3.4 Process Makro eklentisi ile Bootstrap tekniği kullanılarak aracılık ve düzenleyicilik analizleri gerçekleştirilmiştir. Araştırmada doğrudan ve dolaylı ilişkiler, 5000 Bootstrap örnekleminde ve %95 güven aralığında test edilmiştir. Aracılık etkilerinin örnek dağılımını oluşturmayı içeren bu teknik, örneklemin bir temsili olarak çok sayıda testlerin yapılmasına imkân tanımaktadır (Preacher ve Hayes, 2008). Ayrıca, aracılık etkilerinin önemli olup olmadığını belirleme temeline dayanarak güven aralığının alt ve üst sınırları arasındaki değer “0” olmaması etkinin önemli ve anlamlı olduğunu belirtmektedir (Hayes, 2019).

Arabulucu modellerin daha da güçlenebilmesi için düzenleyici değişkenlere yer verilerek düzenleyici-aracı modeller kurulabilmektedir. Bu gibi durumlarda ilk olarak aracılık testi yapılmakta, daha sonra bir düzenleyici değişken eklenerek aracılık etkilerinin değişip değişmediği ortaya çıkarılarak araştırma başlatılmaktadır (Namazi ve Namazi, 2016; Yzerbyt vd., 2018). Bu kapsamda, araştırmada 3 farklı model kurulmuştur. Suyu dayalı rekreatif deneyimler ile iyi oluş ve çevreci davranış arasındaki ilişkide, duygusal deneyimin aracı etkisinin, suya dayalı rekreatif deneyimler ile duygusal deneyim arasında terapötik manzaranın düzenleyici etkisinin olup olmadığını incelemek için SPSS (v22) programında Process makro (v3.4) eklentisinde ve Bootstrap yönteminde 5000 örneklem özelliği ve Hayes (2019) Model 4 (aracılık modeli) ve Model 1 (düzenleyicilik modeli) seçilerek aracılık testi gerçekleştirilmiştir. Tüm modellerin istatistiksel açıdan ( $p < 0.001$ ) anlamlı oldukları anlaşılmaktadır.

Araştırmanın aracı modellerinde bağımsız değişken suya dayalı rekreatif deneyimler (SDRD), aracı değişken duygusal deneyim (DD), bağımlı değişkenler ise iyi oluş (İÖ) ve çevreci davranış (CD) olarak yer almıştır. Aracı model analizi Tablo 4.14’te yer almaktadır.

**Tablo 4.14. Duygusal Deneyimin Aracı Model Analizi**

| Değişkenler            | İÖ                                      |      |        | DD                                      |      |         | İÖ                                      |      |        |
|------------------------|-----------------------------------------|------|--------|-----------------------------------------|------|---------|-----------------------------------------|------|--------|
|                        | B                                       | SE   | T      | B                                       | SE   | t       | B                                       | SE   | t      |
| Sabit                  | .373                                    | .145 | 2.578  | -.453                                   | .165 | -.2.735 | .582                                    | .124 | 4.681  |
| SDRD                   | .923                                    | .034 | 27.157 | 1.049                                   | .038 | 26.977  | .441                                    | .045 | 9.658  |
| DD                     | -                                       | -    | -      | -                                       | -    | -       | .459                                    | .033 | 13.656 |
| Model Özeti            | R <sup>2</sup> =.601; F=737.521; p<.001 |      |        | R <sup>2</sup> =.598; F=727.757; p<.001 |      |         | R <sup>2</sup> =.711; F=601.893; p<.001 |      |        |
| Bootstrap Dolaylı Etki | B=.482; p<.05; 95% BCA CI [.391; .580]  |      |        |                                         |      |         |                                         |      |        |
| Değişkenler            | CD                                      |      |        | DD                                      |      |         | CD                                      |      |        |
|                        | B                                       | SE   | t      | B                                       | SE   | t       | B                                       | SE   | t      |
| Sabit                  | 1.767                                   | .148 | 11.908 | -.453                                   | .165 | -2.735  | 1.800                                   | .149 | 12.062 |
| SDRD                   | .637                                    | .034 | 18.315 | 1.049                                   | .038 | 26.977  | .562                                    | .054 | 10.266 |
| DD                     | -                                       | -    | -      | -                                       | -    | -       | .071                                    | .040 | 1.771  |
| Model Özeti            | R <sup>2</sup> =.406; F=335.454; p<.001 |      |        | R <sup>2</sup> =.598; F=727.757; p<.001 |      |         | R <sup>2</sup> =.410; F=170.031; p<.001 |      |        |
| Bootstrap Dolaylı Etki | B=.075; p>.05; 95% BCA CI [-.026; .178] |      |        |                                         |      |         |                                         |      |        |

\*p<.05; \*\*p<.001

Aracı model analiz sonuçları Tablo 4.14 incelendiğinde, ilk olarak suya dayalı rekreatif deneyimlerin ve duygusal deneyimin iyi oluş üzerindeki etkilerinin analiz sonuçları görülmektedir. Duygusal deneyimin iyi oluşa olumlu etkisinin olduğu, aynı zamanda duygusal deneyim ile suya dayalı rekreatif deneyimlerin iyi oluş üzerinde olumlu yönlü anlamlı etkisinin devam ettiği ancak etkinin düştüğü [(B=.923;  $\beta$ =.775; t=27.157; p<.001); (B=.441;  $\beta$ =.370; t=9.658; p<.001)] anlaşılmaktadır. Benzer şekilde, suya dayalı rekreatif deneyimlerin ve duygusal deneyimin çevreci davranış üzerindeki etkilerinin analiz sonuçları Tablo 4.14'te yer almaktadır. Analizde, duygusal deneyimin çevreci davranışa etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte, duygusal deneyim ile suya dayalı rekreatif deneyimlerin çevreci davranış üzerindeki olumlu yönlü anlamlı etkisinin devam ettiği ancak etkinin düştüğü görülmektedir [(B=.637;  $\beta$ =.637; t=18.315; p<.001); (B=.562;  $\beta$ =.562; t=10.266; p<.001)]. Suya dayalı rekreatif deneyimlerin hem duygusal deneyim hem de iyi oluş ve çevreci davranış üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu [(B=1.049;  $\beta$ =.773; t=26.977; p<.001); (B=.923;  $\beta$ =.775; t=27.157; p<.001); (B=.637;  $\beta$ =.637; t=18.315; p<.001)] Tablo 4.14'te anlaşılmaktadır. Buradan hareketle, H1, H2 ve H3 kabul edilmiştir.

Duygusal deneyimin aracı olduğu Model 4, bağımsız değişken (SDRD), bağımlı değişken (İÖ) ve aracı değişkenden (DD) oluşmaktadır. Bu modelde değişkenler arası yollar incelendiğinde, suya dayalı rekreatif deneyim ve iyi oluş arasındaki ilişki “toplam etki”

olarak adlandırılmaktadır. Analizde toplam etki değeri .923 olarak tespit edilmiştir. Duygusal deneyimin kontrol altına alındığı durumda suya dayalı rekreatif deneyim ile iyi oluş arasındaki ilişki “doğrudan etki” olarak adlandırılmaktadır. Analizde doğrudan etki değeri .441 olarak bulunmuştur. Suya dayalı rekreatif deneyimin iyi oluş ilişkisinde duygusal deneyimin etkisi ise “dolaylı etki” olarak adlandırılmaktadır. Analizde dolaylı etki değeri ise .482 olarak belirlenmiştir. Duygusal deneyimin aracı olduğu Model 4’ün bir diğer testi, bağımsız değişken (SDRD), bağımlı değişken (CD) ve aracı değişkenden (DD) oluşmaktadır. Elde edilen değerler incelendiğinde, suya dayalı rekreatif deneyim ve çevreci davranış arasındaki toplam etki değeri .637 olarak tespit edilmiştir. Duygusal deneyimin kontrol altına alındığı durumda suya dayalı rekreatif deneyim ile çevreci davranış arasındaki ilişkinin doğrudan etki değeri .548 olarak bulunmuştur. Suya dayalı rekreatif deneyimin çevreci davranış ilişkisinde duygusal deneyim etkisinin dolaylı etki değeri .075 olarak tespit edilmiştir. Ancak dolaylı etkinin güven aralığında “0” bulunduğu görülmüştür.

Suya dayalı rekreatif deneyimler ile iyi oluş ve çevreci davranış arasındaki ilişkide duygusal deneyimin ara değişken etkisinin varlığı, Bootstrap tekniği ile elde edilen güven aralıklarına göre karar verilmiştir. Bootstrap tekniğindeki hızlandırılmış ve düzeltilmiş yanlılık güven aralığının (BCA CI) anlamlı olduğu ve sıfırı kapsamadığı (Effect=.482;  $p < .05$ ; 95% BCA CI [.391; .580]) için duygusal deneyimin suya dayalı rekreatif deneyimler ile iyi oluş arasındaki ilişkide ara değişken etkisinin olduğu tespit edilmiştir (MacKinnon, Lockwood ve Williams, 2004). Ancak, duygusal deneyimin suya dayalı deneyimler ile çevreci davranış arasındaki ilişkide (Effect=.075;  $p > .05$ ; 95% BCA CI [-.026; .178]) ara değişken etkisinin olmadığı görülmüştür. Bu bulgulardan yola çıkarak H5, H6 ve H9 kabul edilmiş, H7 ve H8 reddedilmiştir.

Terapötik manzaraların, suya dayalı rekreatif deneyimler ile duygusal deneyim arasındaki ilişkide düzenleyici bir rolünün olup olmadığını belirlemek için SPSS (v22) Process macro (v3.4) eklentisinde, Bootstrap 5000 örneklem tekniği tercih edilerek yapılan testte Düzenleyici Model 1 bağımsız değişken (SDRD) bağımlı değişken (DD) ve düzenleyici değişkenden (TMT) oluşmaktadır. Düzenleyici model analizi Tablo 4.15’te bulunmaktadır.

**Tablo 4.15. Düzenleyici Model Analizi**

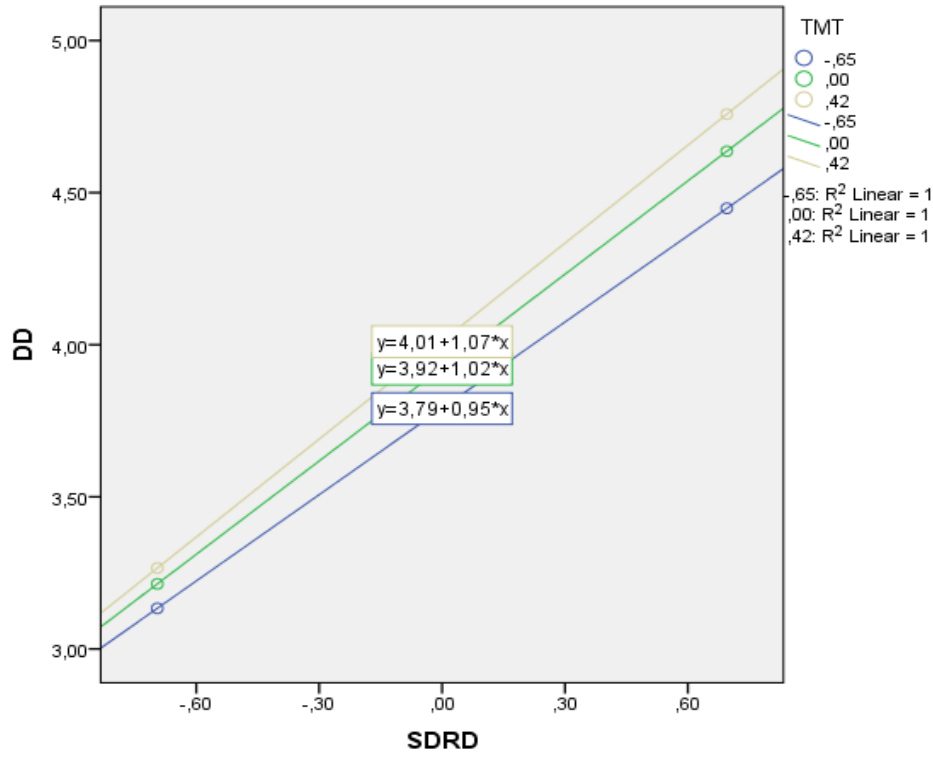
| Değişkenler            |        | B                                                                                                 | SE   | t       | 95%   |       |
|------------------------|--------|---------------------------------------------------------------------------------------------------|------|---------|-------|-------|
|                        |        |                                                                                                   |      |         | LLCI  | ULCI  |
| <b>Sabit</b>           |        | 3.924                                                                                             | .028 | 135.592 | 3.868 | 3.981 |
| <b>SDRD</b>            |        | 1.023                                                                                             | .054 | 18.719  | .915  | 1.130 |
| <b>TMT</b>             |        | .205                                                                                              | .074 | 2.747   | .058  | .351  |
| <b>SDRD*TMT</b>        |        | .118                                                                                              | .034 | 3.433   | .050  | .186  |
| <b>Dolaylı Etkiler</b> | Düşük  | .945                                                                                              | .058 | 16.090  | .830  | 1.061 |
|                        | Orta   | 1.023                                                                                             | .054 | 18.719  | .915  | 1.130 |
|                        | Yüksek | 1.073                                                                                             | .056 | 18.894  | .961  | 1.185 |
| <b>Model Özeti</b>     |        | R <sup>2</sup> =.608 ; F= (251.856) p<.001; (SDRD*TMT) ΔR <sup>2</sup> =.009; F= (11.787); p<.001 |      |         |       |       |

\*p<.05; \*\*p<.001 Bağımlı Değişken:DD

Not: LLCI=Lower-limit of confidence interval (Güven Aralığı Alt Sınırı), ULCI=Upper-limit of confidence interval (Güven Aralığı Üst Sınırı)

Testlerin sonuçları incelendiğinde, modelin ( $R^2=.608$ ;  $F=251.856$ ;  $p<.001$ ) ve etkileşim teriminin (SDRD\*TMT) duygusal deneyim üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir etkisinin olduğu ( $B=.118$ ;  $t=3.433$ ;  $p<.001$ ;  $R^2=.009$ ) ve %95 güven aralığındaki alt ve üst değerlerinin (CI) sıfır değerini (95%CI [.050, .186]) kapsamadığı tespit edilmiştir. Etkileşim teriminin istatistiksel açıdan anlamlı olması, suya dayalı rekreatif deneyimlerin duygusal deneyim üzerindeki olumlu yönlü etkisinin, terapötik manzaraya göre farklılaştığını göstermektedir. Terapötik manzaranın düşük, orta ve yüksek düzeylerine göre düzenleyicilik etkisini belirlemek için Slope testi gerçekleştirilmiştir. Terapötik manzara ortalamasının standart sapma yüksek, orta ve düşük değerlerine ait eğimlerin sıfırdan farklı olduğu tespit edilmiştir. Tablo 4.15'ten anlaşıldığı gibi söz konusu ortalamalara ait analiz sonuçlarının da anlamlı ve %95 güven aralığındaki değerlerin (CI) sıfır değerini kapsamadığı için ( $p<.001$ ;  $LL<95\%CI<UL$ ) terapötik manzaranın suya dayalı rekreatif deneyimler ve duygusal deneyim arasındaki ilişkide düzenleyicilik etkisinin olduğu tespit edilmiştir (Aiken ve West, 1991). Buradan hareketle H4 kabul edilmiştir.

Terapötik manzaranın düzenleyici değişken olarak hangi durumlarda anlamlı olduğunun incelenmesini sağlayan Slope testi Şekil 4.6'da gösterilmiştir.



Şekil 4.6. Terapötik Manzaranın Düzenleyici Etki Grafiği

Terapötik manzaranın düzenleyici etki grafiğinde x ekseninde duygusal deneyim değeri, y ekseninde ise suya dayalı rekreatif deneyimlerin değeri yer almaktadır. Düzenleyici değişken olarak terapötik manzaraya ait düşük, orta ve yüksek değerlerin duygusal deneyim toplam değeri ve suya dayalı rekreatif deneyim değeri üzerine etkileri farklı renklerle gösterilmiştir. Şekil 4.6’da görüldüğü üzere, terapötik manzaranın düzeyi arttıkça, suya dayalı rekreatif deneyimlerin duygusal deneyime etkisi de artmaktadır. Buradan hareketle, Tablo 4.16’da geliştirilen hipotezlerin sonuçlarının özeti sunulmaktadır.

Tablo 4.16. Araştırma Hipotezlerinin Sonuçları

| Hipotez | Yol           | Sonuç |
|---------|---------------|-------|
| H1      | SDRD → İÖ     | Kabul |
| H2      | SDRD → CD     | Kabul |
| H3      | SDRD → DD     | Kabul |
| H4      | SDRD → DD*TMT | Kabul |
| H5      | DD → İÖ       | Kabul |
| H6      | SDRD → İÖ*DD  | Kabul |
| H7      | DD → CD       | Red   |
| H8      | SDRD → CD*DD  | Red   |
| H9      | İÖ → CD       | Kabul |

#### 4.4. Tartışma ve Değerlendirme

Bu çalışmanın temel amacı, suya dayalı rekreatif deneyimlerin duygusal etkilerini ve anlamlarını araştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda, suya dayalı rekreatif aktivitelere aktif ve pasif katılım sağlayan bireylerin iyi oluşları ve çevreci davranışları incelenirken terapötik manzara ve duygusal deneyim değişkenlerinin olası rolleri de ele alınmaktadır. Buradan hareketle, nicel araştırma yöntemi kullanılarak model oluşturulmuş, değişkenlerin etkileri ve rolleri test edilmiştir. Araştırmada, terapötik manzaranın düzenleyici rolü ele alınmış, suya dayalı rekreatif deneyimlerin iyi oluş ve çevreci davranış ile ilişkisinde duygusal deneyimin aracı rolü incelenmiştir. Bu kapsamda, katılımcıların suya dayalı rekreatif deneyimler hakkındaki izlenimleri ortaya çıkarılmaktadır. Suya dayalı rekreatif aktivitelere katılmalarıyla ortaya çıkan duygusal etkiler belirlenebilmektedir. Bununla birlikte, suya dayalı rekreatif deneyimler, iyi oluş ve çevreci davranış arasındaki olası ilişkilerde duygusal anlamlar değerlendirilebilmektedir. Araştırmada, katılımcıların suya dayalı rekreatif deneyim ( $\bar{x}$ : 4.207), terapötik manzara ( $\bar{x}$ :4.575), duygusal deneyim ( $\bar{x}$ : 3.963), iyi oluş ( $\bar{x}$ : 4.258) ve çevreci davranış algılarının ( $\bar{x}$ : 4.450) yüksek olduğu tespit edilmiştir. Korelasyon analizinde ise değişkenler arası olumlu yönde ve anlamlı ilişkiler göstermektedir ki, bu durum suya dayalı rekreatif deneyimlere sahip bireylerin tutum ve davranışlarını etkilemesi muhtemeldir. En yüksek korelasyonun iyi oluş ile duygusal deneyim arasında olduğu daha sonra ise sırasıyla iyi oluş ve duygusal deneyim ile suya dayalı rekreatif deneyim; çevreci davranışın ise terapötik manzara ile olduğu anlaşılmıştır. Suya dayalı rekreatif deneyimlerdeki artış iyi oluşu da artırmakta, benzer şekilde değişkenler birbirlerini etkileyerek olumlu yönde artış göstermektedir.

İnsanların duygusal, psikolojik ve ruhsal iyi oluş için doğaya bağımlı olduklarına dair anlayış çeşitli araştırmalarda vurgulanmaktadır (Tardona, 2011; White vd., 2020). Bu araştırma, su alanlarını rekreasyon amaçlı haftada en az bir kez (daha az sıklıkla yapılan ziyaretlere kıyasla) ziyaret etmenin daha iyi bir zihinsel sağlıkla ilişkili olduğunu belirten çalışmaları desteklemektedir (Garrett vd., 2019; Martin vd., 2020; White vd., 2020). Bu çalışma aynı zamanda, suya dayalı rekreatif deneyimlerin gerçekleştiği su alanının atmosferi, deneyimle elde edilen ve hissedilen olumlu duygular, doğayla ve aktiviteyle uyum, güven ve

fiziksel, ruhsal faydalara değinilen (Tandora, 2011; Bell vd., 2022) araştırma bulgularını destekler niteliktedir.

Araştırma bulgularına göre, su alanlarını ele alan çevresel politika ve uygulamalarda, su alanları koruma-kullanma çerçevesinde, iyi oluş açısından önemli bir şifa kaynağı olabileceğini göstermektedir. Suya dayalı rekreatif deneyimlere katılım sıklığının iyi oluşa ve çevreci davranışa etkisinin aktif ve pasif katılıma göre farklılık gösterebildiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla terapötik manzara ve duygusal deneyimin etkisiyle iyi oluş ve çevreci davranışa yönelik anlamlı ve nedensel bir ilişki de söz konusudur. Suya dayalı rekreatif aktivitelere pasif katılım ve/veya su alanlarına dolaylı maruz kalma iyi oluşa ve çevreci davranışa daha az etki edebilir. Diğer bir deyişle, suya dayalı rekreatif aktivitelere aktif katılan bireyler deneyimlerini daha değerli görebilmekte ve bu deneyimler iyi oluşa ve davranışlara daha olumlu etki etmektedir. Ancak, su alanlarında gözlenen çevresel bozulma ve bu tür bilgilere maruz kalma, su alanlarına yüksek düzeyde duygusal bağ hisseden bireylerin hayattan daha az mutluluk duymalarına neden olabileceği düşünülebilir. Nitekim, çevre sorunlarına yönelik artan farkındalık, genel olarak mutlulukla olumsuz ilişkilidir (Ferrer-i-Carbonell, Frijters, 2004).

Çalışmanın sonuçları, araştırma modelinin suya dayalı rekreatif deneyimlere sahip bireylerin iyi oluşlarını ve çevreci davranma niyetlerini tahmin etmede önemli bir model olabileceğini göstermektedir. Terapötik manzara olarak su alanlarının, duygusal deneyim, iyi oluş ve çevreci davranış ile olumlu yönde ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Terapötik manzara özelliğine sahip olan su alanlarının çevreci davranışa doğrudan olumlu ilişkisi olduğu ve çevre dostu davranmaya motive etmede bir role sahip olduğu tespit edilmiştir. Ancak çevresel gözlemlerde su alanlarının etrafında atıkların varlığı ve çevre kirliliği göze çarpmaktadır. Suya dayalı rekreatif deneyimlere sahip duygusal deneyimi yüksek olan bireylerin ise su alanlarına ve çevreci davranışa önem vermeleri, su alanlarına ve çevreye zarar veren eylemlerinin sonuçlarının farkında olmaları, çevre için kişisel norm oluşturmaları ve çevreci davranmaları beklenmektedir. Değişkenlerin birbirleriyle olumlu yönde ilişkileri tespit edilse de model analizinde duygusal deneyimin çevreci davranışa etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte, duygusal deneyimin suya dayalı rekreatif deneyimler ile çevreci davranış arasındaki ilişkide aracı değişken olmadığı görülmüştür. Ancak, suya dayalı

rekreatif deneyimler ile çevreci davranış arasında olumlu ve anlamlı bir ilişki söz konusudur. Ayrıca araştırma, suya dayalı rekreatif deneyimlere aktif katılmanın iyi oluşun ve çevre yanlısı davranışın yordayıcısı olabileceğini göstermektedir. Çevreye yönelik belirli eylemleri gerçekleştirme veya bunlardan kaçınma konusunda daha fazla suya dayalı duygusal deneyime ve iyi oluşa sahip bireylerin, çevre yanlısı davranmaya daha istekli oldukları anlamına da gelebilmektedir. Bu durum, insan ve su arasında bir ilişki olduğuna inanan ve insanın doğanın dengesini bozabileceğini bilen bireylerin, olumsuz eylemlerinin çevreye olan sonuçlarının farkında olduklarını işaret etmektedir. Bu bağlamda, suya dayalı rekreatif deneyimlere sahip iyi oluşu yüksek olan bireylerin çevreye önem verdikleri, çevre üzerindeki zararlı eylemlerinin sonuçlarını bildikleri, çevreye zarar veren eylemlerinin sorumluluğunu aldıkları, çevreci kişisel normlar oluşturarak çevreci davranış sergilemeye gayret gösterdikleri varsayılmaktadır. Buradan hareketle, su-insan etkileşimde suya dayalı rekreatif deneyimlere sahip bireylerin çevreci davranışları olumlu yönde etkilendiği gözlenmiştir. Bu bulgular doğa-insan etkileşimine yönelik doğa temelli etkinliklere katılımın geliştirdiği ve etkilediği tutum ve davranışları içeren araştırmaları desteklemektedir (Soga ve Gaston, 2016). Son olarak araştırma bulgularının, teorik ve pratik çıkarımları mevcuttur.

Teorik açıdan, bu araştırma, suya dayalı rekreatif deneyimleri ele alarak su alanlarına yönelik terapötik manzara, duygusal deneyim, iyi oluş ve çevreci davranış değişkenlerini bir arada değerlendiren ilk çalışmadır. Suya dayalı rekreatif deneyimlere sahip bireylerin iyi oluşlarını ve çevreci davranışlarını etkileyen belirleyicilerin kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını sağlamaktadır. Ayrıca, suya dayalı rekreatif deneyimlerin terapötik manzaranın düzenleyici rolünde duygusal deneyimin ise aracılık etkisiyle, iyi oluş ve çevreci davranış ilişkisinde başarı gösteren bir model ve ölçek ile alana katkı sağlamaktadır. Araştırma bulguları, su alanlarında geçirilen vaktin işlevselleştirilmesi için rekreatif deneyimleri ele alarak, su alanlarına temas türünden bağımsız olarak, maruz kalmanın bireyler için faydalı olduğunu varsayan mevcut teori ve araştırmaları destekleme eğilimindedir (White vd., 2020; Bell vd., 2022). Suya dayalı rekreatif deneyimlerin aktif ve/veya pasif katılımı elde edilmesinin aslında birden fazla katılım çeşidinin aynı anda olumlu etkilerle ilişkilendirildiği ve bu tür etkilerin, yalnızca bir aktivitenin/katılımın/temas türünün etkisini inceleyen çalışmalarda tespit edilmesinin güç olduğunu göstermektedir. Su-insan etkileşiminde suya

dayalı rekreatif deneyimlerin önemi, önceki teori ve araştırmalarda büyük ölçüde göz ardı edilmiştir. Suya dayalı rekreatif deneyimleri araştırmaya dahil ettikten sonra, terapötik manzara ve duygusal deneyimin ilişkili olması, iyi oluş ve çevreci davranışa etkisindeki gücü de göstermektedir. Ayrıca, aktif ve pasif katılımda su alanlarının oluşturduğu manzaranın, hissettirdiği duyguların ve sevk ettiği düşüncelerin bireylerin iyi oluşlarını, çevreci davranışlarını etkilemektedir. Bu sebeple araştırma bulguları bir bütün olarak ele alındığında su-insan etkileşimindeki karmaşıklığı daha iyi anlamaya imkan oluşturabilir ve hem insan hem de gezegen sağlığının daha iyi olması için detaylı, doğaya uygun, koruma-kullanma yaklaşımının benimsenmesinin oldukça gerekli olduğu anlaşılabılır.

Pratik açıdan bakıldığında, araştırmanın bulguları turizm alanına çeşitli perspektiflerde yardımcı olabilir. Turizm paydaşlarının su manzaralarını ve suya dayalı rekreatif deneyimleri ön plana çıkararak, yüksek düzeyde duygusal deneyim ve iyi oluş sağlanabilir. Böylelikle, bireylerin çevre dostu davranmalarını geliştirmek için stratejik yön belirlenebilir. Karar vericilerin ve turizm paydaşlarının destinasyonların kalkınması ve sürdürülebilir gelişimi ile ilgili stratejilerin başarılı bir şekilde uygulanmasında suyun öneminin, suya dayalı rekreatif aktivitelerin ve terapötik manzara etkisinin farkındalığı oluşturulabilir. Araştırma örnekleminin ulusal, gerçekçi ve çeşitli kitleleri temsil etmesi sebebiyle tüm paydaşlara yönelik çıktılar sunmaktadır. İnsanların, çevreyle olan ilişkisini anlamak, alanyazına ve karar vericilere rehberlik etmek için bir temeldir. Özellikle, daha iyi genel sağlık, iyi oluş ve çevreci davranış için haftada en az bir kez su alanlarını ziyaret etmeyi ya da su alanlarını içeren manzaralara maruz kalmayı, suya dayalı rekreatif deneyimlere sahip olmayı sağlayan planlamalar, uygulamalar ve politikalar geliştirilebilir, alınan önlemler ve teşviklerle su alanlarının korunması desteklenebilir.

## 5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmalarda, insan sağlığının iyi oluşun doğal alanlara bağlı olduğu vurgulansa da insanların günlük yaşamlarında doğayla doğrudan temas kurmalarının giderek azaldığı ve bu yönde bir eğilimin küresel olarak söz konusu olduğu belirtilmektedir (Soga ve Gaston, 2016; Sevinç ve Özel, 2018; Martin vd., 2020; White vd., 2020; Bell vd., 2022). Deneyimin yok oluşu olarak da ifade edilen bu durum, doğa ile etkileşim kaybının yalnızca sağlık ve iyi oluşla ilgili faydalarını azaltmakla kalmayıp aynı zamanda çevre ile ilgili olumlu duyguları, tutumları ve davranışları engellediği ve doğaya karşı bir hoşnutsuzluk döngüsüne sebep olduğu vurgulanmaktadır (Soga ve Gaston, 2016). Bu sebeple, su alanlarında herhangi bir şekilde vakit geçirmenin duygusal deneyim, iyi oluş ve çevreci davranış ile nasıl bir bağ kurduğunu anlamak giderek önem kazanmaktadır.

İyi oluş ve sürdürülebilir çevre, güncel araştırmalarda yer alan anahtar kelimelerdir. Bu tezde, ele alınan güncel konular ve yaşanan çevresel gelişmeler araştırma alanına entegre edilerek, mevcut alanyazındaki belirgin boşlukların doldurulması amaçlanmaktadır. Bulguların karmaşıklığı, bireylerin iyi oluşunda ve çevreci davranışında sinerjik iyileşme sağlamak için hem su alanlarıyla teması hem de duygusal deneyimi sağlayan suya dayalı rekreatif deneyimlerin ve terapötik manzaraların artırılmasına ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Araştırma sonuçları, suya dayalı rekreatif deneyimlerin bireylerin iyi oluşla ve su alanlarının korunmasına yönelik çevreci davranışla olumlu yönde ilişkili olduğunu desteklemektedir. Suya dayalı rekreatif deneyimler, katılımcıların olumlu duyguları hissetmesine vesile olmaktadır. Aktif olarak katılınan aktiviteler; bireylere, öz güven ve fiziksel olarak daha fazlasını başarabilme hissi yaşatabilmekte, bireylerin suya dayalı rekreatif aktivitelerle ve su alanlarıyla bağ kurmaları sağlayabilmektedir. Su alanlarında eğlenmek, mutlu hissetmek, deneyimlerini anımsamak, su alanlarına bakış açılarını tekrar gözden geçirmeleri konusunda farkındalık oluşturmaktadır. Olumsuz duyguların üstesinden gelmek, sosyalleşmek, sürdürülebilir çevre bilincini sağlamak ve iyi oluşu artırmak için su alanlarının restoratif etkileri, terapötik rekreasyon dahilinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle, çevre kirliliğini azaltmak ve daha sağlıklı ortamlar oluşturmak, bireylerin iyi oluşunu artırmak için önemli faydalar sağlayacaktır. Daha sağlıklı ortamlar olarak terapötik manzara niteliği taşıyan su alanlarına erişim kolaylığı, günlük yaşam

kalitesini ve iyi oluşu etkileyen sağlık sorunlarını da azaltabilecektir. Önemle vurgulamak ve hatırlatmak gerekirse, COVID-19'un etkilerine yönelik araştırmalar devam etse de pandeminin insan sağlığına ve iyi oluşa olumsuz etkileri, aynı zamanda çevre sağlığı üzerinde de hissedilmektedir. Bulaş riskini azaltmak amacıyla “evde kal” önlemlerinde, bireylerin sağlıklı olmaları ve iyi oluşlarını olumsuz etkileme şiddeti, evin büyüklüğüne, evdeki kişi sayısına, kişisel açık alana, yeşil ve mavi alanlara erişime bağlı olarak değişiklik gösterebilir. Bu süreçte kıyı alanlarına, sıklıkla karşılaşılmayan stresli durumlarda normallik ve zihinsel netlik duygusuna izin veren alanlar olarak daha fazla değinilmiştir. Bu bağlamda su alanları ve suya dayalı rekreatif deneyimler pandemiden kaçış hissi oluşturan alanlar olarak değerlendirilmiştir (Earl vd., 2022). O halde, insan ve çevre sağlığına bütüncül bir yaklaşım için güçlü bir gerekçe olarak su alanlarına erişim kolaylığı ve suya dayalı rekreatif deneyimlere sahip olabilme imkânı bu kapsamda değerlendirilmelidir.

Araştırmada, bireylerin suya dayalı rekreatif deneyimlere yönelmeye daha fazla teşvik edilmesi ve çevre bilincinin artırılması hedeflenerek ilerlenmiştir. Bir diğer bakış açısıyla, bireylerin iyi oluşunu sağlamaya yardımcı olmanın mümkün olup olamayacağı, çevre yanlısı davranışlara teşvik edilip edilmeyeceğini ve aşırı kentleşmenin de etkisiyle 21. yüzyıl sorunlarının en azından bir kısmının önlenip önlenemeyeceği araştırılmak istenmiştir. Buradan hareketle, suya dayalı rekreatif deneyimlerin terapötik manzara etkisinde değerlendirilmesi ve bunun da duygusal deneyime, iyi oluşa ve çevreci davranışa olası etkilerinin ortaya çıkarılması hedeflenmektedir. Böylelikle, su alanlarının terapötik manzara özelliklerine sahip doğal yapısının farkına varılmasına ve koruma-kullanma dengesinin oluşturulmasına, turizm paydaşlarının çokça fayda sağlayan su alanları için sürdürülebilir yaklaşımlar geliştirmesine katkı sağlanacağı düşünülmektedir. Buradan hareketle, suya dayalı rekreatif deneyimlerin duygusal etkileri ve anlamlarının iyi oluşa ve çevreci davranışa etkisinde terapötik manzaraların düzenleyici rolü, duygusal deneyimin ise aracı rolü doğrultusunda araştırma modeli geliştirilmiştir.

Su alanlarında karşılaşılan manzaralar, suya dayalı rekreatif deneyimleri olan bireylerde farklı izlenimler oluşturabilmektedir. Örneğin suya dayalı rekreatif aktivitelere aktif/pasif katılan bireylerin harcadıkları çaba ve beklentileri farklılık gösterebilir. Benzer şekilde gördükleri manzara bireylerin duygularını ve düşünceleri olumlu/olumsuz

etkileyebilir. Diğer bir deyişle, manzaralar özellikle insan kaynaklı çevresel tahribatı yansıtıyorsa bireylerin duygusal deneyimlerini, iyi oluşlarını ve çevreci davranışlarını olumsuz yönde etkileyebilir. Çevre kirliliğiyle artan çevresel stres faktörlerinin iyi oluş ve çevreci davranış üzerindeki etkilerine ilişkin daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulsa da araştırma verileri ve kanıtlar, günümüzde iyi oluşu artırmak, çevreci davranışı teşvik etmek, su alanlarını korumak ve kirlilikle mücadele etmek için suyun ve su alanlarının önemine yönelik farkındalık oluşturulmasının haklı gerekçelerini sunmaktadır. Bu sebeple, daha fazla araştırma yapılarak hangi koşullar altında su alanlarının ve suya dayalı rekreatif deneyimlerin iyi oluşu sağlayabileceği veya engelleyebileceği araştırılmalıdır. Öte yandan, suya dayalı rekreatif aktivitelere aktif katılan bireyler daha yüksek çevreci davranış bildirmektedir. Su alanlarının mevcut durumları, gelecekteki olasılıklar ve tehditler açıklanarak, suya dayalı rekreatif deneyimler ve bu deneyimlerin oluşturduğu fırsatlar tanıtılarak bunların farklı platformlarda ele alınması önemli çevre koruma fırsatları sunabilir. Özellikle şehirlerin yaşanabilirliğini artırmak, sosyal zorlukların belirlenerek üstesinden gelebilmek için kentsel çevreyi iyileştirmek ve daha sağlıklı, sürdürülebilir yaşam alanları oluşturulmasında yeşil ve mavi altyapının önemi vurgulanabilir. Bu kapsamda, iyi oluşa potansiyel faydası olan su alanlarına erişimin sağlanması ve su alanlarından koruma-kullanma dengesine bağlı olarak rekreasyonel kapsamda faydalanılması önerilmektedir.

Su ve su alanları, turizm endüstrisinde evrensel bir niteliğe sahiptir (Strang, 2004). Mevcut su alanlarının değerlendirilmesiyle bölgenin estetik kalitesini iyileştirerek görsel deneyimi geliştirmek, zihinsel, ruhsal ve duygusal rahatlama imkânları oluşturmak ve destinasyonları daha çekici hale getirmek hedeflenmelidir. Bununla birlikte su alanlarında fiziksel aktivitelere (kıyı yürüyüşleri, yüzme, dalış, sörf, kano vb.) katılımın teşvik edilmesi için sosyal alanlar tasarlanmalıdır. Duygular, son derece öznedir ve deneyimlere göre şekillenmektedir. Turistlerin duygusal deneyimlerini olumlu yönde geliştirmek ve duygularını anlayabilmek önemlidir. Bu bağlamda, turizm planlamalarında destinasyonlar ve işletmeler için tasarım yapılırken çalışanlar ve yönetim için duygu yönlü eğitimler dikkate alınmalıdır. Bununla birlikte, yerel halkın duygularının da turistlerin deneyimlerini etkilediği ve bölgesel turizmin gelişmesinde rol oynadığı göz ardı edilmemelidir. Suyun ve su alanlarının önemine yönelik farkındalığın artırılması amacıyla yerel halk ve turistler dâhil

olmak üzere suya dayalı rekreatif deneyimlere sahip bireyleri ve su alanlarının nasıl etkilediğini incelemek faydalı olacaktır. Bir destinasyonun sürdürülebilirliği için özellikle yaz aylarında turist sayısının yerel halktan daha fazla olan yerler düşünüldüğünde, bu destinasyonlara kimlerin nasıl erişebileceğini ve su alanlarından kimlerin nasıl yararlanabileceğini düşünmek önemlidir. Bu noktada turistlerin çevreye duyarlılığı turizm endüstrisinin şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır (Pekovic, 2021). Suya dayalı rekreatif deneyimlere aktif ve/veya pasif katılım sağlayan bireylerin su alanlarına olan farkındalığı, doğal çevreyi nasıl etkileyebileceğini ve suyun bir şifa kaynağı olarak koruma-kullanma kapasitesini keşfetmek gelecekteki araştırmalar için faydalı olacaktır.

Su-insan etkileşimine yönelik iyi oluş ve çevreci davranış arasındaki bağı güçlendirmek için su alanları ve suya dayalı rekreatif deneyimlere yönelik hedefler belirlenmeli, çok çeşitli politika alanlarında ve birden çok yönetim düzeyinde iş birliği geliştirilmelidir. Bu bağlamda, ekonomik kalkınmayı teşvik eden “mavi büyüme stratejileri” topluluk odaklı perspektifte tüm paydaşların fayda sağlayabileceği şekilde değerlendirilebilir, kalkınma planlarına uyarlanabilir. Dolayısıyla temiz ve sağlıklı denizler, nehirler ve göller için, ulusal ve uluslararası iş birliğine dayalı daha geniş bir yönetim yaklaşımı benimsenmelidir.

Su alanları sahip oldukları özellikleri sebebiyle oluşturduğu manzarada farklılık sunmakta, bedenlen, zihnen ve ruhen yenilenmeye imkân tanımakta, duygu değişikliğini kolaylaştırmaktadır. Suya dayalı rekreatif deneyimler sadece fiziksel aktivite sunmakla kalmayıp bireylere, sosyalleşme, dinlenme, rahatlama, doğaya yaklaşma, güneşlenme, kendini tanıma ve gerçekleştirme, doğayla başa çıkma, çevresel farkındalık ve stres atma gibi fırsatları sunarak bireylerin fiziksel, zihinsel, ruhsal, duygusal iyileşme potansiyelini artırmaktadır. Suya dayalı rekreatif aktiviteler özgürlük ve bireylerarası eşitlik hissettirdiğinden, bu tür olanaklar sağlanarak iyi oluş ve çevresel sürdürülebilirliğe yönelik desteğin artması sağlanabilir. Çünkü Türkiye’de mevcut deniz-kıyı koruma alanlarının büyük çoğunluğu Ege Bölgesi ve Akdeniz Bölgesinde yer almaktadır ve çok azı (Kaş-Kekova, Foça, Saros, Gökova) yönetim ve izleme planına sahiptir (WWF, 2021). Su alanlarının koruma-kullanma dengesinin etkin ve verimli bir şekilde sürdürülebilmesi için farkındalığın artırılması ve paydaş katılımı gerekmektedir. Bu bağlamda, yenilikçi tasarım ve planlamalar

yapılarak toplumlarda iyi oluş ve çevre bilinci geliştirilebilir. Rekreatif aktivitenin mümkün olduğu su alanlarına erişim kolaylığı sağlanarak, mevcut yaşam alanları, bisiklet ve yürüyüş rotaları mavi alanlarla birleştirilerek su ile mümkün olduğunca yakın temas kurulması sağlanabilir.

Araştırma, suya dayalı rekreatif deneyimlere sahip bireylere odaklandığından, gelecek çalışmalarda farklı evren ve örneklemdaki bireylerin duyguları, iyi oluşları ve çevreci davranışlarındaki farklılıklar incelenebilir. Bununla birlikte, turistlerin çevreci davranış niyetlerini tahmin etmek için çeşitli modellerin karşılaştırmalı çalışması da yapılabilir. Araştırmada, suya dayalı rekreatif deneyimlere sahip bireylerin su alanlarına yönelik manzara algıları, duygusal deneyimleri, iyi oluş durumları ve çevreci davranışları ele alınmıştır. Bu çalışmada farklı değişkenler teorik açıdan değerlendirilerek uyarlanan ölçekler kullanılmıştır. Alanyazında yer alan çalışmalar göz önünde bulundurularak duyu ve davranış ölçekleri geliştirilebilir. Buradan hareketle, araştırmanın birtakım kısıtlılıkları mevcuttur. Bunların ilki araştırma verileri anket tekniğiyle toplanmıştır. Araştırma verileri yalnızca anketi yanıtlayan gönüllü katılımcıları temsil etmektedir ve katılımcıların beyanlarına bağlıdır.

## KAYNAKÇA

- Aiken, L.S. & West, S.G. (1991). *Multiple regression: testing and interpreting interactions*, Newbury Park: Sage Publications, Inc.
- Akkaya, C., Efeoğlu, A. & Yeşil, N. (2006). Avrupa Birliği su çerçeve direktifi ve Türkiye'de uygulanabilirliği. *TMMOB Su Politikaları Kongresi 21-23 Mart 2006*  
<http://www.imo.org.tr/ekutuphane/index.php?yayinkod=277&belgeadi>
- Alberti, B. (2014). How does water mean? *Archaeological Dialogues*, 21(2), 159–162.
- Alcock, I., White, M.P., Pahl, S., Duarte-Davidson, R., & Fleming, L.E., (2020). Associations between pro-environmental behaviour and neighbourhood nature, nature visits and nature appreciation: evidence from a nationally representative survey in England. *Environment International*, 136, 105441
- Alegre, J., & Garau, J. (2010). Tourist Satisfaction and Dissatisfaction. *Annals of Tourism Research*, 37 (1): 52-73
- Alvarsson, J.J., Wiens, S., & Nilsson, M.E., (2010). Stress recovery during exposure to nature sound and environmental noise. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 7, 1036–1046.
- Amoly, E., Dadvand, P., Forns, J., López-Vicente, M., Basagaña, X., Julvez, J., ... & Sunyer, J. (2014). Green and blue spaces and behavioral development in Barcelona schoolchildren: the BREATHE project. *Environmental Health Perspectives*, 122(12), 1351-1358.
- Anderson, J. C. & Gerbing, D. W. (1988). Structural equations modeling in practice: A review and recommended two-step approach, *Psychological Bulletin*, 103, 411-423
- Anderson, J., & Peters, K. (2014). *Water worlds: Human geographies of the ocean*. London: Routledge.
- Annerstedt, M., Jönsson, P., Wallergård, M., Johansson, G., Karlson, B., ... & Währborg, P. (2013). Inducing physiological stress recovery with sounds of nature in a virtual reality forest—results from a pilot study. *Physiology & Behavior*, 118, 240–250.
- Anton-Clavé, S., Nelio, M. G., & Orellana, A. (2007). Coastal tourism in natural parks. An analysis of demand profiles and recreational uses in coastal protected natural areas. *Revista Turismo & Desenvolvimento*, (7/8), 69-81.
- Arnould, E.J., ve Price, L. (1993). River magic: Extraordinary experience and the extended service encounter. *Journal of Consumer Research*, 20(1), 24–45.

- Asakawa S., Yoshida K. & Yabe K. (2004). Perceptions of urban stream corridors within the greenway system of sapporo, Japan. *Landscape and Urban Planning*, 68, 167–182.
- Ashbullby, K.J., Pahl, S., Webley, P., & White, M.P., (2013). The beach as a setting for families' health promotion: a qualitative study with parents and children living in coastal regions in Southwest England. *Health Place*, 23, 138–147.
- Ay, E. & Yetgin, D. (2019). *Dalış turizminde rehberlik uygulamaları*, V. Altıntaş ve A. Türkmendağ (Eds). Alternatif turizmde rehberlik uygulamaları güncel yaklaşımlar, içinde (s.95-111) Detay Yayıncılık: Ankara.
- Bachelard, G. (1983). *Water and dreams: An essay on the imagination of matter*. Dallas, TX: Pegasus Foundation.
- Ball, K., Timperio, A., Salmon, J., Giles-Corti, B., Roberts, R., & Crawford, D., (2007). Personal, social and environmental determinants of educational inequalities in walking: a multilevel study. *J. Epidemiol. Community Health*, 61, 108–114.
- Bagozzi, R.P., Baumgartner, H., & Pieters, R. (1998). Goal-directed emotions. *Cognition and Emotion*, 12, 1–26.
- Baker, M.A., Davis, E.A., & Weaver, P.A. (2014). Eco-friendly attitudes, barriers to participation, and differences in behavior at green hotels. *Cornell Hospitality Quarterly*, 55(1), 89-99.
- Bardi, A. & Schwartz, S. H. (2003). Values and behaviour: Strength and structure of relations. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29(10), 1207-1220.
- Baron, R.M. & Kenny, D.A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: conceptual, strategic, and statistical considerations, *Journal of Personality and Social Psychology*, 51 (6), 1173-1182.
- Bauman, A., Smith, B., Stoker, L., Bellew, B., & Booth, M., (1999). Geographical influences upon physical activity participation: evidence of a coastal effect, *Australian and New Zealand Journal of Public Health*, 23, 322–324.
- Baysal, N. (2020). *Türk halk kültüründe su*, Gece Kitaplığı: Ordu
- Bell, S. (2001). Landscape pattern, perception and visualisation in the visual management of forests. *Landscape and Urban Planning*, 54(1-4), 201-211.
- Bell, S. L., Foley, R., Houghton, F. Maddrell, A., & Williams, A. (2018). From therapeutic landscapes to healthy spaces, places and practices: A scoping review, *Social Science & Medicine*, 196, 123-130.

- Bell, S., Fleming, L. E., Grellier, J., Kuhlmann, F., Nieuwenhuijsen, M. J., & White, M. P. (Eds.). (2022). *Urban Blue Spaces: Planning and Design for Water, Health and Well-being*. Routledge: New York.
- Bell, S., Phoenix, C., Lovell, R., & Wheeler, B. (2015). Using GPS and geo-narratives: A methodological approach for understanding and situating everyday green space encounters. *Area*, 47(1), 88-96.
- Bentsen, P., Mygind, E., & Randrup, T. B. (2009). Towards an understanding of udeskole: education outside the classroom in a Danish context. *Education 3–13*, 37(1), 29-44.
- Bhandari, S., Hallowell, M. R., & Correll, J. (2019). Making construction safety training interesting: A field-based quasi-experiment to test the relationship between emotional arousal and situational interest among adult learners. *Safety Science*, 117, 58-70.
- Bigné, J. E., Andreu, L., & Gnoth, J. (2005). The theme park experience: An analysis of pleasure, arousal and satisfaction. *Tourism Management*, 26(6), 833-844.
- Biran, A., Poria, Y., & Oren, G. (2011). Sought experiences at (dark) heritage sites. *Annals of Tourism Research*, 38(3), 820-841.
- Boehm, J.K ve Lyubomirsky, S. (2009). The promise of sustainable happiness. S.J Lopez ve C.R Snyder (Eds.), *Oxford handbook of positive psychology içinde* (2nd ed., 667–677). New York: Oxford University Press.
- Boley, B. B., & McGehee, N. G. (2014). Measuring empowerment: Developing and validating the resident empowerment through tourism scale (RETS). *Tourism Management*, 45, 85-94.
- Booker, J. F., Howitt, R. E., Michelsen, A. M., & Young, R. A. (2012). Economics and the modelling of water resources and policies, *Natural Resource Modelling*, 25 (1), 168-218.
- Booth, M. L., Owen, N., Bauman, A., Clavisi, O. & Leslie, E. (2000). Social–cognitive and perceived environment influences associated with physical activity in older Australians. *Preventive Medicine*, 31(1), 15-22.
- Brereton, F., Clinch, J.P., & Ferreira, S., (2008). Happiness, geography and the environment. *Ecological Economics*, 65 (2), 386–396.
- Brislin, R.W. (1986). *The wording and translation of research instruments*. In W. J. Lonner & J.W. Berry (Eds.), *Field methods in cross-cultural research Vol 8. Cross-cultural research and methodology series* (pp. 137–164). Beverly Hills, CA: Sage.

- Britton, E., Kindermann, G., Domegan, C., & Carlin, C. (2020). Blue care: A systematic review of blue space interventions for health and wellbeing. *Health Promotion International*, 35(1), 50-69.
- Brooke, K., & Williams, A. (2021). Iceland as a therapeutic landscape: white wilderness spaces for well-being. *GeoJournal*, 86(3), 1275-1285.
- Buckley, R. C. (2020). Adjusting white water recreation and tourism to an ageing market. *Journal of Outdoor Tourism & Recreation*, 29, 100280.
- Caddick, N., Smith, B., & Phoenix, C. (2015). The effects of surfing and the natural environment on the well-being of combat veterans. *Qualitative Health Research*, 25(1), 76-86.
- Campón-Cerro, A. M., Di-Clemente, E., Hernández-Mogollón, J. M., & Folgado-Fernández, J. A. (2020). Healthy Water-Based Tourism Experiences: Their Contribution to Quality of Life, Satisfaction and Loyalty. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(6), 1961.
- Carin-Levy, G. & Jones, D. (2007). Psychosocial aspects of scuba diving for people with physical disabilities: an occupational science perspective. *Canadian Journal of Occupational Therapy*, 74, 6–14.
- Chen, C.F., & Chen, F.S. (2010). Experience quality, perceived value, satisfaction and behavioral intentions for heritage tourists. *Tourism Management*, 31(1), 29–35.
- Chen, C.F., & Huang, C.Y. (2021). Investigating the effects of a shared bike for tourism use on the tourist experience and its consequences. *Current Issues in Tourism*, 24(1), 134-148.
- Cheung, S.F., Chan, D.K.S. & Wong, Z.S.Y. (1999). Reexamining the theory of planned behaviour in understanding wastepaper recycling. *Environment and Behaviour*, 31(5), 587-612.
- Chiu, Y.T.H., Lee, W.I. & Chen, T.H. (2014). Environmentally responsible behaviour in ecotourism: Antecedents and implications. *Tourism Management*, 40, 321-329.
- Christensen, C. P., Shen, Y., Kokkranikal, J., & Morrison, A. M. (2021). Understanding British and Danish sailing tourism markets: an analysis based on Kano's Evaluation Matrix. *Tourism Recreation Research*, 1-13.
- Chuang, S. C. (2007). Sadder but wiser or happier and smarter? A demonstration of judgment and decision making. *The Journal of psychology*, 141(1), 63-76.

- Clapham, E.D., Armitano, C.N., Lamont, L.S. & Audette, J.G. (2014). The ocean as a unique therapeutic environment: Developing a surfing program. *Journal of Physical Education, Recreation and Dance*, 85, 8–14
- Coleman, T., & Kearns, R. (2015). The role of blue spaces in experiencing place, aging and wellbeing: Insights from Waiheke Island, New Zealand. *Health Place*, 35, 206-217.
- Conradson, D. (2005). Landscape, care and the relational self-therapeutic-counters in rural England. *Health Place*, 11, 337-378.
- Cordano, M., Welcomer, S., Scherer, R., Pradenas, L. & Parada, V. (2010). Understanding cultural differences in the antecedents of pro-environmental behaviour: A comparative analysis of business students in the United States and Chile. *The Journal of Environmental Education*, 41(4), 224-238.
- Council of Europe, (2003). *Presentation of European Landscape Convention*. Strasbourg: Council of Europe.
- Croes, R., Rivera, M., & Semrad, K. (2018). Subjective well-being and tourism development in small island destinations. M. McLeod & R.Croes (eds), *Tourism management in warm-water island destinations: systems and strategies*, in CPI Group UK pp.108-127.
- Çakmak, T.F. & İstanbullu Dinçer, F. (Eds.). (2016). *Deniz turizmi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Çelik, H.E. & Yılmaz, V. (2013). *LISREL 9.1 ile yapısal eşitlik modellemesi temel kavramlar-uygulamalar-programlama*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çokluk, Ö., Şekercioglu, G. & Büyüköztürk, G. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik spss ve lisrel uygulamaları*, Ankara: Pegem Akademi,
- Daniel, T. C. (2001). Whither scenic beauty? Visual landscape quality assessment in the 21st century. *Landscape and urban planning*, 54(1-4), 267-281.
- Daniel, T. C., & Vining, J. (1983). Methodological issues in the assessment of landscape quality. In *Behavior and the natural environment* (pp. 39-84). Springer, Boston, MA.
- De Bloom, J., M. Kompier, S. Geurts, C. de Weerth, T. Taris, & S. Sonnentag. (2009). “Do We Recover from Vacation? Metaanalysis of Vacation Effects on Health and Well-Being.” *Journal of Occupational Health*, 51, 13-25.
- De Groot, J. & Steg, L. (2007). General beliefs and the theory of planned behaviour: The role of environmental concerns in the TPB. *Journal of Applied Social Psychology*, 37(8), 1817-1836.

- Delaney, T., & Madigan, T. (2009). *The sociology of sports: An introduction*. Jefferson, NC: McFarland.
- Dempsey, S., Devine, M.T., Gillespie, T., Lyons, S., & Nolan, A., (2018). Coastal blue space and depression in older adults. *Health Place* 54, 110–117.
- Denton, H., & Aranda, K., (2019). The wellbeing benefits of sea swimming. Is it time to revisit the sea cure? *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health* 1–17. <https://doi.org/10.1080/2159676X.2019.1649714>.
- Department for Environment, Food and Rural Affairs -DEFRA (2010). Marine and Coastal Access Act 2009 Impact Assessment, Final – Royal Assent. <https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/ukgwa/20130403001623/http://archive.defra.gov.uk/environment/marine/documents/legislation/marine-ia-0410.pdf>
- Depledge, M. H., White, M. P., Maycock, B., & Fleming, L. E. (2019). Time and tide: Our future health and wellbeing depend on the oceans, *British Medical Journal*, 366, l4671.
- Diener, E. D. Emmons, R. A. Larsen, R. J. & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71–75.
- Diener, E., Lucas, R. E., & Oishi, S. (2002). Subjective well-being: The science of happiness and life satisfaction. C. R. Snyder, & S. J. Lopez (Eds.), *Handbook of positive psychology*. In Oxford and New York: Oxford University Press.
- Dinçer M.Z. & Özdemir Güzel, S. (2016). Su sporları turizmi T. F. Çakmak & F. İstanbullu Dinçer (Ed.) *Deniz turizmi içinde* (ss. 209-238). Detay Yayıncılık, Ankara.
- Doğan, M. S. (2004). *İslam su medeniyeti ve Konya suları*. Nüve Kültür Merkezi: Konya.
- Döğüş, S. (2015). Anadolu’da Hızır-İlyas Kültü ve Hıdırellez Geleneği, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 74, 77-100.
- Dresner, M. & Gill, M. (1994). Environmental education at summer nature camp. *Journal of Environmental Education*, 25 (3), 35-41.
- Dris, R., Imhof, H., Sanchez, W., Gasperi, J., Galgani, F., Tassin, B. & Laforsch, C. (2015). 'Beyond the ocean: Contamination of freshwater ecosystems with (micro-)plastic particles', *Environmental Chemistry*, 12(5), 539-550
- Duff, C. (2012). Exploring the role of ‘enabling places’ in promoting recovery from mental illness: A qualitative test of a relational model. *Health & Place*, 18(6), 1388–1395.

- Dunlap, R. E., Van Liere, K. D., Mertig, A. G. & Jones, R. E. (2000). New trends in measuring environmental attitudes: measuring endorsement of the new ecological paradigm: a revised NEP scale. *Journal of Social Issues*, 56(3), 425-442.
- Dustin, D., Bricker, N., Arave, J., Wall, W., & Wendt, G. (2011). The promise of river running as a therapeutic medium for veterans coping with post-traumatic stress disorder. *Therapeutic Recreation Journal*, 45(4), 326.
- Earl, J., Gormally-Sutton, A., Ilic, S., & James, M.R. (2022). 'Best day since the bad germs came': Exploring changing experiences in and the value of coastal blue space during the COVID-19 pandemic, a Fylde Coast case study. *Coastal Studies & Society*, <https://doi.org/10.1177/26349817211065321>
- Edgeworth, M., (2011) *Fluid pasts, Archaeology of flow*, Duckworth: London.
- Eliade, M. (2003). *Dinler Tarihine Giriş*. (Çev: Lale Arslan) Kabalcı Yayınevi: İstanbul.
- Elliott, L.R., White, M.P., Grellier, J., Garrett, J.K., Cirach, M., Wheeler, B.W., Bratman, G.N., Van Den Bosch, M.A., Ojala, A., Roiko, A., Lima, M.L., O'Connor, A., Gascon, M., Nieuwenhuijsen, M., Fleming, L.E., (2020). Defining residential blue space distance categories: modelling distance-decay effects across eighteen countries. *Landscape Urban Planning*. 198, 103800.
- Elliott, L.R., White, M.P., Grellier, J., Rees, S., Waters, R., & Fleming, L.E.F., (2018). Recreational visits to inland and coastal waters in England: who, where, when, what and why. *Marine Policy*, 97, 305–314.
- Engel, M.T., Vaske, J.J., & Bath, A.J. (2021). Ocean imagery relates to an individual's cognitions and pro-environmental behaviours. *Journal of Environmental Psychology*, 74, 101588.
- Essex, S., Kent, M., & Newnham, R. (2004). Tourism development in Mallorca: is water supply a constraint?. *Journal of Sustainable Tourism*, 12(1), 4-28.
- Eunomia (2016). *Plastics in the marine environment*. Bristol, UK: Eunomia Research and Consulting Ltd.
- European Commission, (2017). European Commission Staff Working Document: Report on the Blue Growth Strategy towards More Sustainable Growth and Jobs in the Blue Economy, final. Brussels.

- European Environment Agency-EEA (2020). *Healthy environment, healthy lives: how the environment influences health and well-being in Europe*, Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Eyles, J., & Williams, A. (2008). *Sense of place, health and quality of life*. Farnham: Ashgate.
- Farber, M.E., & Hall, T. E. (2007). Emotion and Environment: Visitors' Extraordinary Experiences along the Dalton Highway in Alaska. *Journal of Leisure Research* 39(2), 248–70.
- Farolfi, S. (2011). An introduction to water economics and governance in Southern Africa. Notes for the Course of Water Economics and Governance. Maputo: Universidade Eduardo Mondlane, MSc Agricultural Economics.
- Ferrer-i-Carbonell, A., & Frijters, P. (2004). How important is methodology for the estimates of the determinants of happiness?. *The Economic Journal*, 114(497), 641-659.
- Filep, S. (2012). Moving beyond Subjective Well-being: A Tourism Critique. *Journal of Hospitality & Tourism Research*. 38(2), 266-274.
- Finlay, J., Franke, T., McKay, H., & Sims-Gould, J. (2015). Therapeutic landscapes and wellbeing in later life: Impacts of blue and green spaces for older adults. *Health & Place*, 34, 97-106.
- Fisher, J. C., Irvine, K. N., Bicknell, J. E., Hayes, W. M., Fernandes, D., Mistry, J., & Davies, Z. G. (2020). Perceived biodiversity, sound, naturalness and safety enhance the restorative quality and wellbeing benefits of green and blue space in a neotropical city. *Science of The Total Environment*, 755, 143095
- Fleury-Bahi, G., Pol, E., & Navarro, O. (Eds.) (2017). *Handbook of environmental psychology and quality of life research*. Switzerland: Springer International Publishing.
- Foley, R. (2010). *Healing waters: Therapeutic landscapes in historic and contemporary Ireland*. Aldershot: Ashgate.
- Foley, R., & Kistemann, T. (2015). Blue space geographies: Enabling health in place. *Health & Place*, 35, 157–165.
- Foley, R., (2015). Swimming in Ireland: immersions in therapeutic blue space. *Health Place* 35, 218–225.
- Foley, R., (2017). Swimming as an accretive practice in healthy blue space. *Emotion, space and Society* 22, 43–51

- Folgado-Fernández, J. A., Di-Clemente, E., Hernández-Mogollón, J. M., & Campón-Cerro, A.M. (2019). Water tourism: A new strategy for the sustainable management of water-based ecosystems and landscapes in Extremadura (Spain). *Land*, 8(1), 1-18.
- Fornell, C. ve Larcker, D. F. (1981). Structural Equation Models with Unobservable Variables and Measurement Error: Algebra and Statistics, *Journal of Marketing Research*, 18, (3), 382-388.
- Fortescue Fox, R., & Lloyd, W.B., (1938). Convalescence on the coast. *Lancet* 232, 37–39.
- Fredrickson, B.L. (2001). The role of positive emotions in positive psychology: The broaden-and-build theory of positive emotions. *American Psychologist*, 56, 218-226.
- Garrett, J.K., Clitherow, T.J., White, M.P., Elliott, L.R., Wheeler, B.W., Fleming, L.E., (2019). Coastal proximity and mental health among urban adults in England: the moderating effect of household income. *Health Place* 59, 102200.
- Gascon, M., Zijlema, W., Vert, C., White, M.P., Nieuwenhuijsen, M.J., (2017). Blue spaces, human health and well-being: a systematic review. *International Journal Hygiene Environment Health*, 1207–1221.
- Gesler, W. (1992). Therapeutic landscapes: Medical issues in light of the new cultural geography. *Social Science & Medicine*, 34, 735-746. [https://doi.org/10.1016/0277-9536\(92\)90360-3](https://doi.org/10.1016/0277-9536(92)90360-3)
- Gezgin, D. (2018). *Su mitosları*. Sel yayıncılık:İstanbul.
- Gibas-Dorna, M., Checinska, Z., Korek, E., Kupsz, J., Sowinska, A., Wojciechowska, M., Krauss, H., & Piątek, J., (2016). Variations in leptin and insulin levels within one swimming season in non-obese female cold water swimmers. *Scandinavian Journal of Clinical and Laboratory Investigation*. 76, 486–491.
- Gibbons, S., Mourato, S., & Resende, G.M., (2014). The amenity value of English nature: a hedonic price approach. *Environmental and Resource Economics*. 57, 175–196.
- Gidlow, C. J., Jones, M. V., Hurst, G., Masterson, D., Clark-Carter, D., Tarvainen, M. P., ... & Nieuwenhuijsen, M. (2016). Where to put your best foot forward: Psycho-physiological responses to walking in natural and urban environments. *Journal of Environmental Psychology*, 45, 22-29.
- Gilbert, D., & Abdullah, J. (2004). Holidaytaking and the sense of wellbeing. *Annals of Tourism Research*, 31, 103-121.

- Giles-Corti, B., Vernez-Moudon, A., Reis, R., Turrell, G., Dannenberg, A. L., Badland, H., ... & Owen, N. (2016). City planning and population health: a global challenge. *The Lancet*, 388(10062), 2912-2924.
- Godfrey, C., Devine-Wright, H., & Taylor, J. (2015). The positive impact of structured surfing courses on the wellbeing of vulnerable young people. *Community Practitioner*, 88(1), 26-29.
- Goossens, C. (2000). Tourism information and pleasure motivation. *Annals of Tourism Research*, 27(2), 301-321.
- Gountas, S., & Gountas, J. Y. (2004). *The Influence of Consumers' Emotions on Their Service Product Evaluation*. G. I. Crouch, R. R. Perdue, H. J. P. Timmermans, and M. Uysal (Eds.) Consumer Psychology of Tourism, Hospitality and Leisure, Wallingford, in CABI:UK, pp. 21-32.
- Gössling, S., Hall, C. M., & Scott, D. (2015). *Tourism and water*. Channel View Publications.
- Grafetstatter, C., Gaisberger, M., Prosegger, J., Ritter, M., Kolarž, P., & Pichler, C. (2017). Does waterfall aerosol influence mucosal immunity and chronic stress? A randomized controlled clinical trial. *J. Physiol. Anthropol.* 36, 10.
- Guo, Z., Zhou, K., Zhang, C., Lu, X., Chen, W. & Yang, S. (2018). Residential electricity consumption behaviour: Influencing factors, related theories and intervention strategies. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 81, 399-412.
- Gupta, A., & Sharma, R. (2019). Pro-environmental behaviour of adventure tourists: an applicability of value belief norm theory. *Tourism: An International Interdisciplinary Journal*, 67(3), 253-267.
- Gülertekin Genç, S. (2018) Destinasyon Estetik Yargısı ile Estetik Mesafenin Turistin Davranışsal Niyeti Üzerindeki Etkisi, Doktora Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği.
- Gürbüz, S. (2019). *Sosyal bilimlerde aracı, düzenleyici ve durumsal etki analizleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Hair, J.F., Black, W.C., Babin, B.J. & Anderson, R.E. (2010). *Multivariate Data Analysis*, (7th ed.), New Jersey: Pearson Education.
- Halpenny, E. A. (2010). Pro-environmental behaviours and park visitors: The effect of place attachment. *Journal of Environmental Psychology*, 30(4), 409-421.

- Han, H. & Hwang, J. (2016). Cruise travelers' environmentally responsible decision-making: An integrative framework of goal-directed behavior and norm activation process. *International Journal of Hospitality Management*, 53, 94-105.
- Han, H. (2015). Travelers' pro-environmental behaviour in a green lodging context: Converging value-belief-norm theory and the theory of planned behaviour. *Tourism Management*, 47, 164-177.
- Han, H., Hwang, J. & Lee, M. J. (2017). The value–belief–emotion–norm model: Investigating customers' eco-friendly behavior. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 34(5), 590-607.
- Han, H., Olya, H. G., Cho, S. B. & Kim, W. (2018). Understanding museum vacationers' eco-friendly decision-making process: strengthening the VBN framework. *Journal of Sustainable Tourism*, 26(6), 855-872.
- Hanemann, M. (2005). *The value of water. Working Paper*. Berkeley: University of California.
- Harmansah, Ö., (2007). Source of the Tigris. Event, place and performance in the Assyrian landscapes of the Early Iron Age, *Archaeological dialogues* 14(2), 179–204
- Hartig, T., Korpela, K., Evans, G.W. & Gärling, T. (1997). A measure of restorative quality in environments. *Scandinavian Housing & Planning Research*, 14, 175-194.
- Hayes, A.F. (2019), *Introduction to Mediation, Moderation, and Conditional Process Analysis: A Regression-Based Approach*, Guilford Publications, New York, NY
- Helbich, M., Yao, Y., Liu, Y., Zhang, J., Liu, P., & Wang, R., (2019). Using deep learning to examine street view green and blue spaces and their associations with geriatric depression in Beijing, China. *Environ. Int.* 126, 107–117.
- Heung, V.C. & Kucukusta, D. (2013). Wellness tourism in China: Resources, development and marketing. *International Journal of Tourism Research*, 15(4), 346-359.
- Homburg, A. & Stolberg, A. (2006). Explaining pro-environmental behaviour with a cognitive theory of stress. *Journal of Environmental Psychology*, 26(1), 1-14.
- Hosany, S., & Gilbert, D. (2010). Measuring tourists' emotional experiences toward hedonic holiday destinations. *Journal Of Travel Research*, 49(4), 513-526.
- Hosany, S., & Witham, M. (2010). Dimensions of cruisers' experiences, satisfaction, and intention to recommend. *Journal of Travel Research*, 49(3), 351-364.
- Hosany, S., Martin, D., & Woodside, A. G. (2020). Emotions in tourism: Theoretical designs, measurements, analytics, and interpretations. *Journal of Travel Research*, 1–17.

- Howard, C.D.D. (2003). The economic value of water. Paper submitted on Mountains as Water Towers Conference. Banff, Alberta.
- Hu, L.T. & Bentler, P.M. (1999), Cut off criteria for fit indexes in covariance structure analysis: conventional criteria versus new alternatives, *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6 (1), 1-55.
- Huang, L. & Xu, H. (2018). Therapeutic landscapes and longevity: Wellness tourism in Bama. *Social Science & Medicine*, 197, 24-32.
- Huta, V. & Ryan, R.M. (2010). Pursuing pleasure or virtue: the differential and overlapping well-being benefits of hedonic and eudaimonic motives. *Journal of Happiness Studies* 11, 735–762.
- Huttunen, P., Kokko, L., & Ylijukuri, V., (2004). Winter swimming improves general wellbeing. *Int. J. Circumpolar Health* 63, 140–144.
- International Conference on Water and the Environment, (1992). The Dublin statement on water and sustainable development, UN documents gathering a body of global agreements. <http://www.un-documents.net/h2o-dub>
- Izard, C. E. (1977). Human Emotions. New York: Plenum Press.
- Izard, C. E. (2010). The many meanings/aspects of emotion: Definitions, functions, activation, and regulation. *Emotion Review*, 2(4), 363-370.
- İnan, A. (2000). *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*. Türk Tarih Kurumu Yayınları:Ankara.
- Jakovcevic, A. & Steg, L. (2013). Sustainable transportation in Argentina: Values, beliefs, norms and car use reduction. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour*, 20, 70-79.
- Jennings, G. (2007). Water-Based tourism, sport, leisure, and recreation experiences. J. Gayle (Ed.), *Water-Based tourism,sport,leisure,and recreation experiences*. İçinde (ss. 1-16) Oxford: Elsevier
- Jeong, C. (2014). Marine tourist motivations: comparing push and pull factors. *Journal of Quality Assurance in Hospitality and Tourism*, 15(3), 294-309.
- Jim, C.Y., & Chen, W.Y., (2009). Value of scenic views: hedonic assessment of private housing in Hong Kong. *Landsc. Urban Plann.* 91, 226–234.

- Junot, A., Paquet, Y., & Martin-Krumm, C. (2017). Passion for outdoor activities and environmental behaviors: A look at emotions related to passionate activities. *Journal of Environmental Psychology*, 53, 177-184.
- Kaplan, R. & Kaplan, S. (1989) *The Experience the nature: A Psychological Perspective*. New York: Cambridge University Press.
- Kaplan, R., Kaplan, S., & Brown, T. (1989). Environmental preference: A comparison of four domains of predictors. *Environment and behavior*, 21(5), 509-530.
- Keniger, L.E., Gaston, K.J., Irvine, K.N., Fuller, R.A., (2013). What are the benefits of interacting with nature? *Int. J. Environ. Res. Publ. Health* 10, 913–935.
- Kennedy H. P., Shannon M. T., & Chuahorm U. (2004). The landscape of caring for women: a narrative study of midwifery practice. *Journal of Midwifery & Women's Health*, 49, 14–23.
- Keyes, C. L., Dhingra, S. S., & Simoes, E. J. (2010). Change in level of positive mental health as a predictor of future risk of mental illness. *American Journal of Public Health*, 100(12), 2366-2371.
- Kim, J., & Fesenmaier, D.R. (2015). Measuring emotions in real time: Implications for tourism experience design. *Journal of Travel Research*, 54(4), 419-429.
- Kim, J.H., Ritchie, B. & Tung, V.W.S. (2010). The Effect of Memorable Experience on Behavioural Intentions in Tourism: A Structural Equation Modeling Approach. *Tourism Analysis*, 15, 637–648.
- Kirk, J. & Miller, M.L. (1986). *Reliability and validity in qualitative research*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Kler, B.K., & Tribe, J. (2012). Flourishing through SCUBA: Understanding the pursuit of dive experiences. *Tourism in Marine Environments*, 8(1-2), 19-32.
- Kline, R. B. (2005). *Principles and practice of structural equation modeling* New York: Guilford Press.
- Knobloch, U., Robertson, K., & Aitken, R. (2017). Experience, emotion, and eudaimonia: A consideration of tourist experiences and well-being. *Journal of Travel Research*, 56(5), 651-662.
- Kollmuss, A. & Agyeman, J. (2002). Mind the gap: why do people act environmentally and what are the barriers to pro-environmental behaviour? *Environmental Education Research*, 8(3), 239-260.

- Koury, J. (1996). *Aquatic therapy programming*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Kozak, M. (2015). *Bilimsel araştırma: Tasarım, yazım ve yayım teknikleri*. Detay yayıncılık: Ankara.
- Küçüksakarya, S., & Göçmen, A.H. (2019). Suyun ekonomik değeri üzerine bir inceleme. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(2), 44-62.
- Kyle, G., Mowen, A., & Tarrant, M. (2004). Linking place preferences with place meaning: An examination of the relationship between place motivation and place attachment. *J. Environ. Psychol.*, 24, 439-454.
- Landon, A. C., Woosnam, K. M. & Boley, B. B. (2018). Modeling the psychological antecedents to tourists' pro-sustainable behaviours: an application of the value-belief-norm model. *Journal of Sustainable Tourism*, 26(6), 957-972.
- Lange, E., Schaeffer, P.V., (2001). A comment on the market value of a room with a view. *Landscape Urban Planning*, 55, 113–120.
- Lange, F., & Dewitte, S. (2019). Measuring pro-environmental behavior: Review and recommendations. *Journal of Environmental Psychology*, 63, 92-100.
- Larsen, S., Brun W. & Øgaard T. (2009). What tourists worry about-construction of a scale measuring tourist worries. *Tourism Management* 30, 260–265.
- Larsen, S. (2007). Aspects of a Psychology of the Tourist Experience. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 7(1), 7-18.
- Lazarus, R.S., (1991). *Emotion and adaptation*. NewYork:Oxford University Press
- LeCompte, M.D. & Goetz, J.P. (1982). Problems of reliability an validity in ethnographic research. *Review of Educational Research*, 52, 31-60.
- Lee, J., & Kyle, G.T. (2012). Recollection consistency of festival consumption emotions. *Journal of Travel Research*, 51(2), 178-190.
- Lee, T. H., Jan, F. H. & Yang, C. C. (2013). Conceptualizing and measuring environmentally responsible behaviours from the perspective of community-based tourists. *Tourism Management*, 36, 454-468.
- Lehto, X. Y. (2013). Assessing the perceived restorative qualities of vacation destinations. *Journal of Travel Research*, 52(3), 325-339.
- Lengen, C. (2015). The effects of colours, shapes and boundaries of landscapes on perception, emotion and mentalising processes promoting health and wellbeing. *Health Place*, 35, 166-177. <https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2015.05.016>

- Liamputtong, P., Fanany, R., & Verrinder, G. (2012). *Health, illness and well-being: An introduction*. Health, illness and well-being: Perspectives and social determinants, 1-17.
- Lind, H. B., Nordfjærn, T., Jørgensen, S. H. & Rundmo, T. (2015). The value-belief-norm theory, personal norms and sustainable travel mode choice in urban areas. *Journal of Environmental Psychology*, 44, 119-125.
- Linton, J. (2010). *What is water? The history of a modern abstraction*. Vancouver: UBC Press.
- Lisahunter, & Stoodley, L. (2021). Bluespace, senses, wellbeing, and surfing: prototype cyborg theory-methods. *Journal of Sport and Social Issues*, 45(1), 88-112.
- Lorcu, F. (2015). *Örneklerle Veri Analizi SPSS Uygulamalı*, Detay Yayıncılık: Ankara.
- Lothian, A. (1999). Landscape and the philosophy of aesthetics: is landscape quality inherent in the landscape or in the eye of the beholder?. *Landscape and urban planning*, 44(4), 177-198.
- Lucas, K., Brooks, M., Darnton, A. & Jones, J. E. (2008). Promoting pro-environmental behaviour: existing evidence and policy implications. *Environmental Science and Policy*, 11(5), 456-466.
- Lue, C., Crompton, J. ve Fesenmaier, D. (1993). Conceptualization of Multidestination Pleasure Trips, *Annals of Tourism Research*, 20(2), 289-301
- Luttik, J., (2000). The value of trees, water and open space as reflected by house prices in The Netherlands. *Landsc. Urban Plann.* 48, 161–167.
- Lynch, P. R. (1996). Historical and basic perspectives of scuba diving. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 28, 570-572.
- Lyu, J., Mao, Z., & Hu, L. (2018). Cruise experience and its contribution to subjective well-being: A case of Chinese tourists. *International Journal of Tourism Research*, 20(2), 225-235.
- Lyubomirsky, S., King, L., & Diener, E. (2005). The benefits of frequent positive affect: Does happiness lead to success?. *Psychological Bulletin*, 131(6), 803.
- MacKerron, G., & Mourato, S., (2013). Happiness is greater in natural environments. *Global Environmental Change* 23 (5), 992–1000.
- MacKinnon, D.P., Lockwood, C.M., & Williams, J. (2004). Confidence limits for the indirect effect: Distribution of the product and resampling methods. *Multivariate Behavioral Research*, 39 (1), 99-128.
- Majeed, S., & Ramkissoon, H. (2020). Health, wellness, and place attachment during and post health pandemics. *Frontiers in Psychology*, 3026.

- Markwell, N., & Gladwin, T. E. (2020). Shinrin-yoku (forest bathing) reduces stress and increases people's positive affect and well-being in comparison with its digital counterpart. *Ecopsychology*, 12(4), 247-256.
- Martin, L., White, M. P., Hunt, A., Richardson, M., Pahl, S., & Burt, J. (2020). Nature contact, nature connectedness and associations with health, wellbeing and pro-environmental behaviours. *Journal of Environmental Psychology*, 68, 101389.
- Maxfield, J., and Wiltshier, P. (2019). Buxton and the peak district: attracting visitors to the water festivals, M. A. Camelleri (ed.) in *Strategic Perspectives in Destination Marketing*, (ss. 230–239) Pennsylvania, PA: IGI Global.
- McCabe, S., & Johnson, S. (2013). The happiness factor in tourism: Subjective well-being and social tourism. *Annals of Tourism Research*, 41, 42-65.
- McKinley, E., & Acott, T. (2018). Coastal communities: The missing link in marine policy? *Marine Policy*, 97, 220-222
- Millennium Ecosystem Assessment- MEA (2005). *Ecosystems and Human Well-being: Wetlands and Water*. World Resources Institute, Washington, DC.
- Mehrabian, A. & Russell, J. A. (1974). *An Approach to Environmental Psychology*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Milfont, T.L., Evans, L., Sibley, C.G., Ries, J., & Cunningham, A., (2014). Proximity to coast is linked to climate change belief. *PloS One* 9 (7), e103180.
- Milligan, C., & Bingley, A. (2007). Restorative places or scary spaces? The impact of woodland on the mental well-being of young adults. *Health & Place*, 13(4), 799–811.
- Namazi, M., & Namazi, N. R. (2016). Conceptual analysis of moderator and mediator variables in business research. *Procedia Economics and Finance*, 36, 540-554.
- Nasser, R. (2005). A method for social scientists to adapt instruments from one culture to another: The case of the Job Descriptive Index. *Journal of Social Sciences*, 1(4), 232–237
- Nawijn, J. (2011). Determinants of daily happiness on vacation. *Journal of Travel Research*, 50(5), 559-566.
- Neal, J. D., & Gursoy, D. (2008). A Multifaceted Analysis of Tourism Satisfaction. *Journal of Travel Research*, 47 (1), 53-62.

- Nichols, W. J. (2014). *Blue mind: The surprising science that shows how being near, in, on, or under water can make you happier, healthier, more connected and better at what you do*. New York City: Back Bay Books.
- National Oceanic and Atmospheric-NOAA (2001). *Diving manual: Diving for science and technology*, USA: Best Publishing Company
- Nunkoo R., Ramkissoon H. (2012). Power, trust, social exchange and community support. *Annals of Tourism Research* 39 997–1023.
- Nutsford, D., Pearson, A.L., Kingham, S., & Reitsma, F., (2016). Residential exposure to visible blue space (but not green space) associated with lower psychological distress in a capital city. *Health Place* 39, 70–78.
- Oh, H., Fiore, A. M., & Jeong, M. (2008). Measuring the tourist experience using experience economy concepts. *Journal of Travel Research*, 46 (2), 119-132.
- Olive, R., & Wheaton, B. (2021). Understanding blue spaces: Sport, bodies, wellbeing, and the sea. *Journal of Sport and Social Issues*, 45(1), 3-19.
- Ögel, B. (1993). *Türk Mitolojisi I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Özçifçi, İ., Kaymaz, I., Tazebay, İ. & Elmalı, F. (2021). Çevrenin Restoratif Kalitesinin Ölçümü: Algılanan Restoratiflik Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (23), 288-295.
- Özsoy, S., (2009). Su ve yaşam: suyun toplumsal önemi. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Ankara.
- Pafi, M., Flannery, W., & Murtagh, B. (2020). Coastal tourism, market segmentation and contested landscapes. *Marine Policy*, 121, 104189.
- Parlak, E. & Atik, M. (2020). Dünyadan ve ülkemizden mavi – yeşil altyapı uygulamaları, *Peyzaj*, 2 (2), 86-100.
- Pasanen, T., White, M.P., Wheeler, B., Garrett, J., Elliott, L., 2019. Neighbourhood blue space, health and well-being: the mediating role of different types of physical activity. *Environ. Int.* 131, 105136.
- Patwardhan, V., Ribeiro, M. A., Woosnam, K. M., Payini, V., & Mallya, J. (2020). Visitors' loyalty to religious tourism destinations: Considering place attachment, emotional experience and religious affiliation. *Tourism Management Perspectives*, 36, 100737.

- Pearson, A.L., Shortridge, A., Delamater, P.L., Horton, T.H., Dahlin, K., Rzotkiewicz, A., vd., (2019). Effects of freshwater blue spaces may be beneficial for mental health: a first, ecological study in the North American Great Lakes region. *PloS One* 14 (8), e0221977.
- Pekovic, S. (2021). Green pull motives and overall tourist satisfaction: a macro-and micro-levels analysis. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*. 33(4),1368-1390.
- Pine, B.J. & Gilmore, J.H. (1998). *Welcome to the experience economy*. Harvard Business Review 76, 97–105.
- Pine, B.J. & Gilmore, J.H. (1999). *The Experience Economy: Work is Theatre & Every Business A Stage*, Harvard Business School Press, Massachusetts, Boston.
- Plutchik, R. (1980). *Emotion: A Psychoevolutionary Synthesis*. New York: Harper and Row
- Poria, Y., Reichel, A., & Biran, A. (2006). Heritage site management: Motivations and expectations. *Annals of Tourism Research*, 33(1), 162-178.
- Prayag, G., Hosany, S., Muskat, B., & Del Chiappa, G. (2017). Understanding the relationships between tourists' emotional experiences, perceived overall image, satisfaction, and intention to recommend. *Journal of travel research*, 56(1), 41-54.
- Preacher, K.J., & Hayes, A.F. (2008). Asymptotic and resampling strategies for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models, *Behavior Research Methods*, 40 (3), 879–891.
- Rådsten-Ekman, M., Axelsson, "O., Nilsson, M.E., (2013). Effects of sounds from water on perception of acoustic environments dominated by road-traffic noise. *Acta Acustica united Acustica* 99 (2), 218–225.
- Reid, L., & Hunter, C. (2011). *Personal wellbeing and interactions with nature. BeWEL State of Understanding Report*, 1. Swindon: ESRC
- Rhoden, S., & Kaaristo, M. (2020). Liquidness: Conceptualising water within boating tourism. *Annals of Tourism Research*, 81, 102854.
- Ritchie, S. D., Wabano, M. J., Russell, K., Enosse, L., & Young, N. L. (2016). Promoting resilience and well being through an outdoor intervention designed for Aboriginal adolescents. *Rural and Remote Health*, 14(2523), 1–20.
- Rodiek S. D., & Fried J. T. (2005). Access to the outdoors: using photographic comparison to assess preferences of assisted living residents. *Landscape and Urban Planning*, 73 184–199.

- Roos, D. & Hahn, R. (2017). Does shared consumption affect consumers' values, attitudes, and norms? A panel study. *Journal of Business Research*, 77, 113-123.
- Roux, J. P. (1994). *Türklerin ve Moğolların eski dini* (Çev. Aykut Kazancıgil.). İşaret Yayınları:İstanbul.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2001). On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. *Annual Review of Psychology*, 52(1), 141-166.
- Ryff, C.D. & Singer, B.H. (2008). Know thyself and become what you are: A eudaimonic approach to psychological well-being. *Journal of happiness studies*, 9(1), 13–39.
- Salm, R.V. Clark, J. & Siirila, E. (2000). *Marine and coastal protected areas: A guide for planners and managers*. IUCN. Washington DC.
- Salmond, J.A., Tadaki, M., Vardoulakis, S., Arbuthnott, K., Coutts, A., & Demuzere, M., (2016). Health and climate related ecosystem services provided by street trees in the urban environment. *Environ. Health* 15, 95–111.
- Satariano, B. (2019). Blue therapeutic spaces on islands: Coastal landscapes and their impact on the health and wellbeing of people in Malta. *Island Studies Journal*, 14(2), 245-260.
- Schipperijn, J., Ekholm, O., Stigsdotter, U.K., Toftager, M., Bentsen, P., Kamper-Jørgensen, F., & Randrup, T.B., (2010). Factors influencing the use of green space: results from a Danish national representative survey. *Landsc. Urban Plann.* 95, 130–137
- Selby, R., Moore, P., & Mulholland, M. (Eds.), 2010. *Maori and the Environment: Kaitiaki. Huia*, Wellington, New Zealand.
- Sevinc, F., & Güzel, T. (2021). Sailing as a Recreative Activity and its Relationship with Life Satisfaction. *Turizm Akademik Dergisi*, 8(1), 335-346.
- Sevinç, F., & Özel, Ç.H. (2018). Boş zaman aktivitesi olarak dalış ve yaşam doyumu ile ilişkisi. *Dokuz Eylül University Journal of Graduate School of Social Sciences*, 20(3), 397-415.
- Shaw, B. R., Radler, B., Chenoweth, R., Heiberger, P. & Dearlove, P. (2011). Predicting intent to install a rain garden to protect a local lake: An application of the theory of planned behaviour. *Journal of Extension*, 49(4), 4FEA6
- Shi, D., Wang, L. & Wang, Z. (2019). What affects individual energy conservation behaviour: Personal habits, external conditions or values? An empirical study based on a survey of college students. *Energy Policy*, 128, 150-161.

- Shiklomanov, I.A., & J. Rodda, (2003). World water resources at the beginning of the twentyfirst century. Cambridge U.P./UNESCO.
- Sirgy, M.J. (2002). *The Psychology of Quality of Life*. Dordrecht, Netherlands: Kluwer Academic.
- Sirgy, M.J. (2019). Promoting quality-of-life and well-being research in hospitality and tourism, *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 36:1, 1-13.
- Sirgy, M.J., Kruger, P.S., Lee, D. J. & Yu, G.B. (2011). How does a travel trip affect tourists' life satisfaction? *Journal of Travel Research* 50, 261–275.
- Smith M. (2015). Baltic health tourism: uniqueness and commonalities. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 15, 357–379.
- Smith, A. (1997) *Ulusların zenginliği*, (Çev. A. Yunus, ve M. Bakırcı), Alan Yayıncılık:İstanbul.
- Smith, B., & Sparkes, A. (2012). *Disability, sport, and physical activity: A critical review*. In Watson, N., Roulstone, A., Thomas, C., & (Eds.), *Routledge handbook of disability studies* (pp. 336–347). London: Routledge.
- Smith, M. K., & Diekmann, A. (2017). Tourism and wellbeing. *Annals of Tourism Research*, 66, 1–13.
- Soga, M., & Gaston, K. J. (2016). Extinction of experience: the loss of human–nature interactions. *Frontiers in Ecology and the Environment*, 14(2), 94-101.
- Song, H.J., Lee, C.K., Park, J.A., Hwang, Y.H. & Reisinger, Y. (2015). The influence of tourist experience on perceived value and satisfaction with temple stays: The experience economy theory. *Journal of Travel & Tourism Marketing* 32(4), 401–415.
- South West Coast Path, (2022). Key Project economy, health and weelbeing. <https://www.southwestcoastpath.org.uk/love-the-coast-path/everymilematters/health-and-wellbeing/>
- Steg, L. & Vlek, C. (2009). Encouraging pro-environmental behaviour: An integrative review and research agenda. *Journal of Environmental Psychology*, 29(3), 309-317.
- Steg, L. E., Van Den Berg, A. E., & De Groot, J. I. (2013). *Environmental psychology: An introduction*. BPS Blackwell.
- Steinberg, P. (2014). *Foreword: On thalassography*. K. Peters, & J. Anderson (Eds.). *Water worlds: Human geographies of the ocean* In (pp. xiii–xvii). Farnham: Ashgate.

- Stern, P. C. (2000). New environmental theories: toward a coherent theory of environmentally significant behaviour. *Journal of Social Issues*, 56(3), 407-424.
- Stern, P. C., Kalof, L., Dietz, T. & Guagnano, G. A. (1995). Values, beliefs, and pro-environmental action: attitude formation toward emergent attitude objects<sup>1</sup>. *Journal of Applied Social Psychology*, 25(18), 1611-1636.
- Strang, V. (2005). Common senses: Water, sensory experience and the generation of meaning. *Journal of Material Culture*, 10(1), 92–120.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2020). Yat İstatistikleri, Yatırım ve İşletmeler Genel M d rl ğ , Ankara.
- Tardona, D. R. (2011). Opportunities to explore nature and wellbeing through kayaking for inner-city youth. *European Journal of Ecopsychology*, 2, 77–85.
- Taylor, S. & Todd, P. (1995). An integrated model of waste management behaviour: A test of household recycling and composting intentions. *Environment and Behaviour*, 27(5), 603-630.
- Tezel, E. & Giritli, H. (2019). Understanding pro-environmental workplace behaviour: a comparative study. Facilities. DOI: <https://doi.org/10.1108/F-12-2017-0134>.
- Thoma, M.V., Mewes, R., & Nater, U.M., (2018). Preliminary evidence: the stress-reducing effect of listening to water sounds depends on somatic complaints: a randomized trial. *Medicine* 97 (8).
- Thomas, F. (2015). The role of natural environments within women’s everyday health and wellbeing in Copenhagen, Denmark. *Health Place*, 35, 187-195. <https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2014.11.005>.
- Thompson Coon, J., Boddy, K., Stein, K., Whear, R., Barton, J., & Depledge, M. H. (2011). Does participating in physical activity in outdoor natural environments have a greater effect on physical and mental wellbeing than physical activity indoors? A systematic review. *Environmental science & technology*, 45(5), 1761-1772.
- Tipton, M.J., Collier, N., Massey, H., Corbett, J., & Harper, M., (2017). Cold water immersion: kill or cure? *Exp. Physiol.* 102, 1335–1355.
- Tomanbay, M. (2008). *D nyada su ve küresel ısınma sorunu*. Phonix Yayın:Ankara
- Townshend, T., & Lake, A. A. (2009). Obesogenic urban form: Theory, policy and practice. *Health Place*, 15, 909-916. <https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2008.12.002>

- Triguero-Mas, M., Gidlow, C. J., Martínez, D., De Bont, J., Carrasco-Turigas, G., Martínez-Íñiguez, T., ... & Nieuwenhuijsen, M. J. (2017). The effect of randomised exposure to different types of natural outdoor environments compared to exposure to an urban environment on people with indications of psychological distress in Catalonia. *Plos One*, 12(3), e0172200.
- Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu-TSSF (2007). Bir yıldız dalıcı eğitimi ders notları İstanbul: Saner Matbaacılık.
- Tuan, Y. F. T. (1974). *Topophilia: A study of environmental perception, attitudes, and values*. Columbia University Press,
- Tung, V., & Ritchie, J.R. (2011). Exploring the essence o memorable tourism experiences. *Annals of Tourism Research*, 38(4), 1367–86.
- Tutar, F., Kılıç, N., & Aytekin, S. (2012). Türkiye’de Suyun Ekonomik Analizi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (9), 231-246.
- UK Marine Monitoring and Assessment Strategy [UKMMAS], (2010). Charting Progress 2 an assessment of the state of UK seas. <https://tethys.pnnl.gov/sites/default/files/publications>
- Ulrich, R. (1984). View through a window may influence recovery. *Science*, 224(4647), 224-225.
- Ulrich, R.S., Simons, R.F., Losito, B.D., Fiorito, E., Miles, M.A. & Zelson, M. (1991). Stress recovery during exposure to natural and urban environments. *Journal of Environmental Psychology*, 11, 201-230.
- Ulutürk, M. (2010). Dinlerde su tasavvurları. Su medeniyeti sempozyumu. 26-27 Haziran 2009. Konya Büyükşehir Belediyesi Koski: Konya
- Urry, J. (2009). Turist Bakışı, (Çev. İ. Yıldız, E. Tataroğlu), Bilgesu Yayıncılık, Ankara.
- Ünal, A. B., Steg, L. & Granskaya, J. (2019). "To support or not to support, that is the question". Testing the VBN theory in predicting support for car use reduction policies in Russia. *Transportation Research Part A: Policy and Practice*, 119, 73-81.
- Vada, S., Prentice, C., & Hsiao, A. (2019). The role of positive psychology in tourists’ behavioural intentions. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 51, 293-303.
- Vaeztavakoli, A., Lak, A., & Yigitcanlar, T., (2018). Blue and green spaces as therapeutic landscapes: health effects of urban water canal areas of Isfahan. *Sustainability* 10(11), 4010.
- Valle, P.O.D., Rebelo, E., Reis, E. & Menezes, J. (2005). Combining behavioural theories to predict recycling involvement. *Environment and Behaviour*, 37(3), 364-396.

- Van Der Werff, E., & Steg, L. (2016). The psychology of participation and interest in smart energy systems: Comparing the value-belief-norm theory and the value-identity-personal norm model. *Energy Research & Social Science*, 22, 107-114.
- Van Riper, C.J. & Kyle, G.T. (2014). Understanding the internal processes of behavioural engagement in a national park: A latent variable path analysis of the value-belief-norm theory. *Journal of Environmental Psychology*, 38, 288-297.
- Van Tulleken, C., Tipton, M., Massey, H., Harper, C.M., (2018). Open water swimming as a treatment for major depressive disorder. *BMJ Case Rep.* <https://doi.org/10.1136/bcr-2018-225007>.
- Vanderpool-Wallace, V. (2018). *Island travel transportation*. In Tourism management in warm-water island destinations: systems and strategies, M. McLeod & R.Croes (eds), CPI Group UK. pp.11-26.
- Venhoeven, L., Steg, L., & Bolderdijk, J. W. (2017). Can engagement in environmentally-friendly behavior increase well-being?. In Fleury-Bahi, G., Pol, E., & Navarro, O. (Eds.) *Handbook of environmental psychology and quality of life research* (pp. 229-237). Switzerland: Springer International Publishing.
- Vert, C., Gascon, M., Ranzani, O., Márquez, S., Triguero-Mas, M., Carrasco-Turigas, G., ... & Nieuwenhuijsen, M. (2020). Physical and mental health effects of repeated short walks in a blue space environment: A randomised crossover study. *Environmental Research*, 188, 109812.
- Volo, S. (2021). The experience of emotion: Directions for tourism design. *Annals of Tourism Research* 86, 103097.
- Völker, S., & Kistemann, T. (2011). The impact of blue space on human health and wellbeing: Salutogenetic health effects of inland surface waters: A review. *International Journal of Hygiene and Environmental Health*, 214, 449-460. <https://doi.org/10.1016/j.ijheh.2011.05.001>
- Wall, R., Devine-Wright, P. & Mill, G. A. (2007). Comparing and combining theories to explain proenvironmental intentions: The case of commuting-mode choice. *Environment and Behaviour*, 39(6), 731-753.
- Ward, F.A. & Michelsen, A. (2002). The economic value of water in agriculture: Concepts and policy applications. *Water Policy*, 4, 423–446.

- Watson, D., L. A. Clark, and A. Tellegen (1988). Development and Validation of Brief Measures of Positive and Negative Affect: The PANAS Scales. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54 (6), 1063-1070.
- Weber, K. (2001). Outdoor adventure tourism: a review of research approaches. *Annals of Tourism Research*, 28(2), 360-377.
- Wheaton, B., Waiti, J., Cosgriff, M., & Burrows, L. (2020). Coastal blue space and wellbeing research: Looking beyond western tides. *Leisure Studies*, 39(1), 83-95.
- Wheeler, B.W., Lovell, R., Higgins, S.L., White, M.P., Alcock, I., Osborne, N.J., Husk, K., Sabel, C.E., & Depledge, M.H., (2015). Beyond Greenspace: an ecological study of population general health and indicators of natural environment type and quality. *Int. J. Health Geogr.* 14, 17.
- White, M. P., Elliott, L. R., Gascon, M., Roberts, B., & Fleming, L. E. (2020). Blue space, health and well-being: A narrative overview and synthesis of potential benefits. *Environmental Research*, 191, 110169.
- White, M. P., Pahl, S., Wheeler, B. W., Fleming, L. E. F., & Depledge, M. H. (2016). The 'Blue Gym': What can blue space do for you and what can you do for blue space?. *Journal of the Marine Biological Association of the United Kingdom*, 96(1), 5-12.
- White, M., Smith, A., Humphreys, K., Pahl, S., Snelling, D., & Depledge, M. (2010). Blue space: The importance of water for preference, affect, and restorativeness ratings of natural and built scenes. *Journal of Environmental Psychology*, 30, 482-493. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2010.04.004>
- White, M.P., Bell, S., Elliot, L., Jenkin, R. & Wheeler, B. (2016). *Blue exercise in the UK*. Barton, J., Bragg, R., Wood, C. and Pretty, J. (eds) Green exercise: linking nature, health and well-being. In London: Routledge-Earthscan.
- White, M.P., Pahl, S., Wheeler, B.W., Depledge, M.H., & Fleming, L.E.F., (2017). Natural environments and subjective well-being: different types of nature exposure are associated with different aspects of well-being. *Health Place* 45, 77–84.
- White, M.P., Weeks, A., Hooper, T., Bleakley, L., Cracknell, D., Lovell, R., & Jefferson, R., (2017). Marine wildlife as an important component of coastal visits: the role of biodiversity and behaviour. *Marine Policy* 78, 80–89
- Wilson, E. O. (1984). *Biophilia*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

- Wilson, L.A.M., Giles-Corti, B., Burton, N.W., Giskes, K., Haynes, M., & Turrell, G., (2011). The association between objectively measured neighborhood features and walking in middle-aged adults. *Am. J. Health Promot.* 25, e12–e21.
- Wilson, M. I., Robertson, L. D., Daly, M., & Walton, S. A. (1995). Effects of visual cues on assessment of water quality. *Journal of Environmental Psychology*, 15(1), 53-63.
- Wirtgen, J. (2006). *The United Nations World Water Development Report 2: Water a shared responsibility*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), New York:USA.
- Witten, K., Hiscock, R., Peace, J., & Blakely, T. (2008). Neighbourhood access to open spaces and the physical activity of residents: a national study. *Preventative Medicine*, 47, 299-303.
- World Health Organisation, (1948). World Health Organization Constitution of the WHO. Geneva: WHO.
- World Health Organisation. (2015). Health in 2015: From MDGs to SDGs. [www.who.int/gho/publications](http://www.who.int/gho/publications)
- World Wide Fund of Nature-WWF Dünya Doğayı Koruma Vakfı (2021). *Sürdürülebilir Bir Türkiye İçin Korunan Alanlar Hedef: 2030'a Kadar %30*. Doğal Hayatı Koruma Vakfı Raporu Türkiye.
- Wu, C. H.J. (2007). The impact of customer-to-customer interaction and customer homogeneity on customer satisfaction in tourism service: the service encounter prospective. *Tourism Management*, 28 (6), 1518-28.
- Wu, C.H.J., & Liang, R.D. (2011). The relationship between white-water rafting experience formation and customer reaction: A flow theory perspective. *Tourism Management*, 32(2), 317-325.
- Wüstemann, H., Kalisch, D., & Kolbe, J., (2017). Accessibility of urban blue in German major cities. *Ecol. Indicat.* 78, 125–130.
- Wyles, K.J., Pahl, S., Thomas, K., & Thompson, R.C. (2016). Factors that can undermine the psychological benefits of coastal environments: exploring the effect of tidal state, presence, and type of litter. *Environment and Behavior*, 48(9), 1095-1126.
- Yaşlıoğlu, M.M. (2017). Sosyal bilimlerde faktör analizi ve geçerlilik: Keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizlerinin kullanılması. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46, 74-85.

- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). Sosyal bilimlerde *nitel araştırma yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- Yolal, M. & Sevinç, F. (2019). *Yat turizminde rehberlik uygulamaları*, V. Altıntaş ve A. Türkmenbaş (Eds). Alternatif turizmde rehberlik uygulamaları güncel yaklaşımlar, içinde (s.117-134) Detay Yayıncılık: Ankara.
- Yolal, M. (2016). *Turizm araştırmalarında örnekleme, bibliyometrik bir araştırma*, Detay Yayıncılık: Ankara.
- Yolal, M., Gursoy, D., Uysal, M., Kim, H.L., & Karacaoğlu, S. (2016). Impacts of festivals and events on residents' well-being. *Annals of Tourism Research*, 61, 1-18.
- Yorulmaz, M. & Sevinc, F. (2021). Supervisor support and turnover intentions of yacht captains: the role of work–family conflict and psychological resilience during the COVID-19 pandemi. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 33(5),1554-1570.
- Yzerbyt, V., Muller, D., Batailler, C., & Judd, C.M. (2018). New recommendations for testing indirect effects in mediational models: The need to report and test component paths. *Journal of Personality and Social Psychology*, 115(6), 929.
- Zhou L., Yu J., Wu M.Y., Wall G., & Pearce P. L. (2017). Seniors' seasonal movement for health enhancement. *The Service Industries Journal*, 38, 27–47.
- Zins, A. (2002). Consumption Emotions, Experience Quality and Satisfaction: A Structural Analysis for Complainers versus Non-Complainers. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 12(2/3): 3-18.
- Zou, Y., Meng, F., & Li, Q. (2021). Chinese diaspora tourists' emotional experiences and ancestral hometown attachment. *Tourism Management Perspectives*, 37, 100768.

## EKLER

### EK:1 Anket Formu

Değerli Katılımcı,

Bu anket, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalında hazırlanmakta olan “**Suya Dayalı Rekreatif Deneyimlerin Duygusal Etkileri ve Anlamları**” isimli doktora tez çalışması ile ilgilidir. Ankete vereceğiniz cevaplar, bilimsel amaçla kullanılacaktır ve gizli tutulacaktır.

Katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Araştırma sonuçlarının gerçeği yansıtması ve güvenilir olması için soruların dikkatle cevaplanması büyük önem taşımaktadır.

Zaman ayırdığınız için teşekkür ederiz.

Figen SEVİNÇ BAŞOL

Prof. Dr. Medet YOLAL

Suya dayalı aktiviteler; okyanus, deniz, göl, nehir vb. su alanlarında gerçekleştirilen tüm faaliyetleri kapsamaktadır. Aşağıda yer alan suya dayalı aktivitelerinizi işaretleyiniz. **(Birden fazla işaretleme yapabilirsiniz.)**

#### Aktif Katılım

(Suya Dayalı Aktivitelere Bizzat Katılımım)

- ☐ Yüzme ☐ Dalış  
☐ Yelken ☐ Sörf  
☐ Rafting ☐ Kano  
☐ Olta Balıkçılığı  
☐ Deniz Paraşütü (Parasailing),  
☐ Su Parkları Aktiviteleri  
☐ Yat ve Tekne Gezileri  
☐ Kıyı Yürüyüşleri  
☐ Diğer (Lütfen Belirtiniz.).....

#### Pasif Katılım

(Suya Dayalı Aktivitelere Katılanları İzlerim)

- ☐ Su Alanlarında Dinlenme  
☐ Su Alanlarında Güneşlenme  
☐ Su Alanlarındaki Yaban Hayatı Gözlemleme  
☐ Su Alanlarında Yapılan Aktiviteleri İzleme  
☐ Diğer (Lütfen Belirtiniz.).....

Su Alanlarında Vakit Geçirme Sıklığınız

- ☐ Her gün ☐ Haftada birden fazla  
☐ Haftada bir ☐ Ayda bir

Cinsiyetiniz

- ☐ Kadın ☐ Erkek

Yaşınız

- ☐ 18-25 ☐ 26-34 ☐ 35-54  
☐ 55-64 ☐ 65 ve üstü

Medeni Durumunuz

- ☐ Evli ☐ Bekâr

Eğitim Düzeyiniz

- ☐ İlköğretim ☐ Ortaöğretim  
☐ Ön Lisans ☐ Lisans  
☐ Yüksek Lisans ☐ Doktora

Aylık Geliriniz

- ☐ 0-4250 TL ☐ 4251-6000 TL  
☐ 6001-8000 TL ☐ 8001 TL ve üstü

Mesleğiniz

Nerede Yaşamaktasınız ?

Suya Dayalı Aktivitelere Yönelik Herhangi Bir Kuruluşa, Derneğe veya Birliğe Üye misiniz ?

- ☐ Evet ☐ Hayır

| Buradaki ifadeler suya dayalı deneyimlere yöneliktir. Lütfen katılım durumunuzu düşünerek size uygun seçeneği işaretleyiniz.                                                                                                                                                                   |                                                                                      | Kesinlikle Katılmıyorum | Katılmıyorum | Kararsızım | Katılıyorum | Kesinlikle Katılıyorum |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------|--------------|------------|-------------|------------------------|
| 1                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Suya dayalı aktiviteler eğlencelidir.                                                | 1                       | 2            | 3          | 4           | 5                      |
| 2                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Suya dayalı aktiviteler keyiflidir.                                                  | 1                       | 2            | 3          | 4           | 5                      |
| 3                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Suya dayalı aktiviteler büyüleyicidir.                                               | 1                       | 2            | 3          | 4           | 5                      |
| 4                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Suya dayalı aktiviteler ilginçtir.                                                   | 1                       | 2            | 3          | 4           | 5                      |
| 5                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Suya dayalı aktiviteler katılmak bilgi edinmeme olanak tanır.                        | 1                       | 2            | 3          | 4           | 5                      |
| 6                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Suya dayalı aktivitelerden çok şey öğrendim.                                         | 1                       | 2            | 3          | 4           | 5                      |
| 7                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Suya dayalı aktiviteler yeni şeyler öğrenmeye merak uyandırır.                       | 1                       | 2            | 3          | 4           | 5                      |
| 8                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Suya dayalı aktiviteler gerçek bir öğrenme deneyimidir.                              | 1                       | 2            | 3          | 4           | 5                      |
| 9                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Suya dayalı aktiviteler doğaya uyum sağlamama olanak tanır.                          | 1                       | 2            | 3          | 4           | 5                      |
| 10                                                                                                                                                                                                                                                                                             | Suya dayalı aktiviteler göze hoş gelir.                                              | 1                       | 2            | 3          | 4           | 5                      |
| 11                                                                                                                                                                                                                                                                                             | Suya dayalı aktiviteler insana değerli anılar kazandırır.                            | 1                       | 2            | 3          | 4           | 5                      |
| 12                                                                                                                                                                                                                                                                                             | Suya dayalı aktiviteler çekicidir.                                                   | 1                       | 2            | 3          | 4           | 5                      |
| 13                                                                                                                                                                                                                                                                                             | Suya dayalı aktiviteler benim farklı bir karakter sergilememi sağlar.                | 1                       | 2            | 3          | 4           | 5                      |
| 14                                                                                                                                                                                                                                                                                             | Suya dayalı aktiviteler katılmak farklı bir yer ve zamanda yaşıyormuşum hissi verir. | 1                       | 2            | 3          | 4           | 5                      |
| 15                                                                                                                                                                                                                                                                                             | Suya dayalı aktiviteler kendimi başka biriymişim gibi hayal etmemi sağlar .          | 1                       | 2            | 3          | 4           | 5                      |
| 16                                                                                                                                                                                                                                                                                             | Suya dayalı aktiviteler günlük rutin hayattan uzaklaşmamı sağlar.                    | 1                       | 2            | 3          | 4           | 5                      |
| Buradaki ifadeler su alanlarının (okyanus, deniz, göl, nehir, yapay süs havuzları vb.) sizde uyandırdığı düşünceleri ve hisleri belirlemeye yöneliktir. Lütfen su alanlarının dâhil olduğu manzaraları düşünerek size uygun seçeneği işaretleyiniz.                                            |                                                                                      | Kesinlikle Katılmıyorum | Katılmıyorum | Kararsızım | Katılıyorum | Kesinlikle Katılıyorum |
| 1                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Su, manzaraların güzelleşmesine katkı sağlar.                                        | 1                       | 2            | 3          | 4           | 5                      |
| 2                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Su alanları dinlenmek için iyidir.                                                   | 1                       | 2            | 3          | 4           | 5                      |
| 3                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Su alanları estetik değer taşır.                                                     | 1                       | 2            | 3          | 4           | 5                      |
| 4                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Su alanlarını izlemek hayatı keyifli kılar.                                          | 1                       | 2            | 3          | 4           | 5                      |
| 5                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Su alanlarını izlemek bana pozitif enerji verir.                                     | 1                       | 2            | 3          | 4           | 5                      |
| 6                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Su alanlarını görmek günlük yaşamı daha iyi kılar.                                   | 1                       | 2            | 3          | 4           | 5                      |
| 7                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Su alanları insanın kendini tazelenmiş hissetmesine yardımcı olur.                   | 1                       | 2            | 3          | 4           | 5                      |
| 8                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Su alanları fiziksel rahatlamaya yardımcı olur.                                      | 1                       | 2            | 3          | 4           | 5                      |
| 9                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Su alanları zihinsel rahatlamaya yardımcı olur.                                      | 1                       | 2            | 3          | 4           | 5                      |
| 10                                                                                                                                                                                                                                                                                             | Su alanları insanın ruh halinin iyi olmasına yardımcı olur.                          | 1                       | 2            | 3          | 4           | 5                      |
| 11                                                                                                                                                                                                                                                                                             | Su alanları diğer insanlarla güzel vakit geçirilmesini sağlar.                       | 1                       | 2            | 3          | 4           | 5                      |
| 12                                                                                                                                                                                                                                                                                             | Su alanları özgürlük hissi verir.                                                    | 1                       | 2            | 3          | 4           | 5                      |
| 13                                                                                                                                                                                                                                                                                             | Su alanları sonsuzluk hissi verir.                                                   | 1                       | 2            | 3          | 4           | 5                      |
| Buradaki ifadeler su alanlarının ve suya dayalı aktivitelerin sizde uyandırdığı duygusal deneyimleri belirlemeye yöneliktir. Lütfen su alanlarının dahil olduğu manzaraları izlediğinizi, aktif veya pasif katılım gösterdiğiniz aktivitelerinizi düşünerek size uygun seçeneği işaretleyiniz. |                                                                                      | Kesinlikle Katılmıyorum | Katılmıyorum | Kararsızım | Katılıyorum | Kesinlikle Katılıyorum |
| 1                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Suya dayalı aktivitelerle aramda duygusal bir bağ hissediyorum.                      | 1                       | 2            | 3          | 4           | 5                      |
| 2                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Kendimi su alanlarının bir parçası gibi hissediyorum.                                | 1                       | 2            | 3          | 4           | 5                      |
| 3                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Suya dayalı aktiviteler katıldığım için kendimle övünürüm.                           | 1                       | 2            | 3          | 4           | 5                      |
| 4                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Suya dayalı aktiviteler katılarak kendimdeki farklı yönleri keşfediyorum.            | 1                       | 2            | 3          | 4           | 5                      |

|                                                                                                                                                   |                                                                                                                                     |                                |                     |                   |                    |                               |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------|---------------------|-------------------|--------------------|-------------------------------|
| 5                                                                                                                                                 | Suya dayalı aktiviteler kişisel gelişimime yardımcı olur.                                                                           | 1                              | 2                   | 3                 | 4                  | 5                             |
| 6                                                                                                                                                 | Suya dayalı aktiviteler kendimi gerçekleştirmeme olanak tanıyor.                                                                    | 1                              | 2                   | 3                 | 4                  | 5                             |
| Buradaki ifadeler suya dayalı aktivitelerin iyi oluşa etkisine yöneliktir. Lütfen katılım durumunuzu düşünerek size uygun seçeneği işaretleyiniz. |                                                                                                                                     | <b>Kesinlikle Katılmıyorum</b> | <b>Katılmıyorum</b> | <b>Kararsızım</b> | <b>Katılıyorum</b> | <b>Kesinlikle Katılıyorum</b> |
| 1                                                                                                                                                 | Suya dayalı aktivitelerin hayatımı zenginleştirdiğini hissediyorum.                                                                 | 1                              | 2                   | 3                 | 4                  | 5                             |
| 2                                                                                                                                                 | Suya dayalı aktiviteler beni ruhsal veya fiziksel açıdan zenginleştirdi.                                                            | 1                              | 2                   | 3                 | 4                  | 5                             |
| 3                                                                                                                                                 | Suya dayalı aktiviteler beni pek çok açıdan ödüllendiriyor,                                                                         | 1                              | 2                   | 3                 | 4                  | 5                             |
| 4                                                                                                                                                 | Suya dayalı aktiviteler kendimi ve her şeyi çok daha iyi hissettiriyor.                                                             | 1                              | 2                   | 3                 | 4                  | 5                             |
| 5                                                                                                                                                 | Genel olarak yaşamımı zenginleştiren suya dayalı aktiviteler unutulmazdır.                                                          | 1                              | 2                   | 3                 | 4                  | 5                             |
| 6                                                                                                                                                 | Suya dayalı aktiviteler kısa süre içinde hayattan duyduğum memnuniyetimi artırıyor.                                                 | 1                              | 2                   | 3                 | 4                  | 5                             |
| 7                                                                                                                                                 | Genel olarak, suya dayalı aktiviteler bana mutluluk verir.                                                                          | 1                              | 2                   | 3                 | 4                  | 5                             |
| Buradaki ifadeler çevreci davranışa yöneliktir. Su alanları ve suya dayalı aktivitelerinizi düşünerek size uygun seçeneği işaretleyiniz.          |                                                                                                                                     | <b>Kesinlikle Katılmıyorum</b> | <b>Katılmıyorum</b> | <b>Kararsızım</b> | <b>Katılıyorum</b> | <b>Kesinlikle Katılıyorum</b> |
| 1                                                                                                                                                 | Çevre dostu uygulamalara önem veririm.                                                                                              | 1                              | 2                   | 3                 | 4                  | 5                             |
| 2                                                                                                                                                 | Yakın çevremi, bireyleri, su alanlarını korumaya teşvik ederim.                                                                     | 1                              | 2                   | 3                 | 4                  | 5                             |
| 3                                                                                                                                                 | Suya dayalı aktivitelerin su alanlarına olası olumsuz etkisini düşünür ve su alanlarına zarar verebilecek davranışlardan kaçınırım. | 1                              | 2                   | 3                 | 4                  | 5                             |
| 4                                                                                                                                                 | Su alanlarında karşılaştığım çöpleri toplar, çevreyi temiz tutmaya çalışırım.                                                       | 1                              | 2                   | 3                 | 4                  | 5                             |
| 5                                                                                                                                                 | Atıkları azaltmak için tüketim davranışlarımı kontrol altında tutarım.                                                              | 1                              | 2                   | 3                 | 4                  | 5                             |
| 6                                                                                                                                                 | Geri dönüştürülebilir çevre dostu ürünler tercih ederim.                                                                            | 1                              | 2                   | 3                 | 4                  | 5                             |
| 7                                                                                                                                                 | Doğal kaynakları tasarruflu kullanmaya çalışırım.                                                                                   | 1                              | 2                   | 3                 | 4                  | 5                             |